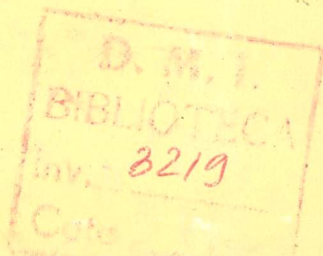

INSTITUTUL
DE
GEOGRAFIE

JUDEȚELE PATRIEI

I. ȘONERIU ★ I. MAC

Județul MUREȘ

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Născut din izbucnirile de foc și învolburările de ape din timpurile neogene, pămîntul mureșan coboară în trepte, sub forma unui imens amfiteatru, de pe conurile vulcanice, ascunse în nori, ale Călimanului și Gurghiului pînă pe colinele domoale, aurite de holde, din inima Podișului Transilvaniei, înfățișîndu-se în peisaje variate, pe cît de bogate în resurse economice, pe atît de pitorești.

Locuit de om din vremuri imemorabile, acest pămînt a fost o vatră statornică de așezare a populației autohtone dace, daco-romane și române; în cursul veacurilor, alături de români, aici s-au așezat, au luptat și au muncit locuitori de alte naționalități — secui, sași și alții — , contribuind împreună la realizarea bunurilor materiale și spirituale care au îmbogățit și înfrumusețat aceste meleaguri. În ultimul sfert de veac, energiile creatoare ale oamenilor muncii mureșeni, mobilizate și unite în opera de construcție socialistă, au produs transformări impresionante în harta economică și social-culturală a JUDEȚULUI MUREȘ.

Integrat prin toate fibrele sale în organismul unitar al economiei naționale, JUDEȚUL MUREȘ se remarcă, în contextul general al acestei economii, prin poziții fruntașe în producția de gaz metan, energie electrică, utilaje pentru industria ușoară, îngrășăminte azotoase, materiale de construcție, produse lemnoase, sticlărie, textile, zahăr, unt, carne, vin etc.

Posesor al unor încîntătoare frumuseți naturale, al unui interesant tezaur folcloric și al unui bogat inventar de vestigii istorice, județu dispune și de un apreciabil potențial turistic, în curs de valorificare tot mai amplă.

ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

INSTITUTUL DE GEOGRAFIE

ION ȘONERIU, ION MAC

Județul MUREȘ

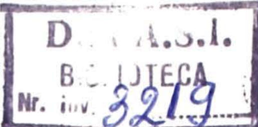

A colaborat : **OLIVIU MARCU** cu subcapitolele **Vegetația, Fauna și Monumentele naturii** și la capitolul **Obiectivele turistice**

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

București, 1973

COMITETUL DE COORDONARE AL COLECȚIEI

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
str. Gutenberg nr. 3 bis, sectorul 6, București

Dedicăm această carte, ca modest omagiu, memoriei ostașilor români care în toamna anului 1944 și-au vărsat sîngele pe Mureș pentru eliberarea pămîntului patriei de sub jugul ocupanților fasciști.

AUTORII

PREFAȚĂ

Înfăptuirea acestei prețioase și lăudabile inițiative, de a prezenta publicului larg întregul teritoriu al României socialiste prin monografii geografice ale județelor, editate sub egida celui mai înalt for științific — Academia Republicii Socialiste România —, se impune nu numai ca o necesitate, ci și ca un deziderat izvorît din dorința firească a fiecărui cetățean de a cunoaște cît mai bine realitățile și marile transformări revoluționare petrecute în viața politică, economică și socială a patriei noastre sub conducerea înțeleaptă a Partidului Comunist Român.

Se reia, astfel, o veche tradiție și preocupare a școlii geografice românești, acțiune de bun augur, care prin cercetări, observații științifice, analize și sinteze geografice regionale constituie, alături de alte lucrări, o bază importantă pentru o sinteză generală, într-o viitoare ediție, a Monografiei Republicii Socialiste România.

Plaiurilor de „Pe Mureș și Tîrnave" le sînt dedicate aceste pagini în care autorii au reușit să prezinte succint și sugestiv diversele aspecte de geografie fizică și economică, să ilustreze în culori vii acest minunat cadru natural, să cuprindă în cifre, date și fapte strădaniile locuitorilor săi.

Bătrînul Maris, martor străvechi al atîtor prefaceri și înnoiri, contemporan al întregii istorii a acestor pămînturi, a transformărilor pline de izbînzi ale locuitorilor lor de milenii, al noii tinereți a meleagurilor mureșene, scaldă răcoritor acest pămînt presărat de înfăptuiri mărețe izvorîte din inimi și gînduri îndrăznețe.

Istoriei străvechi înscrisă în pagini de piatră la Cristești, Sîntana de Mureș sau la Morești și Dedrad i se adaugă noi

pagini de luptă și eroism ale țăranilor români, maghiari și germani animați de aceleași interese și țeluri — înlăturarea asupririi, dobîndirea libertății și dreptății sociale. Pentru aceste înalte idealuri au trudit cu gîndul și cu fapta marii fii ai acestor pămînturi, corifeii Școlii ardelene — Gheorghe Șincai și Petru Maior —, fruntașii revoluției de la 1848 — Alexandru Papiu Ilarian și craiul munților, Avram Iancu —, alături de care și-au înscris numele la loc de frunte pe tărîmul științei matematicienii Bolyai Farkas și Bolyai János.

Sub conducerea Partidului Comunist Român în anii grei de luptă a poporului împotriva exploatării și asupririi burghezo-moșierești, mișcarea revoluționară a muncitorilor forestieri de pe valea superioară a Mureșului s-a manifestat cu o deosebită vigoare. Neuitate vor rămîne faptele de glorie și eroism înscrise de ostașii noștri în luptele din zona Oarba de Mureș unde au căzut în crîncena încleștare cu dușmanul 11 000 de ostași români, care și-au dat viața pentru cauza sfîntă și scumpă a eliberării patriei, pentru înfrîngerea fascismului, pentru o viață nouă, liberă și fericită.

Anii au trecut, soarele socialismului a început să lumineze calea întregului nostru popor, a oamenilor muncii — români, maghiari și germani — din județul Mureș care, cu mintea iscusită și cu mîinile lor harnice, înscriu cu litere de aur izbînzile dobîndite în combinatele chimice, în kilowații termocentralelor, la sondele de gaz metan, în brazdele trase pe ogoare, în lemnul din Călimani și Gurghiu, în institutele de învățămînt, știință și cultură.

Județul Mureș, pămînt din vatra și leagănul de zămislire a poporului român, a cunoscut în anii revoluției și construcției socialiste, prin grija permanentă a partidului nostru, a Comitetului său Central, o deosebită dezvoltare, încadrîndu-se organic între celelalte județe înfloritoare ale României socialiste cu un potențial economic ridicat.

Este semnificativ în această privință faptul că, în 1972, județul Mureș a furnizat economiei naționale întreaga cantitate de carbid, 15,4% din producția totală de energie electrică, a ocupat locul 4 pe țară în exploatarea și prelucrarea lemnului, a asigurat agriculturii socialiste 17,8%

din îngrăşămintele azotoase, a produs 27,6% din întreaga producţie de zahăr şi altele. O dezvoltare remarcabilă au cunoscut şi industria construcţiilor de maşini şi a prelucrării metalelor, industria materialelor de construcţii, industria textilă, de pielărie şi alimentară. Dinamica dezvoltării economice a judeţului nostru este ilustrată şi de ritmul mediu anual de creştere a producţiei industriale, care în perioada 1948—1972 a fost de peste 13%. Tabloul economic al judeţului este întregit de rezultatele obţinute în dezvoltarea intensivă şi multilaterală a agriculturii, în sporirea de la an la an a producţiei vegetale şi animale, precum şi de continua perfecţionare şi modernizare a transporturilor şi a schimburilor de mărfuri — toate acestea contribuind la continua ridicare a bunăstării materiale şi spirituale a celor ce muncesc.

Integrate organic în procesul înnoirilor, ştiinţa, cultura şi învăţămîntul au cunoscut şi în judeţul nostru o puternică înflorire, municipiul Tîrgu Mureş devenind centru universitar în care pulsează o intensă activitate spirituală. Judeţul Mureş este păstrătorul unui valoros tezaur etnografic şi folcloric; tinerii din Săcalu de Pădure şi Lueriu, din Ruşii Munţi şi Hodac, Ceuaş sau Sighişoara au făcut cunoscute în ţară şi peste hotare portul popular, dansurile şi cîntecele de pe aceste meleaguri.

Într-o atmosferă de puternic avînt politic, generat de hotărîrile Congresului al X-lea şi ale Conferinţei Naţionale a partidului din iulie 1972, oamenii muncii din judeţul Mureş desfăşoară o amplă şi clocotitoare emulaţie creatoare pentru înfăptuirea sarcinilor ce le revin din programul de edificare a societăţii socialiste multilateral dezvoltate.

Fie ca aceste pagini să constituie un omagiu adus celor ce au creat, cultivat şi transmis din generaţie în generaţie tradiţiile poporului, celor ce au făurit valori noi, îmbogăţind patrimoniul material şi spiritual al ţării, pentru a fi exemple demne de convieţuire şi colaborare, un imbold pentru urmaşi, care, pe coordonatele şi la dimensiunile societăţii noastre, să înfăp-

tuiască o viaţă tot mai bună, un trai mereu mai îmbelşugat, să aibă rezonanţa împlinirii unor înalte năzuinţe şi idealuri, să cunoască nemijlocit acest pitoresc şi bogat „picior de plai” al României socialiste.

IOSIF BANC,

membru supleant al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., prim-secretar al Comitetului judeţean Mureş al P.C.R., preşedinte al Consiliului popular judeţean

CADRUL GEOGRAFIC

Situat în partea centrală a ţării, judeţul Mureş îşi întinde teritoriul, de 6 700 km², de pe culmile masivelor muntoase ale Călimanului şi Gurghiului pînă în inima Podişului Tîrnavelor şi a Cîmpiei Transilvaniei. Principala axă fizico-geografică şi economico-geografică a judeţului este importanta vale a Mureşului, care străbate judeţul, în direcţie generală NE-SV, pe o distanţă de 140 km, împrumutînd în mod justificat numele acestui judeţ. Această unitate administrativ-teritorială, cu centrul de gravitate pe cursul mijlociu al Mureşului, pe lîngă raţiunile de ordin geografic, economic, social, politic şi cultural impuse de etapa actuală de dezvoltare multilaterală a socialismului din ţara noastră, se bucură şi de suportul unei tradiţii seculare, care exprimă o experienţă îndelungată de viaţă a populaţiei de pe aceste meleaguri, experienţă vrednică de luat în considerare şi ridicată pe o treaptă superioară în orînduirea socialistă.

Judeţul Mureş se învecinează cu alte şapte judeţe. În extremitatea nord-estică, pe o distanţă de aproximativ 15 km, o limită care urmează linia de culmi a masivului vulcanic Călimani îl desparte de judeţul Suceava. În continuare, pe întreaga latură estică, pe o distanţă de circa 130 km, se învecinează cu judeţul Harghita, după o limită care urmează o direcţie generală nord-sud, cu o serie de inflexiuni spre vest şi est; această limită, pornind dintr-un vîrf al Călimanilor, traversează defileul Mureşului între Topliţa şi Stînceni, apoi străbate munţii vulcanici ai Gurghiului pînă lîngă Sovata, unde, puţin în amunte de oraş, traversează cursul superior al Tîrnavei Mici, angajîndu-se în zona dealurilor subcarpatice interne pe care le

străbate în sens NE-SV aproximativ pe axa mediană a interfluviului major dintre cele două Tîrnave pînă la nord de satul Boiu, de unde îşi schimbă direcţia spre sud-est, trecînd peste Tîrnava Mare şi ajungînd pe culmea deluroasă (de circa 800 m alt.) a interfluviului major dintre Tîrnava Mare şi Homorodul Mare. De aici începe hotarul cu judeţul Braşov, hotar situat la extremitatea sud-estică a judeţului Mureş, pe o distanţă de 20 km, trecînd puţin mai la nord de culmea interfluviului sus-menţionat.

De la nodul orografic de sub care îşi au obîrşia rîurile Şaeş, Hîrtibaci şi Coşd începe hotarul cu judeţul Sibiu, care ocupă, pe o distanţă de aproximativ 80 km, aproape întreaga latură sudică a judeţului Mureş; limita urmează mai întîi culmea interfluviului dintre Tîrnava Mare şi Hîrtibaci, apoi, de lîngă satul Criş, se îndreaptă spre nord, traversînd Tîrnava Mare lîngă Daneş, iar dintr-un punct situat la nord de satul Seleuş se îndreaptă spre vest, urmînd linia de cumpănă a apelor dintre cele două Tîrnave, pînă la sud-vest de oraşul Tîrnăveni. Mai departe, un hotar cu dispoziţie generală SE-NV şi cu o lungime de circa 40 km, traversînd succesiv Tîrnava Mică, interfluviul major dintre Tîrnava Mică şi Mureş (Podişul jos al Tîrnavelor) şi Mureşul, separă, la sud-vest, judeţul Mureş de judeţul Alba. Apoi, chiar de lîngă confluenţa Arieşului cu Mureşul, începe hotarul cu judeţul Cluj, hotar ce ocupă latura vestică a judeţului Mureş pe o distanţă de aproape 60 km, străbătînd colinele Cîmpiei Transilvaniei la 5—10 km depărtare de Pîrîul de Cîmpie (valea Luduşului). În fine, pe întreaga latură nordică, pe o distanţă de circa 100 km, judeţul Mureş se învecinează cu judeţul Bistriţa-Năsăud, după o linie de demarcaţie care traversează succesiv dealurile din Cîmpia Transilvaniei şi Subcarpaţii interni, ajungînd iarăşi pe culmile Munţilor Călimani, la circa 2 000 m altitudine.

Între aceste limite, judeţul Mureş constituie o unitate teritorial-administrativă bine proporţionată, concentrînd pe o suprafaţă care reprezintă 2,8% din suprafaţa ţării peisaje geografice variate (de munte, de dealuri, de văi largi cu lunci şi terase bine dezvoltate etc.) cu multiple condiţii naturale (climatice, edafice etc.) prielnice, importante resurse naturale (gaz

metan, roci utile etc.) şi umane (circa 600 000 de locuitori = 3% din populaţia ţării), un considerabil potenţial industrial (3,6% din producţia industrială a ţării), forestier (peste 205 000 ha = =3,1% din suprafaţa fondului forestier al ţării) şi agricol (aproape 410 000 ha terenuri agricole = 2,8% din suprafaţa agricolă a ţării), o reţea largă de drumuri modernizate, de căi ferate, de linii electrice de înaltă tensiune şi de conducte magistrale de gaz metan, care leagă judeţul Mureş cu alte judeţe ale ţării. Toate acestea alcătuiesc un ansamblu de potenţe care se integrează armonios în organismul unitar al Republicii Socialiste România.

În conformitate cu reorganizarea administrativă teritorială din 1968, în structura judeţului Mureş intră 6 oraşe (incluzînd 26 de localităţi componente şi 3 sate aparţinătoare), 5 comune suburbane (incluzînd 20 de sate) şi 86 de comune (incluzînd 464 de sate); două dintre oraşe — Tîrgu Mureş şi Sighişoara — au rangul de municipiu, primul fiind şi reşedinţă de judeţ.

RELIEFUL

Etajarea generală a reliefului în trepte de la est la vest constituie caracteristica esenţială a acestuia, ca o reflectare directă a originii şi genezei deosebite a formelor majore de relief, a neuniformităţii de alcătuire geologică, a timpului de formare şi a caracterului diferenţiat al prefacerilor geografice ulterioare.

Relieful colinar şi de podiş deluros ocupă jumătate din suprafaţa judeţului. Cealaltă jumătate revine, în proporţii echilibrate, dealurilor subcarpatice transilvănene şi munţilor vulcanici Călimani — Gurghiu. Din lunca şi şesul prunduit al

văii Mureşului de la Luduş, cu o altitudine de circa 300 m, şi pînă pe creasta golaşă a Călimanilor (2 100 m), profilul topografic al reliefului apare sub forma unei curbe hipsografice ascendente cu relative echilibrări orizontale şi salturi altimetrice pe sectoare. Paralel cu aceste gradaţii altimetrice se schimbă şi fizionomia formelor: de la colinele rotunjite ale Cîmpiei Transilvaniei (400—500 m) şi suprafeţele netede ori uşor vălurite ale Podişului Tîrnavelor (500—650 m) se trece la o alternanţă de culmi paralele dominate de măguri ori vîrfuri proeminente (700—900 m) şi depresiuni alungite sub formă de ulucuri, apoi la tăpşanele uşor înclinate (5—10°) care căptuşesc poala platourilor vulcanice. O denivelare de circa 300—500 m marchează frontul structural vulcanic al platourilor şi planezelor din latura apuseană a Munţilor Călimani—Gurghiu.

La 1 000—1 100 m se desfăşoară cea mai întinsă şi netedă treaptă de relief din zona muntoasă şi ea corespunde podişului structural al aglomeratelor vulcanice. Deasupra acestuia se ridică conurile cu cratere ale Masivului Pietrosu Călimanilor, la nord de valea Mureşului, şi ale masivelor Fîncelu, Saca şi Tătarca, la sud de defileul Topliţa—Deda.

Pe această configuraţie de ansamblu rîurile au lucrat diferenţiat, creînd culoare de vale adînci şi prăpăstioase în zona montană şi cu lunci largi însoţite de terase extinse în aria colinară. Orientate de la est spre vest, culoarele de vale se înscriu în peisajul geomorfologic al judeţului ca „trăsături de unire" între diferitele trepte ale reliefului. În sens transversal ele apar însă ca discontinuităţi morfologice şi de peisaj, delimitînd astfel subunităţile geografice din zona colinară şi de podiş.

Diferenţierile de constituţie, origine, altitudine, de coţinut al formelor şi evoluţiei în timp au impus separarea în cadrul teritoriului a mai multor unităţi de relief: Munţii vulcanici Călimani—Gurghiu, Dealurile subcarpatice transilvănene ale Reghinului şi Tîrnavei Mici, Podişul Tîrnavelor şi „Cîmpia" colinară a Transilvaniei (fig. 1).

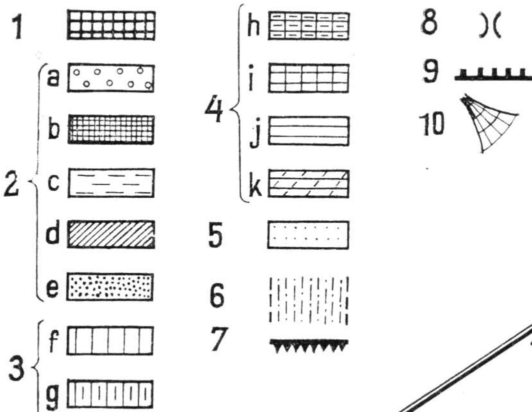

Fig. 1. — Unitățile de relief din județul Mureș (după I. M a c).

1. Munții vulcanici; 2. Subcarpații Reghinului și ai Tîrnavei Mici: a. depresiuni subcarpatice; b. dealuri subcarpatice; c. depresiuni intracolinare; d. dealuri subcarpatice externe; e. depresiuni de contact; 3. Cîmpia Transilvaniei: f. Cîmpia Sărmașului; g. Colinele Mădărasului; 4. Podișul Tîrnavelor: h. Podișul Tîrgu Mureșului; i. Podișul Tîrnăvenilor; j. Podișul Dumbrăvenilor; k. Podișul Vînătorilor; 5. relief de vale; 6. înșeuări, culoare de legătură; 7. fronturi de cuestă; 8. înșeuări; 9. limita dintre Subcarpați și Podișul Transilvaniei; 10. conuri de dejecție.

Munţii vulcanici Călimani — Gurghiu

Dacă de la Tîrgu Mureş, în dimineţile proaspete ori în amurgul purpuriu al serilor de vară îţi arunci privirea spre răsărit, pe linia orizontului, îţi reţin atenţia masive muntoase înalte, susţinute de versanţi abrupţi sau platouri întinse, întunecate în verdele pădurilor de conifere.

Din ansamblul coloristic al hărţii geologice a Carpaţilor Orientali se reliefează pregnant culoarea roşie, simbolizînd focul vulcanic, care-şi revarsă tonurile din belşug în toate direcţiile.

În procesul prefacerilor ei îndelungate, scoarţa terestră a suferit o puternică ruptură la marginea de est a Depresiunii Transilvaniei. Topitura adîncurilor, împinsă cu furie de presiunea gazelor, a ţîşnit la suprafaţă şi mult timp (sarmaţian-levantin) limbile de foc s-au ridicat deasupra înălţimilor carpatice. Prin scurgerea succesivă a lavelor şi prin stratificarea materialelor aruncate în timpul exploziilor (piroclastite) au fost clădite conurile vulcanice ale Munţilor Călimani şi Munţilor Gurghiu şi platourile înconjurătoare.

În timpul ultimelor explozii, materialele consolidate anterior la gura coşurilor au fost aruncate şi spulberate în jurul conurilor vulcanice. Azi, în locul lor, apar gropi uriaşe (cratere) asemănătoare pîlniilor sau căldărilor. Este foarte probabil ca unele din ele să fi constituit adăpostul unor lacuri limpezi, pînă cînd rîurile au reuşit să taie marginile căldărilor, transformîndu-le într-o suită de creste impunătoare, asemănătoare unor ziduri de cetăţi ruinate, ce străjuiesc „valurile" împietrite din jur.

Munţii Călimani. Asemănător unui dreptunghi, lung de 56 km şi lat de circa 30 km, peste care se suprapune o uriaşă boltă cu creştetul înălţat la 2 102 m (Pietrosu Călimanilor), Masivul Călimanilor domină toate unităţile de relief înconjurătoare prin povîrnişurile care urcă repede deasupra culmilor din Ţara Dornelor, din Munceii Bîrgaielor şi din Subcarpaţii transilvăneni ai Bistriţei şi Reghinului.

Pe culmea principală a Masivului Pietrosu Călimanilor trece linia care separă judeţele Suceava, Bistriţa-Năsăud şi

Mureş. O asemenea divizare arbitrară de ordin administrativ impune o descriere fragmentară a masivului, ceea ce nu favorizează evidenţierea trăsăturilor generale, care îi conferă caracterul de individualitate geografică. În limitele judeţului Mureş este cuprinsă numai o parte din suprafaţa masivului, delimitată la est de pîrîul Loamaş, la nord de vîrfurile Rătitişu (2 022 m), Pietrosu (2 102 m) şi Bistricior (1 990 m). Din cadrul versantului vestic aparţine judeţului Mureş un sector restrîns, situat la sud de culmea care leagă vîrfurile Poiana Bistrii (1 530 m) şi Poiana Tomii (1 469 m) pînă la defileul Mureşului.

Masivul vulcanic a luat naştere prin erupţii succesive întrerupte de intervale lungi de linişte. În fazele iniţiale au fost puse în loc conurile de andezite care corespund vîrfurilor mai înalte, iar în fazele finale au fost clădite platourile de aglomerate vulcanice. Celor două etaje structurale, al încremenirilor de lave şi al acumulărilor „vulcanogen-sedimentare" de blocuri şi cenuşe vulcanică, le corespund deci două trepte morfologice.

Masivul Pietrosu Călimanilor este partea cea mai înaltă, cu trăsături tipic alpine, cu urme de relief glaciar şi cu întinse păşuni montane, punctate de izvoare şi presărate cu suprafeţe mlăştinoase. Din creasta centrală înaltă fac parte vîrfurile Pietrosu (2 102 m), Rătitişu (2 022 m) şi Negoiu Unguresc (2081 m). Creasta înaltă a Călimanului se continuă la vest de vîrful Pietrosu cu Muntele Gruiu (1 882 m), vîrfurile Ciungelu (1 926 m) şi Bistricioru (1 990 m). Ele conturează marginea sudică şi vestică a uriaşului crater vulcanic (5—10 km diametru), care se desfăşoară în direcţie nordică. Versantele vestice şi sudice ale masivelor enumerate se profilează ca nişte uriaşe scări marcate din loc în loc de „martori" cu profil mai accentuat. Aceşti „martori" aparţin coşurilor vulcanice parazitare ieşite pe spinarea conului vulcanic central, azi cu aspect de măguri proeminente: Tihu, Drăguşu şi Gişa, cu înălţimi cuprinse între 1 600 şi 2 000 m.

Podişul vulcanic ocupă partea cea mai joasă, dar şi cea mai întinsă a Munţilor Călimani, desfăşurîndu-se pe latura vestică şi sudică a masivului la diferite altitudini. Formele de relief dominante sînt platformele structurale, văile largi spre obîrşii sau puternic adîncite la ieşirea spre dealurile subcarpatice, martorii cu aspect de „deal" (Dealul Moldoveanca, Dealul

Cofii, DealulAlb) sau cu profil mai ascuţit de „bîtce'', fiind alcătuite din blocuri de lavă rezistentă (Bîtca Mogoşului, Bîtca Tomii, Bîtca Frasinului). Văi adînci, dispuse radiar, au fragmentat podişul vulcanic în mai multe compartimente de suprafeţe structurale etajate, cu aspect de podişuri muntoase. Configuraţia acestor suprafeţe se desprinde şi din numirile lor: Şesul Căpăţînei, Şesul Călimanului, Şesul Paltinului şi Şesul Porcului.

Se remarcă o creştere a altitudinii podişului dinspre est (defileul Mureşului) spre vest, în direcţia culmii vîrfurilor Bistricior—Poiana Tomii. Îmbucătăţirea podişului iniţial prin eroziunea în adîncime a rîurilor Lomaş, Călimănel, Zebrac, Ilva cu Ilişoara, Răstoliţa şi Bistra cu pîrîul Stegii a dus la conturarea podişurilor cu trăsături locale. Dintre acestea se pot menţiona: Podişul muntos Ilişoara cuprins între văile Răstoşnei, Lomaşului şi Voivodeasa, la sudul Călimanilor şi în lungul Mureşului (V. Mihăilescu, 1963); Podişul Stejii, la vest de valea Răstoşnei, legîndu-se peste culmea Moldoveanca — Poiana Tomii cu Podişul Poiana Calului din judeţul Bistriţa-Năsăud.

Călimanul poartă amprenta glaciaţiunilor cuaternare. Căldări glaciare se întîlnesc pe versantul nordic al Rătitişului şi al Negoiului Unguresc la 1 850—1 900 m. Sub vîrful Bistricioru apar două căldări mai puţin expresive.

În Masivul Călimani sînt prezente forme de relief carstic pe roci vulcanice. Au răspîndire mare în special grotele care au luat naştere prin spălarea materialelor mai friabile dintre pachetele de lavă. Prin formele de stalactite şi stalagmite, draperii metalice, arabescuri, ace şi turnuri, grota „Haosului'', grota „Ruinelor'' şi grota „Palatul de ciocolată'' etalează privelişti de o rară frumuseţe.

Munţii Gurghiului constituie grupul muntos de legătură între Călimani, la nord, şi Harghita, la sud. Deşi sînt alcătuiţi din aceleaşi roci ca masivele amintite, totuşi ei sînt mai scunzi şi mai puţin diversificaţi morfologic. Au un pronunţat caracter de masivitate, iar gradul de acoperire cu vegetaţie de conifere este mult mai ridicat decît la masivele învecinate. În partea răsăriteană a Munţilor Gurghiului se înalţă o culme compusă

din vîrfuri cu aspect conic, grupate în jurul principalelor căldări vulcanice, fapt ce imprimă masivului o pronunţată asimetrie. Ei apar astfel ca un zid înalt către Depresiunea Giurgeului şi cu o pantă domoală — un platou larg — spre Depresiunea Transilvaniei. Dacă în culmea înaltă predomină rocile andezitice provenite direct din topitura lavelor, în schimb, formaţiunea vulcanogen-sedimentară de aglomerate (blocuri de andezite, bombe vulcanice, cenuşă etc.) compune masa materială a platourilor structurale. Cu toată rezistenţa rocilor, Munţii Gurghiului nu au fost cruţaţi de eroziunea apelor curgătoare. Văile pornesc radiar pe versanţii externi ai conurilor, iar în interiorul căldărilor converg spre fundul jos al acestora, constituindu-se în artere viguroase care taie coroana crestei înconjurătoare şi creează defilee scurte (exemplu pîrîul Lăpuşna, pîrîul Fîncelu şi pîrîul Secuşului).

În limitele judeţului este cuprins numai sectorul nordic al Munţilor Gurghiu, respectiv masivele Fîncelu şi Saca, dar şi acestea numai parţial; versanţii estici rămîn în afara hotarului administrativ, fixat în general pe creştetul culmii.

Masivul Fîncelu, împreună cu podişul său de piroclastite, ocupă cea mai mare suprafaţă din Munţii Gurghiului. Partea înaltă se caracterizează prin îngemănarea conurilor vulcanice Fîncel (1 684 m) şi Bătrîna (1 634 m). Coroana căldării vulcanice a fost străpunsă de pîraiele Lăpuşna şi Fîncelu şi transformată prin acţiunea nivaţiei, dezagregării şi eroziunii liniare într-o creastă ascuţită, zimţată. Rîurile radiare au disecat versanţii conurilor într-o serie de interfluvii uşor înclinate şi etajate (planeze), care se opresc deasupra platoului vulcanic printr-un abrupt de circa 100—150 m.

Platoul vulcanic, desfăşurat în special pe latura vestică, se menţine la o altitudine relativ constantă de 1 000—1 300 m. Contactul platoului cu Dealurile subcarpatice ale Reghinului este tranşant; o denivelare de circa 400—500 m marchează frontul structural al aglomeratelor vulcanice. Peisajul este dictat de întinderea netedă a suprafeţei sale din care răsar sporadic proeminenţe de roci rezistente (vf. Seleşelu 1 317 m), de alternanţa pîlcurilor de păduri cu poienile inundate de iarba vîntului şi ferigi, de substratul permeabil în care se pierde cu

uşurinţă apa ploilor, de lipsa aşezărilor omeneşti şi de liniştea naturală a locurilor. Această parte din ţinutul muntos al Gurghiului este cunoscută sub numele de Podişul muntos Seleşelu (V. Mihăilescu, 1963).

Înălţimile Saca (1 777 m) şi Tătarca (1 688 m) străjuiesc o căldare vulcanică cu diametrul de 5 km. Diferenţa de nivel între fundul acesteia şi coroana crestelor atinge 500 m. Pîrîul Secuşului înaintînd cu vigoare dinspre valea Gurghiului a străpuns buza căldării, deschizînd astfel craterul vulcanului Saca. Versantul vestic al conului are un profil accentuat către podişul de piroclastite de la Sovata. Acest versant fragmentat de rîuri torenţiale apare sub forma unui complex de planeze etajate.

Podişul vulcanic de la poala vestică a Munţilor Gurghiului are un relief uniform, ce se apleacă lin către Depresiunea Transilvaniei. Pe suprafeţele structurale întinse s-au dezvoltat păduri de conifere în amestec cu foioase şi ierburi sărace în substanţe nutritive. Valea Nirajului Mare, prin „golful'' larg de la Cîmpu Cetăţii, împarte podişul vulcanic în două sectoare cu întindere inegală.

Locurile de îngemănare a poalelor conurilor vulcanice sînt marcate de lăsări transversale cu pasuri de culme urmate de drumuri de legătură între Depresiunea Transilvaniei şi depresiunile de pe cursul superior al Oltului. Prin pasul Bucin (1 247 m) dintre Saca şi Şoimuş trece bătătoritul „drum al sării'', legînd Praidul cu Gheorghenii, iar prin pasul Lăpuşna (1 300 m), dintre Masivul Fîncelu şi Masivul Saca, se asigură legătura între ţinutul Reghinului şi cel al Giurgeului.

Dealurile subcarpatice transilvănene

La est de depresiunile Dumbrăvioara, Căluşari, Miercurea Nirajului, Sîngeorgiu de Pădure şi Şoimuş se desfăşoară un relief de depresiuni şi dealuri cu înălţimi mult mai mari (600—1 000 m) decît ale Podişului Tîrnavelor, redus ca lăţime (8—30 km), dar alungit după direcţia Carpaţilor Orientali, cu denivelări accentuate (300—400 m) între luncile zvîntate şi creştetul

măgurilor netezite — dealul Burg (746 m), dealul Sînioară (756 m), dealul Bichiş (1 079 m) şi dealul Şiclod (1 025 m) — sculptat pe roci moi sau tari, uşor cutate sau în monoclinuri largi; cu văi deschise fără terase ori cu terase etajate; cu o gamă variată de forme rezultate din spălările terenurilor ori din alunecarea materialelor pe coastele înclinate. Aceştia sînt Subcarpaţii transilvăneni dintre Mureş şi Tîrnava Mare.

Specificul lor regional oferă posibilitatea separării a două subunităţi: Subcarpaţii Reghinului şi Subcarpaţii Tîrnavei Mici.

Subcarpaţii Reghinului ţin din valea Nirajului şi pînă în Culmea Păltinişului (691 m) din nordul văii Mureşului. Ei se ataşează Munţilor Gurghiu — Călimani prin intermediul unei fîşii piemontane, Piemontul Gurghiului, respectiv Piemontul Călimanilor.

Frontul aglomeratelor vulcanice ale Podişului muntos Seleşelu aici este retras mult spre est, lăsînd loc desfăşurării unităţilor longitudinale subcarpatice în ordine normală:

Depresiunea subcarpatică Deda — Porceşti, cunoscută şi sub numele de Depresiunea Văleni (V. Tufescu, 1966) sau Ruşii Munţi (I. Mac, 1970), este închisă pe latura vestică de culmea Păltiniş — Sînioară. Ea a luat naştere prin eroziunea apelor curgătoare (pîraiele Bistra, Aluniş, Idicelu) la contactul dintre subcarpaţi şi munţii vulcanici. Prin convergenţele hidrografice de la Vălenii de Mureş şi Brîncoveneşti se subliniază „funcţia" depresionară a acestui teritoriu, dar şi nuanţarea sa pe două compartimente: bazinetul Bistra şi culoarul Brîncoveneşti.

În ansamblu, se poate vorbi mai adecvat de un culoar larg de vale, în care lunca Mureşului se impune ca forma de relief cea mai dezvoltată (2—3 km lăţime), iar terasele etajate pe patru trepte (8—10 m, 30—40 m, 60—65 m, 100—110 m) completează această imagine. Nota originală a depresiunii rezidă în originea sa sculpturală rezultată prin eroziunea apelor curgătoare care au creat un relief de interfluvii convergente, dominate de suprafeţe netede şi mărginite de versanţi abrupţi (coaste sau cueste), pe de o parte, şi de versanţi lini (monoclinuri),

pe de altă parte, şi un relief de lunci largi adesea însoţite de terase bine conservate. Amplitudinea reliefului nu este mare (200—300 m), iar fragmentarea teritoriului se menţine în jur de 0,50 m/km.

Culmea Păltiniş—Sînioara, fiind suprapusă unei cute anticlinale alcătuită din conglomerate de Jabeniţa — roci rezistente la eroziune —, s-a păstrat proeminent în relief (600—750 m) faţă de ariile depresionare înconjurătoare. Acest fapt se explică totodată şi prin înălţările continui din timpul cuaternarului. Ca urmare, Mureşul a fost obligat să-şi concentreze energia pentru o acţiune sporită pe verticală capabilă să echilibreze elevaţia structurii Brîncoveneşti. Astfel a luat naştere „strîmtura" de la Brîncoveneşti care optureazǎ aria depresionară subcarpatică.

Depresiunea Reghinului corespunde în cea mai mare parte ariei de adunare a apelor de la Reghin, care poate fi pusă atît pe seama existenţei unei cute sinclinale, cît şi pe lăsările subsidente care s-au manifestat continuu din pliocen pînă în cuaternar.

Privită la nivelul interfluviilor, Depresiunea Reghinului apare ca un culoar longitudinal orientat NNV—SSE, alungit la nord pe valea Dipşei, iar la sud pe valea Gurghiului. Structura reliefului constă dintr-o „suită" de interfluvii nivelate la circa 550—600 m, versanţi sub formă de coaste abrupte cu faţa spre sud şi versanţi înclinaţi conform lăsării stratelor neogene, la care se adaugă complexul şesurilor aluviale şi al teraselor fluviatile etajate pe 5—6 nivele. De asemenea sînt numeroase curmăturile şi înşeuările de cumpănă (înşeuarea de la Eremitu, înşeuarea de la Teaca şi înşeuarea de la Chiheru) prin care depresiunea comunică cu alte unităţi de relief similare din Subcarpaţii Bistriţei şi Subcarpaţii Tîrnavei Mici.

Bazinetele depresionare Chiheru, Urişiu, Comori, sculptate la contactul subcarpaţilor cu masivul vulcanic Tompa (960 m), aparţin Depresiunii Reghinului, marcînd, în marginea de est a acesteia, o discontinuitate geomorfologică.

„Plafonul" depresiunii poate fi reconstituit din vîrfurile mai înalte rînduite în lungul interfluviilor la circa 600—650 m. Aceste vîrfuri reprezintă martori reziduali din suprafaţa primară de acumulare.

Dealurile Teleacului, prelungite la nord de Mureş în Dealurile Tonciului (561 m), corespund unei bombări anticlinale, transformată ulterior, prin eroziunea apelor curgătoare, într-un complex de interfluvii divergente şi etajate, a căror altitudine descreşte dinspre centru (dealul Lapoş, 628 m) spre culoarele de vale adiacente (400 m). Relieful este intens fragmentat de ape care se lărgesc spre obîrşii în chip de amfiteatre, azi ocupate de aşezări omeneşti.

Depresiunile de la contactul cu Podişul Transilvaniei încep prin aria mai largă de la Dumbrăvioara axată pe Mureş, continuă cu bazinetele de eroziune Pădureni, Căluşari, Mitreşti şi sfîrşesc la Miercurea Nirajului, unde rîul Niraj, prin degajarea unei structuri în dom, a creat o butonieră.

Subcarpaţii Tîrnavei Mici încep în valea Nirajului şi continuă sub aceeaşi fizionomie pînă în valea Nico Alb, afluent al Tîrnavei Mari. În limitele judeţului Mureş rămîne numai o mică porţiune din suprafaţa acestei subunităţi de relief.

Datorită înaintării mult spre vest a aglomeratelor vulcanice (în vîrful Bichiş) şi a structurilor în dom—specifice podişului—în direcţie estică fîşia subcarpatică este redusă, iar caracterele tipului de relief subcarpatic degradate. Se constată totuşi prezenţa aceloraşi unităţi de relief ca în Subcarpaţii Reghinului, dar evidenţierea lor este mult atenuată.

Depresiunea Sovatei aparţine judeţului numai prin sectorul nord-vestic. Are forma unui uluc submontan alungit în direcţia defileului de la Săcădate, prin care depresiunea se leagă cu Subcarpaţii Reghinului. Depresiunea Sovatei a luat naştere prin adîncirea epigenetică a Tîrnavei Mici şi afluenţilor săi într-o cută anticlinală cu sare diapiră. Alături de treapta reliefului fluviatil (luncă şi 5 nivele de terasă) se distinge o treaptă morfologică mai înaltă (600—700 m), extinsă pe ambele laturi ale depresiunii. Acesta este nivelul de eroziune de vîrstă pliocenă, care a luat naştere prin retragerea versanţilor vechi sub acţiunea eroziunii liniare şi areale. Spre vest se înalţă Măgura Bichiş (1 079 m) — un sinclinal suspendat — cu creştetul presărat cu aglomerate vulcanice aşternute în concavitatea cutei subcarpatice negative. Către vest, Măgura Bichişului

etalează un front structural abrupt, secţionat de poliţe păstrate pe conglomeratele ponţiene dure şi afectat de prăbuşiri şi alunecări de teren.

Ulucul depresionar intracolinar Dămieni—Măgherani—Chibed—Solocma a luat naştere prin eroziune selectivă la contactul dintre aglomeratele vulcanice din măgurile Bichiş şi Şiclod cu formaţiunile sedimentare nisipoase-argiloase din colinele subcarpatice. Micile bazinete de eroziune, cu văi adînci izoclinale şi versanţi asimetrici degradaţi prin alunecări de teren, constituie locuri de adăpost pentru numeroase aşezări umane.

În direcţie vestică, relieful se înalţă uşor (550—700 m), marcînd boltirea anticlinală Trei Sate. Aici predomină o asociere de platouri structurale (Platoul Curmăturii), suprafeţe interfluviale jalonate de vîrfuri mai înalte cu aspect piramidal sau conic boturi de deal în formă triunghiulară ori trapezoidală, coaste înclinate şi versanţi prelungi şi în trepte, peste care se suprapun ogaşe şi ravene viguroase, alunecări masive de teren (Măgherani, Bezid, Crişeni, Solocma) şi curgeri superficiale de soluri. Tîrnava Mică şi afluenţii săi Ghegheş şi Cuşmed disecă teritoriul în mai multe culmi de întinderi inegale şi cu orientări variate : Culmea Neaua, între Ghegheş şi Nirajul Mic, culmea Sîngeorgiului de Pădure, între Ghegheş şi Tîrnava Mică, Dealurile Bezidului, la sud de Tîrnava Mică.

Depresiunea Sîngeorgiului de Pădure, alungită spre nord prin culoarul Neaua—Rigmani, marchează hotarul dintre Subcarpaţii Tîrnavei Mici şi Podişul Tîrnavelor. Aici, relieful se impune prin lunca largă a văilor, prin terasele fluviatile extinse în special pe versantul stîng şi prin versanţii abrupţi tăiaţi de ravene şi torenţi.

Podişul Tîrnavelor

Din această unitate de relief, în judeţul Mureş se încadrează — integral sau parţial — următoarele subunităţi :

Podişul Tîrgu Mureşului începe printr-un versant abrupt care domină spre est depresiunile şi culoarele de legătură Călu-

şari, Hodoşa—Miercurea Nirajului şi se termină prin pante domoale în unghiul de confluenţă a Nirajului cu Mureşul. Caracterul de interfluviu major, unitar, interpus între valea Mureşului şi a Nirajului, s-a modificat prin acţiunea afluenţilor care au fragmentat teritoriul şi l-au transformat într-o asociere de dealuri în general asimetrice, nu prea înalte (500 m) şi cu o energie de relief redusă (200 m).

Predomină formele de relief structurale, ca poduri, brîie, martori structurali şi creste care flanchează văile axate pe structurile în dom (Corunca), la care se asociază forme de denudare areală — alunecări de teren (Corunca, Livezeni) şi liniară — torenţi şi ravene.

Trăsăturile amintite, plus gradul mai mare de acoperire cu păduri decît „Cîmpia'' de la nord de Mureş conferă teritoriului cuprins între Mureş şi Niraj caracterul de unitate geografică strîns legată de Podişul Tîrnavelor.

Interfluviul Mureş — Tîrnava Mică se înfăţişează ca o culme prelungă, uşor vălurită, cu altitudini ce oscilează între 450 şi 600 m.

Asimetria pronunţată şi fragmentarea accentuată dau nota specifică a acestui teritoriu. Curmăturile adînci sau şeile largi, care înlesnesc circulaţia peste culme, desfac interfuviul în mai multe părţi.

Culmea Neaua se desfăşoară între depresiunea de contact Sîngeorgiu de Pădure—culoarul Neaua—Rigmani, înşeuarea şi drumul de legătură Bălăuşeri—Acăţari. Printr-o eroziune fluviatilă continuă suprafaţa primordială a podişului a fost redusă la o culme îngustă, din care se desprind interfluvii secundare etajate. Prin apropierea obîrşiilor largi ale văilor conjugate culmea a fost redusă la o serie de martori de eroziune cu aspecte geometrice diferite.

Podişul Tîrnăvenilor ţine din dreptul şeii şi drumului de legătură Bălăuşeri—Acăţari şi pînă la culoarul de eroziune al văii Bogăţii (V. Mihăilescu, 1966). Această culme îngustă (5—10 km) se ridică brusc deasupra văii Tîrnavei Mici, etalînd un front de cuestă de circa 200 m. Spre nord, culmea podişului se desface într-o serie de trepte largi, care cad domol

către valea Mureşului, încît, la un moment dat, fac corp comun cu terasele acestuia. Creasta înaltă este marcată din loc în loc de vîrfuri ascuţite (picuiuri) menţinute de nisipurile cimentate ori de tufurile vulcanice. Înălţimile se menţin în jur de 500 m şi numai în jurul structurilor în dom, unde formaţiunile mai rezistente s-au opus eroziunii îndelungate, se întîlnesc vîrfuri şi poduri structurale ce ating 600—650 m. Datorită lăsării spre nord a Podişului Tîrnăvenilor, majoritatea rîurilor care îl drenează se scurg în valea Mureşului prin văi largi şi adînci, cu un aspect izbitor de maturitate avansată — rezultat nu atît al unei evoluţii morfologice îndelungate, cît mai degrabă o manifestare a substratului alcătuit din depozite stratificate permeabile (conglomerate, nisipuri) în alternanţă cu roci moi, impermeabile (marne, argile). Văile ce se scurg spre sud sînt scurte, cu un pronunţat caracter torenţial.

În limitele judeţului Mureş sînt de asemenea incluse: o parte restrînsă a interfluviului Tîrnava Mare — Tîrnava Mică şi o suprafaţă redusă din Podişul Hîrtibaciului, spaţii geografice cunoscute în literatura de specialitate sub diverse numiri.

Dealurile Nadeşului, cunoscute şi prin numele de Podişul Jacodului (V. Mihăilescu, 1966), fiind suprapuse structurilor periferice de la Nadeş, Filitelnic şi Şoimuş şi grefate pe formaţiuni permeabile mai rezistente (nisipuri uşor legate, conglomerate) ce au facilitat eroziunea rîurilor pe verticală, au înălţime mai mare decît unităţile de relief adiacente (600—700 m), o energie de relief ridicată (300 m) şi un conţinut geomorfologic specific datorat eroziunii selective. Relieful de coaste suprapus pe capetele stratelor se asociază cu cel al interfluviilor înguste, sinuoase şi de înălţimi inegale, jalonate de vîrfuri ascuţite sau piramidale. Vîrfurile mai mari sînt despărţite de curmături înguste localizate la obîrşia văilor largi de deraziune[1].

Acest peisaj se întîlneşte în special în spaţiul cuprins între valea Loţului, în est, şi valea Nadeşului, în vest.

---

[1] Văile de deraziune iau naştere prin deplasarea în masă a materialelor solide pe versanţi, o deplasare prin alunecări superficiale, în urma cărui fenomen rămîne o formă negativă de relief cu aspect de albie sau amfiteatru.

Înălţimea mare, fragmentarea intensă, gama largă a formelor de relief, gradul ridicat de acoperire cu păduri şi umanizarea mai puţin accentuată a teritoriului conferă acestui sector din interfluviul Tîrnava Mare — Tîrnava Mică o notă de personalitate geografică, care-l deosebeşte atît de dealurile subcarpatice din est, cît şi de Podişul Dumbrăvenilor din vest.

Podişul Dumbrăvenilor este situat în sectorul de podiş cuprins între valea Nadeşului şi valea Bălţii şi se caracterizează printr-un relief domol, cu înălţimi mai mari (600—650) localizate în apropierea văii Tîrnavei Mari şi care, spre Tîrnava Mică, se înfăţişează ca o succesiune de interfluvii uşor înclinate şi destul de netede. Văile largi, dar şi adînci, ce despart aceste interfluvii au lunci puternic colmatate, local mlăştinoase, iar versanţii sînt degradaţi de torenţi şi alunecări de teren.

Caracterul cel mai expresiv de podiş este impus de prezenţa sinclinalului Dumbrăveni — o cută foarte largă în care înclinarea stratelor se menţine între 3 şi 5° şi în cuprinsul căreia au fost foarte bine conservate depozitele argilo-nisipoase pliocene. Netezimea reliefului se explică totodată şi printr-o prelucrare ciclică înaintată, care a dus, în ultimă instanţă, la perfectarea suprafeţei de netezire, „Platforma Agîrbiciului" (450—500 m) (M. David, 1945).

Podişul Vînătorilor este cuprins între culoarul depresionar Saschiz—Buneşti şi valea Şaeşului — izvoarele Hîrtibaciului, unde predomină un relief de platou aproape orizontal cu uşoare denivelări pe trei trepte. Acest relief se apleacă către valea Tîrnavei Mari pînă în domeniul teraselor fluviatile dezvoltate pînă la 110 m altitudine relativă. Pîraiele Dracului, Albeştilor, Hotarului şi Vînătorilor au disecat platoul structural prin văi adînci, înguste şi cu versanţi puternic înclinaţi. Înălţimile cele mai mari se întîlnesc pe latura sudică (650—700 m) şi scad uşor către nord, unde ating abia 400 m. Regiunea este acoperită cu păduri de foioase şi numai suprafeţe foarte restrînse sînt folosite agricol. Aşezările omeneşti sînt localizate doar la periferia platoului structural, iar drumurile care-l străbat sînt rare şi neînsemnate. Toate aceste trăsături impun o fizio-

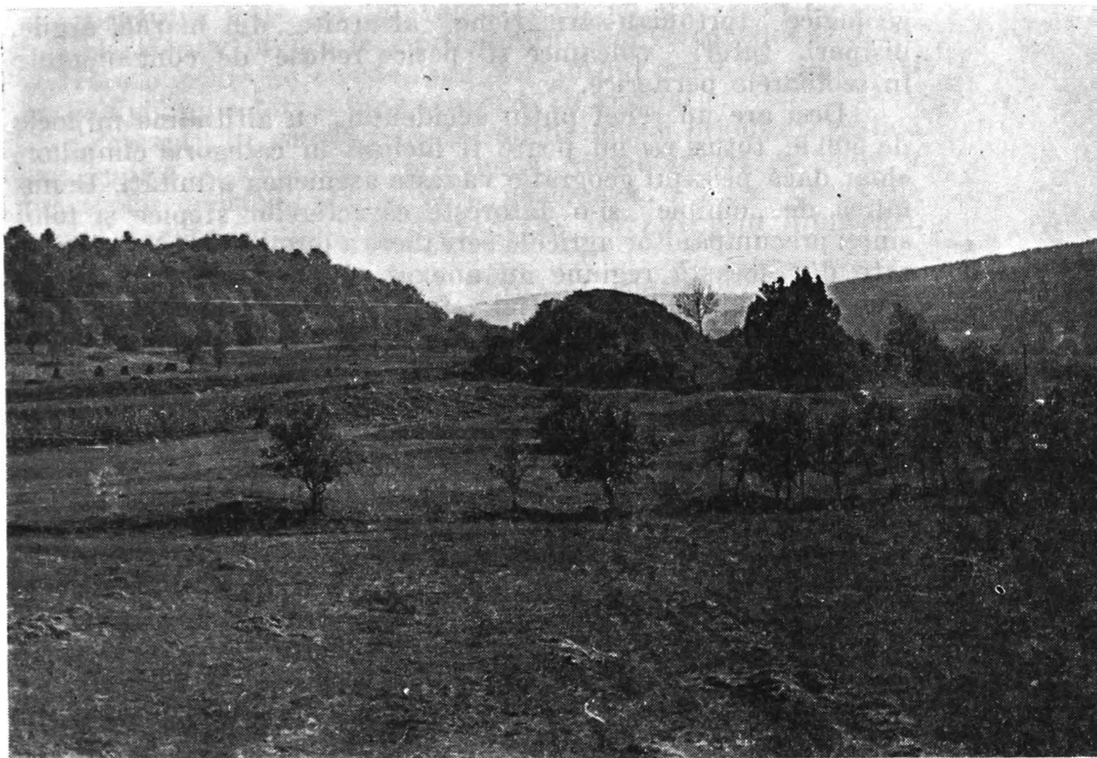

Fig. 2. — Alunecări de teren de tip movile („glimei") la sud-est de orașul Sighișoara (foto I. Ș o n e r i u).

nomie și o funcție geografică deosebită pentru Podișul Vînătorilor, ceea ce îl distinge sub raportul peisajului din contextul larg al Podișului Hîrtibaciului (fig. 2).

Cîmpia Transilvaniei

Ca unitate fizico-geografică cu trăsături distincte, Cîmpia Transilvaniei cuprinde un teritoriu mult mai mare decît aria înscrisă în limitele județului Mureș. Ea formează regiunea centrală a Depresiunii Transilvaniei, suprapusă, în cea mai mare parte, ariei structurale a domurilor gazeifere și formațiunilor

geologice tortonian-sarmaţiene alcătuite din marne, argile, nisipuri, tufuri vulcanice şi petice reduse de conglomerate în sectoarele periferice.

Deşi are un relief puţin accidentat, cu altitudine mijlocie de 500 m, totuşi ea nu poate fi inclusă în categoria cîmpiilor, chiar dacă peisajul geografic vădeşte asemenea afinităţi. Denumirea de „cîmpie'' şi-o datoreşte caracterelor stepice şi folosinţei precumpănitor agricole-cerealiere a terenurilor. Numeroase sate din această regiune au anexat numirii lor atributul de cîmpie, subliniindu-se astfel „felul ocupaţiei locuitorilor şi caracterul economic al aşezărilor'' (V. Tufescu, 1966): Sînpetru de Cîmpie, Ceuaşu de Cîmpie, Zau de Cîmpie etc.

Cele mai pronunţate caractere de „cîmpie'' le vădeşte porţiunea central-sudică — *Cîmpia Sărmaşului* —, care se întinde la sud de cumpăna apelor Mureş—Someş pînă în valea Mureşului, Valea Largă şi Coasta Grindului, în vest, iar în est ţine pînă la valea Lechinţei (Comlodului).

Pe lîngă Cîmpia Sărmaşului, din judeţul Mureş fac parte şi zonele mai înalte ce o învecinează : fîşia colinară interfluvială dintre valea Lechinţei (Comlodului) şi Mureşului; o porţiune restrînsă din interfluviul ce desparte Pîrîul de Cîmpie (sau pîrîul Luduşului) de valea Arieşului.

Privită în general, Cîmpia Transilvaniei încorporată judeţului Mureş apare ca o regiune geografică cu trăsături originale, ce-i conferă o notă de distincţie faţă de cîmpia dezvoltată în bazinul Someşului (judeţul Cluj). În această parte sudică, energia de relief oscilează între 150 şi 160 m, altitudinea mijlocie se menţine în jur de 400—450 m, iar fragmentarea reliefului atinge valori destul de mari: 0,45—0,52 km/km^2.

Relieful se înfăţişează ca un ansamblu de coline rînduite în interfluvii prelungi şi foarte ramificate. La partea superioară ele sînt netede şi numai sporadic se înalţă vîrfuri uşor ascuţite care indică porţiunile de teren cu roci dure (tufuri, gresii sarmaţiene) ivite la zi pe capetele stratelor.

Sub plafonul general al interfluviilor majore se dezvoltă, pe bazine hidrografice, cel de-al doilea nivel morfologic sub formă de interfluvii secundare sau coline mai scunde, ordonate conform cu direcţiile de refragmentare hidrografică a teritoriului.

Legătura între fundul văilor largi, cu frecvente stagnări în albie, şi interfluvii se face prin intermediul versanţilor abrupţi, adevărate şiruri de cueste, sau versanţilor prelungi încărcaţi cu deluvii, umectaţi şi bine acoperiţi cu vegetaţie.

Versanţii în cuestă (coastă) au de obicei orientare vestică sau sudică şi constituie principalul domeniu de acţiune a proceselor morfodinamice, care generează o reţea deasă de ogaşe, ravene, torenţi şi degradează terenul prin alunecări, curgeri noroioase etc.

Se întîlnesc cazuri cînd abruptul cuestelor se dezvoltă concentric sau semicircular faţă de rîuri, fapt ce indică o evoluţie avansată pînă la degradarea structurilor în dom şi crearea inversiunilor de relief.

În contrast cu suprafeţele versanţilor, foarte active morfodinamic, apare treapta joasă a văilor. Panta longitudinală a talvegurilor fiind redusă (sub $5^0/_{00}$) se produce o aluvionare intensă a luncilor, fenomen realizat nu atît prin aportul rîurilor principale, ci pe seama materialelor aduse de torenţii laterali. Aportul mare lateral de materiale fluviatile a dus la ridicarea patului rîurilor, la stimularea procesului de băltire în albie şi, în consecinţă, la apariţia unor lunci largi, puternic colmatate. În timpul cuaternarului, aportul de pe versanţi a fost aşa de mare încît energia rîurilor nu a fost suficientă pentru evacuarea materialelor în aceeaşi măsură. Aşa se explică aspectul de „văi suspendate" pe care-l au rîurile din cîmpie, faţă de arterele hidrografice colectoare — Someş şi Mureş —, cît şi lipsa teraselor fluviatile.

Cu toată aparenta monotonie a Cîmpiei Transilvaniei, în funcţie de constituţia litologică, de stadiul de evoluţie a versanţilor şi de intensitatea proceselor, aceasta se diferenţiază în cîteva subunităţi, din care în cadrul judeţului Mureş se întîlnesc două : Cîmpia Sărmaşului şi Dealurile Mădăraşului.

Cîmpia Sărmaşului, suprapusă bazinului hidrografic al Pîrîului de Cîmpie, are cele mai pregnante trăsături de cîmpie. Altitudinea redusă a reliefului (350—450 m), energia mică (160 m), prezenţa celor mai întinse suprafeţe interfluviale, aplecate uşor spre sud, şi a văilor exagerat de largi caracteri-

zează fizionomia morfologică a acestui teritoriu. Formaţiunile sarmaţiene de marne şi nisipuri aşezate în alternanţă, precum şi lipsa unui covor vegetal forestier înlesnesc acţiunea proceselor morfodinamice pe pante. Alunecările de teren vechi şi noi, revinaţia intensă duc la degradarea unor întinse suprafeţe de teren.

Dealurile Mădăraşului, cunoscute şi sub numele de Dealurile Fărăgăului, se ridică în spaţiul interfluvial dintre valea Lechinţei (Comlodului) şi valea Mureşului. În nord ele sfîrşesc într-o înşeuare joasă şi largă prin care se asigură legătura dintre culoarul Teaca şi valea Lechinţei (Comlodului). Fiind alcătuite de depozite neogene mai rezistente (gresii, marne compacte şi intercalaţii de tufuri), cutate ceva mai strîns (structurile Păingeni, Bozed, Mădăraş) şi protejate mai mult de păduri, aceste dealuri păstrează o altitudine de aproximativ 500 m (maximum 570 m). Spre valea Mureşului ele se termină cu versanţi sub formă de cueste al căror front atinge 150 m. Dealurile Mădăraşului, atît prin structură şi morfologie, cît şi prin peisaj reprezintă o unitate de trecere de la Cîmpia Transilvaniei către Subcarpaţii transilvăneni ai Reghinului.

Relieful văilor se impune atît prin geneza şi originalitatea sa, cît şi prin rolul îndeplinit în peisajul geografic.

Valea Mureşului nu este numai culoar de eroziune, ci şi o arie geografică cu un pronunţat aer de familie dictat de nuanţa climatică cu contraste termice mari între iarnă (—32°C maximă absolută, Tîrgu Mureş) şi vară (39°C, Tîrgu Mureş) şi cu un grad de umezire mai accentuat decît podişul înconjuı ător, de predominarea solurilor aluviale prinse în culturi agricole (cereale, legume etc.) şi de concentrarea aşezărilor umane.

Lunca actuală are lăţimi cuprinse între 1 şi 4 km, iar suprafaţa ei este presărată cu depresiuni mlăştinoase, meandre părăsite, grinduri şi popine. La creşteri mari de nivel o bună parte a şesului aluvial este inundat.

Deasupra luncii se succed şase nivele de terasă mai bine evidenţiate în culoarul Deda—Brîncoveneşti, apoi la Tîrgu Mureş şi în avale pînă la Luduş. Nivelul cel mai jos atinge

Fig. 3. — Valea mijlocie a Nirajului, în avale de satul Miercurea Nirajului. În primul plan, lunca arabilă cultivată cu cereale; în planul al doilea versanţii văii parţial împăduriţi (foto. I. Ş o n e r i u).

8—10 m, cel mai înalt 110—112 m, iar cel mai bine dezvoltat se situează la 25—35 m deasupra talvegului actual.

Pe cuprinsul judeţului Mureş, valea prezintă sectoare cu profile asimetrice, dar şi îngustări sub formă de defilee puţin expresive (îngustarea de la Brîncoveneşti, îngustarea de la Dumbrăvioara şi îngustarea de la Luduş) impuse de tăierea structurilor neogene.

În secţiunea actuală de curgere, rîul şi-a croit meandre divagante şi numai în apropiere de Luduş acestea au caracterul de meandre adîncite.

Valea Nirajului are un profil longitudinal şi transversal evoluat. Lunca largă, începînd de la Eremitu şi pînă la confluenţă, este dominată de şapte nivele de terasă. Acestea sînt mai bine dezvoltate în Depresiunea Miercurea Nirajului şi în jurul localităţilor Acăţari—Găleşti. Sînt terase aluviale, cu poduri extinse, acoperite de culturi şi aşezări omeneşti (fig. 3).

Valea Nirajului se lărgeşte în secţiunea superioară, atestînd prezenţa sa pe actualul traseu încă din pliocen.

Valea Tîrnavei Mici urmează un traseu consecvent în zona Munţilor Gurghiu şi apoi unul transversal în aria subcarpatică şi de podiş. Intrarea în podiş este marcată de piaţa de adunare a apelor de la Sîngeorgiu de Pădure. Pînă aici valea are porţiuni de îngustări (defileul de la Sărăţeni, strîmtura Trei Sate) şi lărgiri depresionare (Praid—Sovata, Chibed). Terasele sînt în număr de 7, păstrate mai mult ca petice şi localizate mai ales pe malul stîng, subliniind asimetria văii.

Lunca este largă, cu porţiuni mlăştinoase, supusă în mare parte la inundaţii.

Valea Tîrnavei Mari aparţine judeţului Mureş numai prin sectorul cuprins între confluenţa cu pîrîul Mureni şi confluenţa cu pîrîul Laslea (la localitatea Laslea). Este o vale largă, cu aspect depresionar, asimetrică, terasele în număr de şapte rînduindu-se pe versantul stîng. Versantul drept este abrupt în formă de cuestă. În apropiere de Sighişoara valea se îngustează mult şi se adînceşte în formaţiunile de gresii ale sinclinalului Sighişoara. Aici terasele s-au dezvoltat mai mult pe partea stîngă, fiind ocupate de construcţiile oraşului Sighişoara.

Excepţie face nivelul de 110 m frumos conturat în Dealul Gării. După ieşirea din strînsura de la Sighişoara, în dreptul Daneşului, valea se lărgeşte iarăşi sub aceeaşi formă a profilului morfologic : terasele dezvoltate pe stînga rîului sub Hula Daneşului, iar cuesta ataşată Dealurilor Nadeşului din dreapta rîului.

RESURSELE SUBSOLULUI

Varietatea formelor de relief şi a condiţiilor geologice — tectonice, stratigrafice şi petrografice — au determinat şi o diversitate mare de bogăţii ale subsolului.

Cea mai importantă resursă a subsolului acestui judeţ o constituie zăcămintele de *gaz metan*, descoperite întîmplător la Sărmăşel, în 1907, în urma unui foraj de explorare a unor presupuse săruri de potasiu. În urma acestei descoperiri au fost întreprinse lucrări geologice de prospectare şi explorare a zăcămintelor de gaz şi s-a trecut, începînd din 1913, la exploatarea lor. După 1944, lucrările geologice au cunoscut o amploare deosebită, ducînd la descoperirea de noi structuri productive şi la punerea lor în exploatare.

Zăcămintele de gaz metan din judeţul Mureş sînt cantonate în depozite sedimentare neogene (tortoniene, bugloviene, sarmaţiene şi meoţiene), care alcătuiesc aşa-numita „formaţiune cu gaze", constituită litologic dintr-o alternanţă de nisipuri şi marne, în strate subţiri sau în pachete de grosimi variabile. Alternanţa de nisipuri şi marne a favorizat localizarea zăcămintelor de gaz metan, din diferite structuri, într-o serie de orizonturi. Datorită deselor intercalaţii de marne compacte, care separă orizonturile gazeifere, numai o parte din seria gazeiferă a putut fi degradată şi pierdută pentru exploatare în structurile expuse eroziunii. Numărul şi grosimea orizonturilor gazeifere variază de la o structură la alta în funcţie de faciesul litologic sub care se prezintă formaţiunea cu gaze şi de gradul său de eroziune.

Sub raport tectonic, zăcămintele de gaz metan sînt localizate în domuri şi brahianticlinale. Pe flancurile unor domuri (Deleni—Hărănglab, Zau—Şăulia ş.a.) se întîlnesc şi capcane

stratigrafice, formate prin efilarea sau marnizarea unor nisipuri din zona sinclinală adiacentă. Domurile şi brahianticlinalele gazeifere au amplitudini diferite şi sînt înconjurate de zone sinclinale largi, de adîncime variabilă, de la zeci la sute de metri. Gazele ocupă cupolele boltirilor şi sînt în contact direct, pe flancuri, cu apele sărate de zăcămînt.

Gazele sînt compuse, în general, în proporţie de circa 99% din metan (proporţia metanului variază, de regulă, între 95 şi 99,7%); alături de metan, în proporţii neînsemnate, se găsesc şi alte hidrocarburi (etan, propan, butan).

Pînă în prezent, pe cuprinsul judeţului sînt cunoscute circa 30 de cîmpuri (domuri) gazeifere, care, în funcţie de raporturile tectonice dintre ele (altitudinea lor şi adîncimea foarte variabilă a zonelor sinclinale care le separă), aparţin la două din cele trei zone de domuri din Depresiunea Transilvaniei, şi anume la zonele centrală şi nordică (nu şi la cea sudică). În zona centrală se încadrează domurile de joasă altitudine (între —600 şi —2 000 m), acoperite, de regulă, cu o cuvertură pliocenă şi orientate aproximativ est—vest; aşa sînt domurile Deleni, Bogata de Mureş, Laslău, Filitelnic, Nadeş, Corunca, Ernei, Dumbrăvioara, Păingeni, Sîngeorgiu de Pădure, Ghineşti, Miercurea Nirajului, Teleac ş.a. În zona nordică, situată la nord de Mureş, se încadrează domuri de altitudine mai mare (pînă la —100 m), fără cuvertură pliocenă şi parţial erodate; orientate în general NV—SE, ele sînt eşalonate de-a lungul unor anticlinale majore sau în releu, separate prin zone sinclinale de adîncimi şi forme diferite; aşa sînt domurile Luduş, Sînger, Iclănzel, Zau de Cîmpie, Şăulia, Dobra, Grebeniş, Săuşa, Ulieş, Şincai, Mădăraş, Sărmăşel, Crăieşti, Bozed ş.a.

Majoritatea domurilor gazeifere din judeţul Mureş se află în exploatare, un număr mai mic aflîndu-se încă în faza de conservare, urmînd a fi puse în exploatare într-un viitor apropiat.

Pe viitor, există posibilităţi de descoperire de noi structuri gazeifere şi în zone noi, încă puţin cercetate (de exemplu în zona premontană, de la est de linia Sovata—Brîncoveneşti, acoperită în cea mai mare parte de depozite pliocene şi de aglomerate andezitice etc.).

Între resursele subsolului, după gazul metan, ca importanță, sînt *rocile utile* de diferite categorii (vulcanice, sedimentare detritice etc.), prezente în rezerve considerabile, practic inepuizabile. Zona eruptivă montană este dominată de andezit (cariere industriale în defileul Mureșului la Stînceni și lîngă Sovata la Ilieși) și de piroclastite (aglomerate etc.) andezitice. În zona deluroasă din Subcarpații interni, Podișul Tîrnavelor și Cîmpia Transilvaniei predomină depozitele sedimentare de nisipuri, marne și argile. Depozitele imense de nisipuri, de vîrstă neogenă (miocenă și pliocenă), de regulă sînt semiconsolidate în strate de diferite grosimi ; ele pot fi utilizate în prepararea unor materiale de construcție (mortare la zidărie, strate filtrante la drumuri etc.), iar unele varietăți cuarțoase la fabricarea sticlei (de exemplu depozitul de nisip cuarțos de lîngă Sovata ar putea aproviziona o fabrică de sticlă cu o producție anuală de circa 20 milioane butelii). Orizonturile de nisipuri conțin uneori intercalații de gresii, care, mai ales cînd se prezintă sub formă concreționară (sferoidală, discoidală etc.), sînt bine cimentate, constituind o excelentă piatră de construcție de lungă durabilitate (după cum o dovedesc numeroasele edificii de origine medievală — cetăți, biserici etc. — frecvente mai ales în partea sud-estică a județului, în împrejurimile Sighișoarei) (fig. 4). Marnele, existente de asemenea în rezerve imense, pînă în prezent n-au primit nici o utilizare, deși unele varietăți s-ar putea preta la fabricarea cimentului. Argilele — inclusiv luturile de coastă și de terasă — , la fel foarte răspîndite, au o utilizare ceva mai largă la fabricarea materialelor de construcție ceramice (cărămizi, țigle etc.), atît în unități ale industriei de stat republicane și locale, cît și în cărămidăriile rurale, foarte frecvente în cuprinsul județului.

O răspîndire mai limitată, dar totuși în rezerve considerabile, o au depozitele detritice mobile de bolovăniș, pietriș și balast din terasele principalelor rîuri — Mureș, Niraj, Tîrnave — extrase în numeroase puncte și folosite ca materiale de construcție brute sau prelucrate industrial (prefabricate de beton).

Deși, comparativ cu gazul metan și rocile utile, de o importanță mult mai mică, *apele minerale sărate* reprezintă o resursă notabilă a subsolului județului Mureș. Astfel, sînt cunoscute

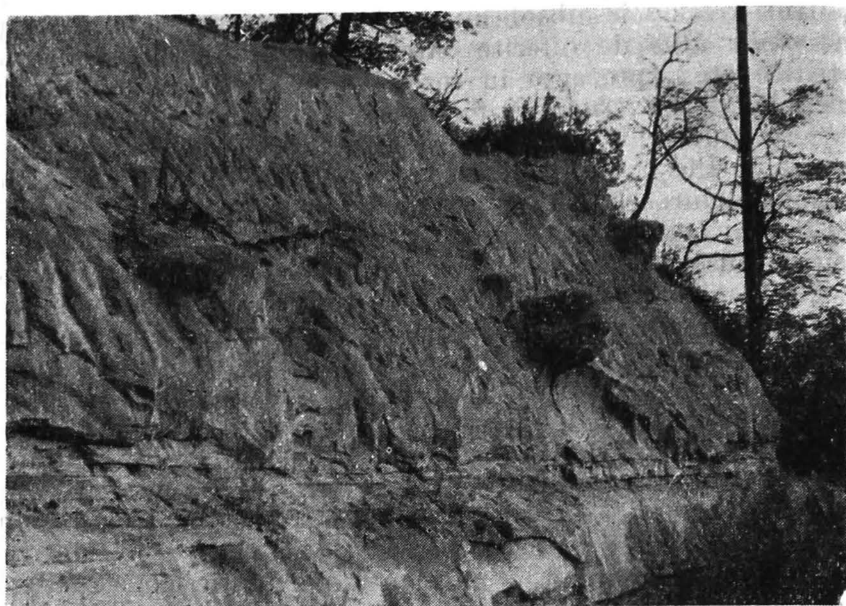

Fig. 4. — Gresii concreţionare de formă sferoidală, în stratele de nisipuri ponţiene de la Sighişoara.

exploatările balneare de la Sovata, Sîngeorgiu de Mureş, Ideciu de Jos etc. Genetic, ele se împart în două categorii. Unele sînt legate de zona cutelor diapire, cu străpungeri de sîmburi de sare, din Subcarpaţii interni (linia Sovata—Gurghiu—Ideciu de Jos—Brîncoveneşti); apele sărate apar aici sub formă de izvoare sau sub formă de lacuri (exemplu la Sovata).

În această categorie genetică se încadrează apele sărate de la Sovata, Gurghiu, Jabeniţa, Ideciu de Jos, Brîncoveneşti şi Uila. Renumele european al staţiunii balneare Sovata se datoreşte coexistenţei unei cantităţi considerabile de ape sărate cu diferite grade de concentraţie, cu un nămol sulfuros de culoare neagră, bogat în elemente chimice şi în substanţe organice, precum şi fenomenului de heliotermie a apei din lacul Ursu.

O altă categorie de ape minerale sărate sînt cele de zăcămînt, din formaţiunile gazeifere. Aşa sînt, spre exemplu, apele

de la Sîngeorgiu de Mureş (la 3 km est de Tîrgu Mureş) legate de formaţiunea cu gaze de pe flancul sudic al domului de la Ernei; apele clorosodice, calcice, magneziene şi iodurate, provenite dintr-un foraj adînc de 850 m, se folosesc, în instalaţii balneare importante, la tratamentul diferitelor maladii (reumatism cronic, nevrite, afecţiuni ginecologice, limfatism, adenopatie, tulburări endocrine, astenie etc.); prezenţa nămolului amplifică potenţialul terapeutic al staţiunii.

CLIMA

MS

Trăsăturile climatice ale judeţului Mureş sînt o consecinţă a poziţiei sale în centrul Transilvaniei, fapt care încadrează respectivul teritoriu în Subprovincia climatică temperat moderată, definită de circulaţia şi caracterul maselor de aer din vest şi nord-vest. În acelaşi timp, modul de dispunere a reliefului introduce variaţii locale concretizate în nuanţele topoclimatice şi oscilaţia pe verticală a valorilor elementelor meteorologice. Astfel, cea mai mare parte a judeţului aparţine „climei dealurilor", cu uşoare diferenţieri la sud şi nord de culoarul văii Mureşului. În partea de est domină *clima de munte*, cu o nuanţă aparte, *climă de versanţi expuşi vînturilor vestice*. Acest contrast genetic este reflectat prin valorile şi distribuţia regională a elementelor climatice.

Durata de strălucire a soarelui în regiunea de podiş este ridicată (2056,5 ore pe an), apropiindu-se de valorile înregistrate în regiunile de cîmpie din ţara noastră. În zona muntoasă valorile sînt mai mici cu circa 150—200 de ore. Acest fapt se va reflecta în mersul proceselor climatice şi în particularităţile peisajului geografic.

gimul temperaturii aerului prezintă contraste regionale e. În partea de vest a județului, pe culoarele văilor Mureș și Tîrnava Mică, media anuală a temperaturii aerului se menține în jur de 9°C. Partea sudică a Cîmpiei Transilvaniei, Podișul Tîrnavelor și o bună parte din culoarele văilor Mureș, Tîrnava Mică și Niraj sînt dominate de temperaturi medii anuale cuprinse între 8 și 9°C. Izoterma de 6°C circumscrie poala munților vulcanici. Zona dealurilor subcarpatice se caracterizează prin temperaturi medii anuale cuprinse între 6 și 8°C. Pe culmile înalte ale munților Călimani și Gurghiu, valorile sînt mult mai scăzute, fiind cuprinse între 2 și 4°C. Valorile ridicate ale temperaturii aerului din cuprinsul culoarelor de vale (Tîrgu Mureș 8,7°C, Sighișoara 8,2°C, Tîrnăveni 8,3°C) se explică prin canalizarea maselor de aer dinspre vest pe aceste „căi de pătrundere'' spre centrul Depresiunii Transilvaniei (fig. 5).

Urmărind mersul anual al temperaturii medii lunare, se constată că în sectorul colinar și de podiș, luna cea mai rece este ianuarie, iar cea mai caldă iulie, cu valori între −3 și −5°C (Tîrgu Mureș −4,3°C, Sighișoara −4,3°C), respectiv între 18 și 20°C (Tîrgu Mureș 19,4°C, Sighișoara 18,7°C) (fig. 6 și 7). În zona Munților Călimani—Gurghiu, luna cea mai rece este februarie, cu valori cuprinse între −4 și −10°C, și cea mai caldă august, cu valori între 8 și 12°C. Amplitudinile termice anuale au valori de 21—25°C în regiunea colinară și deluroasă; 14—22°C la periferia ariei muntoase și scade la 12°C în sectorul înalt al munților.

În funcție de anotimp, mediile lunare ale temperaturii aerului prezintă de asemenea variații regionale. Anotimpul de iarnă se caracterizează prin valori mici ale mediilor lunare ale temperaturii aerului, cuprinse între −4 și −6°C în regiunea munților, respectiv −2, −3,5°C în cuprinsul dealurilor subcarpatice și al podișului. Se constată frecvente inversiuni de temperatură între văile largi, ariile depresionare și versanții însoriți ori interfluviile bine aerisite.

Media anotimpuală de primăvară indică valori de 6—9°C în zona joasă și 4,0—4,5°C în domeniul munților înalți. În sectorul vestic al județului, pe culoarul Mureșului și al Tîrnavei Mici, creșterea temperaturii aerului este cu mult mai rapidă,

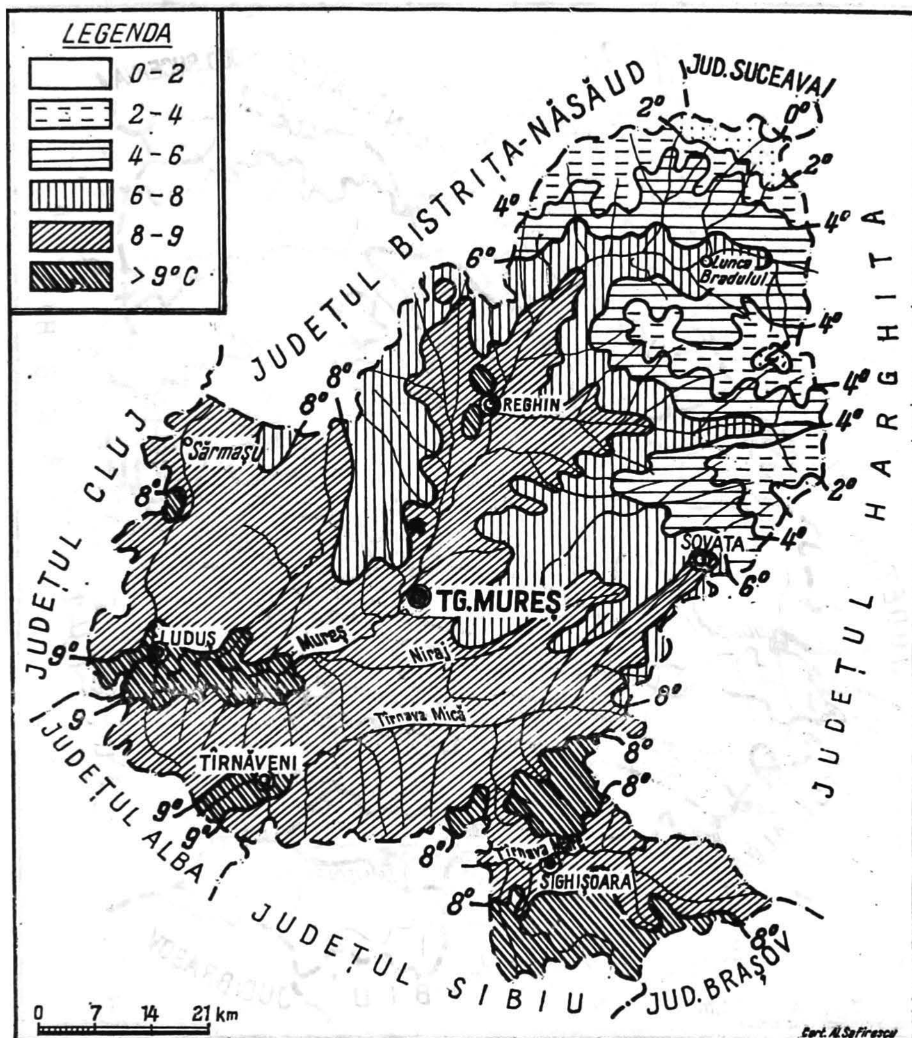

Fig. 5. — Harta temperaturilor medii anuale.

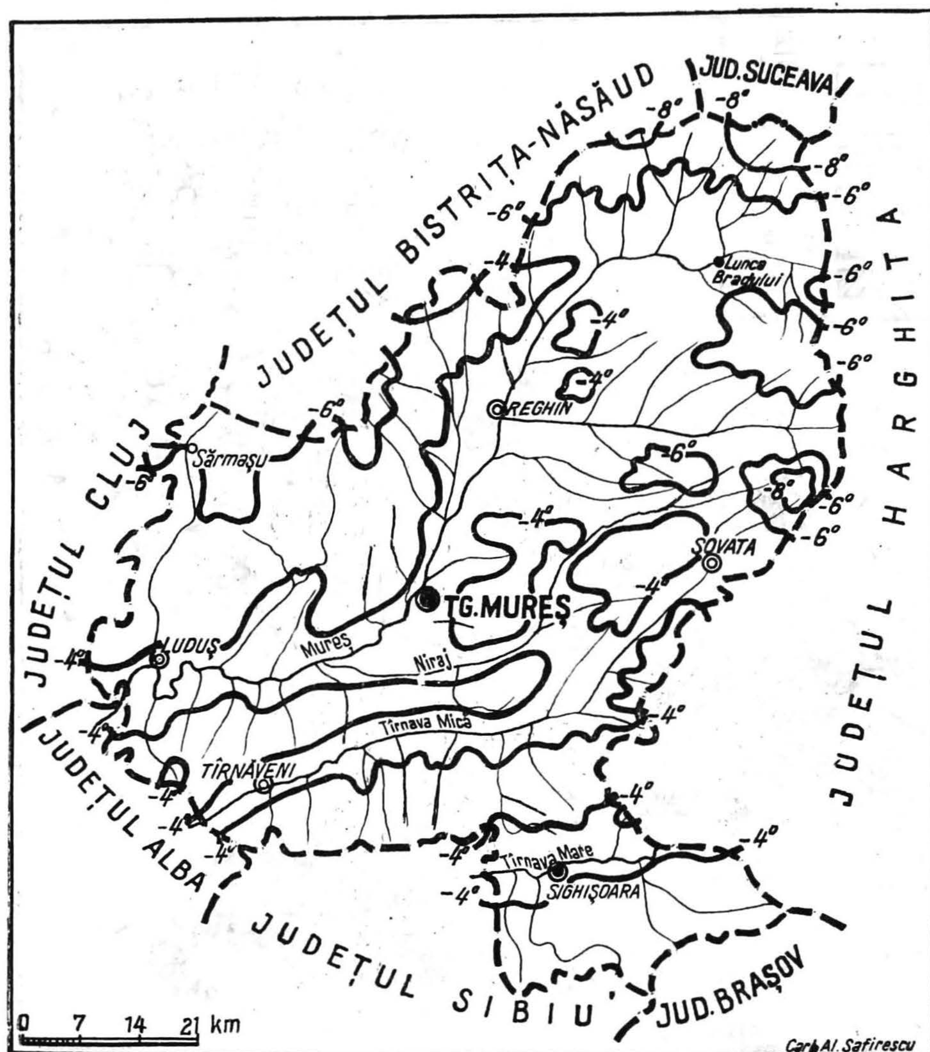

Fig. 6. — Repartiția temperaturilor medii în luna ianuarie.

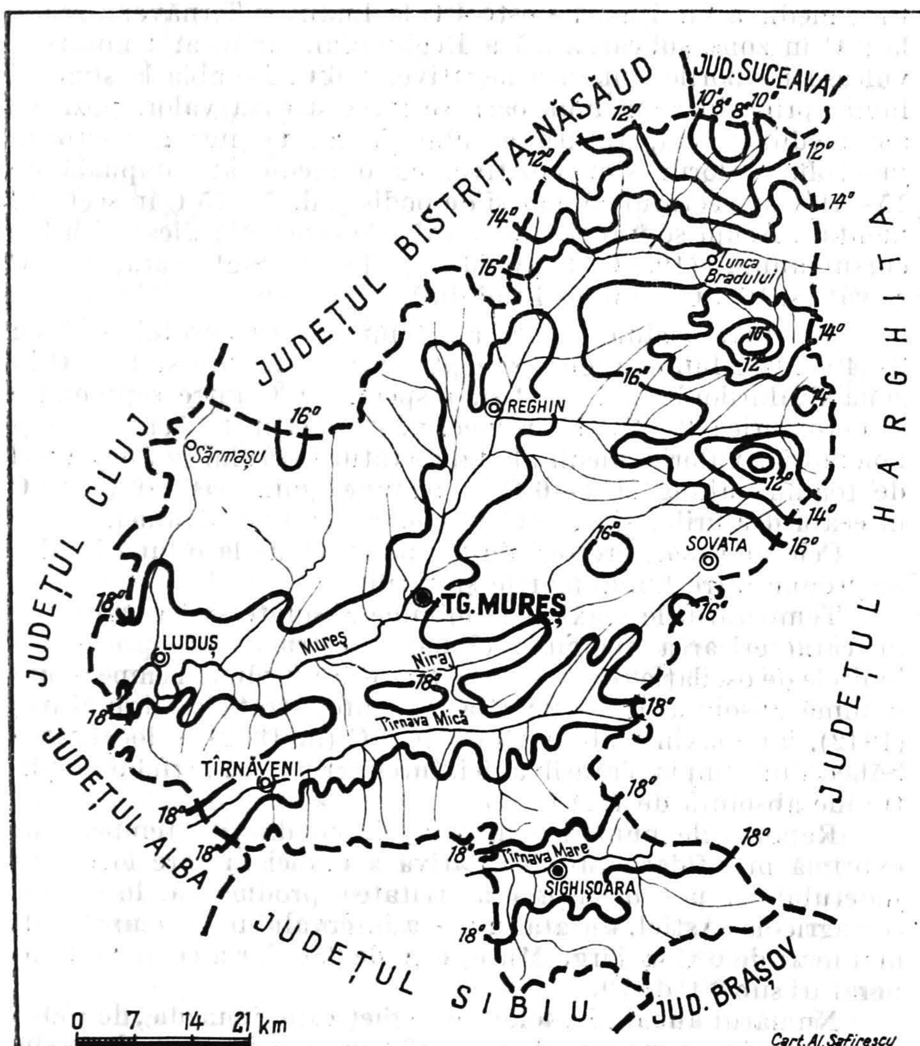

Fig. 7. — Repartiția temperaturilor medii în luna iulie.

datorită invaziilor maselor calde dinspre vest. Astfel, temperatura medie a lunii martie este 4°C la Luduş şi Tîrnăveni, scade la 2°C în zona subcarpatică a Reghinului, iar în aria munţilor vulcanici valorile sînt încă negative, —6°C. De-abia la sfîrşitul lunii aprilie în zona muntoasă se înregistrează valori pozitive ale mediilor temperaturii aerului. Vara, pe întreg teritoriul judeţului valorile sînt pozitive, cu o medie anotimpuală de 15—19°C în sectorul colinar şi de podiş şi de 7—15°C în sectorul montan. Acum se înregistrează valorile cele mai ridicate din tot cursul anului (19,4°C Tîrgu Mureş, 18,7°C Sighişoara, 17,5°C Sovata şi 16,5°C la Lunca Bradului).

Toamna, mediile lunare ale temperaturii aerului scad cu 2—4°C între lunile august şi septembrie în munte şi 4—5°C în zona dealurilor; cu 4—6°C şi, respectiv, 6°C între septembrie şi octombrie; 2—4°C şi, respectiv, 4—5°C între octombrie şi noiembrie. Valorile medii ale temperaturii aerului în anotimpul de toamnă ajung la 4—6°C în regiunea muntoasă şi 7—10°C în cea a dealurilor şi „Cîmpiei" colinare a Transilvaniei.

Cele mai mari creşteri de temperatură de la o lună la alta se produc între lunile martie şi aprilie.

Temperaturile maxime şi minime absolute sînt importante în caracterizarea regimului climatic, întrucît ele precizează limitele de oscilaţie termică de pe teritoriul studiat. Temperatura minimă absolută de —32,8°C a fost înregistrată la Tîrgu Mureş (1942), iar maxima absolută de 40,6°C (în 1952) la localitatea Săbed din Cîmpia Transilvaniei, înregistrîndu-se astfel o amplitudine absolută de 73,4°C.

Raporturile numerice între zilele cu diferite temperaturi exprimă mai fidel starea calitativă a climei în care locuitorii judeţului îşi pot desfăşura activitatea productivă, în special cea agricolă. Astfel, durata în zile a intervalului cu temperaturi mai mari de 0°C la Tîrgu Mureş este de 286, iar a celui cu temperaturi sub 0°C de 79.

Numărul anual al zilelor cu îngheţ este, în medie, de 150—160 în regiunea muntoasă, 120—130 de zile în zona de podiş (Tîrgu Mureş, 127,2) şi de 110—120 de zile în partea vestică a culoarelor hidrografice ale Mureşului şi Tîrnavelor. Numărul cel mai mare de zile cu îngheţ, 28,7, aparţine lunii ianuarie.

Numărul zilelor de vară oscilează între 20—60 în sectorul muntos al judeţului şi 60—85 în Cîmpia Transilvaniei şi Podişul Tîrnavelor. Zilele tropicale sînt puţine, astfel că la Tîrgu Mureş abia se însumează 18,7 zile din cursul unui an. Din cifra menţionată, 6,2 zile revin exclusiv lunii august.

Nebulozitatea prezintă deosebiri regionale condiţionate de relief şi circulaţia aerului. Aceasta depăşeşte 6 zecimi în sectorul de munte şi scade sub cifra menţionată în podiş (Tîrgu Mureş 5,6 ; Sighişoara 5,7).

Mersul anual al nebulozităţii se caracterizează printr-un maxim principal în luna decembrie şi un maxim secundar în aprilie—mai, între care se intercalează minimul din august—septembrie şi cel din martie. Creşterea nebulozităţii în aprilie—mai este cauzată de pătrunderea maselor de aer oceanic dinspre vest, care provoacă precipitaţii bogate.

Frecvenţa zilelor cu diferite stări de timp se caracterizează printr-o repartiţie teritorială neuniformă pe cuprinsul judeţului. În regiunea de podiş sînt circa 110—120 de zile senine anual (cu nebulozitate de 0—3,5 zecimi), pe cînd în Munţii Călimani valorile scad la 80—100 de zile. Timpul noros înregistrează o frecvenţă cu creşteri progresive dinspre vest către est, trecînd de la 110 zile senine în Podişul Tîrnavelor, la 100 de zile în dealurile subcarpatice şi chiar sub această limită în munţi (cu nebulozitate de 7,6—10 zecimi).

Precipitaţiile atmosferice, prin valorile înregistrate, prin distribuţia spaţială şi neuniformitatea în timp, reflectă factura climatului temperat moderat, în care zonalitatea şi orientarea reliefului se impune cu precădere. Ca trăsătură generală se remarcă o creştere a cantităţii medii anuale dinspre vest spre est conform cu schimbarea morfometrică a treptelor de relief. Dacă la limita vestică a judeţului cantităţile anuale medii sînt exprimate prin valori de 550—590 mm, părţii centrale a judeţului îi revin valori medii de 600—700 mm, în schimb, periferia muntoasă este marcată de izohieta de 800 mm (fig. 8). Culmile înalte ale Călimanilor şi Gurghiului, aflate în bătaia maselor de aer vestice, sînt puternic alimentate cu ploi şi zăpezi, încît valorile precipitaţiilor cresc la 1 000—1 200 mm. Cele mai mari

cantităţi de precipitaţii cad la sfîrşitul primăverii şi începutul verii.

Astfel, media cantităţilor lunii mai se menţine între 70 şi 100 mm în podiş şi 100—140 mm în munţi. Media anotimpuală de vară oscilează între 80 şi 110 mm pentru sectorul de podiş şi între 110 şi 140 mm pentru cel de munte.

Cele mai reduse cantităţi de precipitaţii cad în sezonul rece al anului, încît media anotimpului de iarnă este marcată prin valori cuprinse între 20—50 mm în sectorul podişului şi de 50—70 mm în cel montan. Cele mai uniforme cantităţi de precipitaţii cad în timpul toamnelor, cînd mediile lunare sînt limitate între 40 şi 60 mm în cuprinsul podişului şi între 60 şi 80 mm pe versanţii vestici ai munţilor Gurghiu—Călimani.

Cantităţile lunare maxime absolute au fost, la toate staţiile pluviometrice din judeţul Mureş, mai mari de 200 mm (Fîncelu de Jos 347,8 mm, Gurghiu 246 mm, Sovata 305 mm, Tîrgu Mureş 277 mm, Tîrnăveni 220,7 mm).

În contrast cu aceste valori ridicate se poate menţiona că au existat ani cînd, datorită predominării regimului anticiclonal, în unele luni nu au căzut de loc precipitaţii. Aceste luni sînt în special specifice anotimpului de toamnă şi iarnă (Gurghiu — noiembrie 1926, Sîngeorgiu de Pădure—noiembrie 1926 şi Tîrnăveni—noiembrie 1897, septembrie 1949).

Cantităţile maxime de precipitaţii căzute în 24 de ore au fost de 65—100 mm în Cîmpia Transilvaniei, local înregistrîndu-se valori mai ridicate (Luduşu de Mureş 136 mm, Sărmăşel 106 mm); 60—70 mm în regiunea de munte (Răstoliţa 70 mm, Sovata 66 mm) şi de 65—80 mm în Podişul Tîrnăvenilor şi în culoarele hidrografice ale celor două Tîrnave.

Ploi torenţiale excepţionale au apărut mai mult în culoarele de vale, în depresiunile subcarpatice şi, local, la poalele vestice ale munţilor vulcanici. Aşa spre exemplu la Lunca Bradului din defileul carpatic al Mureşului au căzut 52,3 mm (69 minute), iar la Tîrgu Mureş 14,5 mm (3 minute).

Frecvenţa zilelor cu precipitaţii este de 140—180 de zile în regiunea muntoasă, cu numărul cel mai ridicat (180) pe Munţii Călimani, 120—140 în Podişul Tîrnavelor şi Subcarpaţii

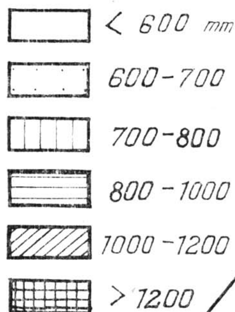

Fig. 8. — Repartiția precipitațiilor medii anuale.

Reghinului ; 110—130 de zile pe culoarele largi ale văilor mari : Mureş, Tîrnave ; mai puţin în Cîmpia Transilvaniei, 110—120 zile.

Data medie a căderii primei ninsori este în strînsă legătură cu scăderea temperaturii aerului, fiind mai timpurie în zona de munte (ultimele zile ale lunii octombrie), mai tîrzie în Podişul Tîrnavelor, Cîmpia Transilvaniei (20 noiembrie) şi în special în culoarele vestice ale văilor Mureş şi Tîrnave (în jur de 1 decembrie).

Data medie a căderii ultimei ninsori este cuprinsă între 20 martie şi 1 aprilie în sectorul colinar şi de podiş. În munţii Călimani şi Gurghiu ea este localizată la sfîrşitul primăverii (a treia decadă a lunii mai), iar pe vîrful Pietrosu Călimanilor (2102 m) chiar la începutul verii.

În consecinţă, numărul mediu al zilelor cu ninsoare este de 40—50 de zile în munţi, 30—35 de zile în aria Subcarpaţilor transilvăneni, 20—25 de zile în Podişul Tîrnavelor şi Cîmpia Transilvaniei.

Stratul de zăpadă se menţine de asemenea neuniform atît în timp, cît şi spaţial. Durata este de 50—70 de zile în zona Podişului Tîrnavelor şi de 80—120 de zile în cea muntoasă, iar grosimea medie anuală a stratului de zăpadă totalizează 50—60 cm în Cîmpia Transilvaniei şi Podişul Tîrnavelor, depăşind 3 m în partea înaltă a Munţilor Călimani.

Umiditatea relativă exprimă gradul de saturare a atmosferei cu vapori de apă. Deosebirile de ordin termic corelate cu diferenţierile orografice şi fitogeografice determină variaţii regionale ale valorilor umidităţii relative. Dacă în regiunea de munte umiditatea relativă depăşeşte 80% datorită persistenţei maselor de aer umed, ea scade la 76% în zona dealurilor subcarpatice şi la 70% în Podişul Tîrnavelor şi culoarele largi de vale.

Oscilaţiile sezoniere ale umidităţii relative nu sînt prea mari. În luna ianuarie, valorile medii ale acestui element au o distribuţie aproape paralelă cu a celor anuale, menţinîndu-se între 80 şi 85%. În luna iulie ies în evidenţă valori ridicate ale umezelii relative medii de 65—71% în Podişul Tîrnavelor, 70% în dealurile subcarpatice şi 80% în munţi. Se observă deci o mai accentuată diversificare teritorială decît în luna ianuarie, datorită, desigur, diferenţierii temperaturii aerului.

Amplitudinea variaţiei anuale a umidităţii relative are valori scăzute, între 10 şi 15%. În mersul anual se constată un minim în luna aprilie şi unul în luna iulie, maximul principal în decembrie şi secundar în iunie cînd creşte frecvenţa zilelor cu ploaie.

Vîntul. Datorită localizării în partea centrală a ţării, teritoriul judeţului Mureş este supus în cea mai mare parte a anului circulaţiei maselor de aer dinspre vest şi nord-vest. Se constată totuşi o uşoară acţiune dinspre sud-vest, determinată de pătrunderea maselor de aer prin culoarul Mureşului. Datorită fragmentării accentuate a reliefului, direcţiile principale sînt modificate local şi astfel variaţia schimburilor maselor de aer pe teritoriu este destul de mare. Predomină însă direcţiile invaziilor de aer rece care se produc în partea posterioară a ciclonilor (Tîrgu Mureş, NV = 12,4%).

Pe văile şi depresiunile adăpostite predomină timpul calm în cea mai mare parte a anului (Sighişoara 64%). Pentru regiunea deluroasă, frecvenţa vîntului pe diferite direcţii este ilustrată de datele staţiei meteorologice Tîrgu Mureş, din care rezultă că în decursul anului predomină direcţia NV (12,4%), urmată de direcţia NE (10,8%), apoi de SE (9,2%) şi de direcţia nord cu 7,8%. Frecvenţa direcţiei SE se explică prin schimbul maselor de aer dintre regiunea muntoasă şi podiş şi prin „strecurarea" aerului dinspre ţinuturile mai răcoroase ale Subcarpaţilor transilvăneni spre regiunile mai calde din valea Mureşului şi sudul Cîmpiei Transilvaniei. În cursul anului, această direcţie este mai frecventă primăvara (mai, iunie).

Distribuţia anotimpuală a frecvenţei este şi ea neuniformă. Cele mai bogate mase de aer se deplasează primăvara şi la începutul verii, cu predominarea direcţiei NV (maxima revenind lunii iunie, Tîrgu Mureş 19,2%). Tot în acest anotimp se înregistrează o frecvenţă ridicată dinspre SE (Tîrgu Mureş, în luna mai, 13,8%). Vara, direcţiile predominante sînt dinspre NV (18%) şi NE (11%). Toamna se înregistrează o abundenţă a maselor dinspre NE (10%) şi apoi dinspre NV (8%). În timpul iernii se scurg mase de aer reci dinspre regiunile înalte muntoase, încît în luna ianuarie frecvenţa cea mai ridicată revine direcţiei NE cu 13,8%.

Viteza vîntului este determinată de direcţia principală de bătaie a acestuia şi de condiţiile locale de adăpostire aerodinamică.

Pentru regiunea deluroasă, viteza vîntului predominant este cea mai mare: Tîrgu Mureş NV = 3,1 m/s, Sighişoara NV = 2,3 m/s. Cele mai frecvente vînturi cu viteze ridicate apar în luna februarie şi ţin, cu intermitenţe, pînă la sfîrşitul verii. Vitezele mai scăzute sînt caracteristice toamnei şi începutul iernii. În luna decembrie apar valori de 0,6—0,8 m/s.

În regiunile muntoase înalte viteza vîntului este foarte ridicată, înregistrîndu-se valori pînă la 30 m/s.

În concluzie, se poate spune că faţă de tiparul climatic general, temperat moderat, în care este cuprins judeţul Mureş, relieful şi celelalte elemente ale peisajului au impus nuanţările topoclimatice, concretizate într-o: a) climă de versanţi expuşi vînturilor vestice; b) climă a dealurilor şi podişurilor; c) climă a culoarelor largi de vale. Toate aceste nuanţe se răsfrîng în conţinutul şi structura peisajului geografic.

HIDROGRAFIA

Rezerva de apă a judeţului Mureş este reprezentată prin reţeaua de rîuri care străbate teritoriul, prin lacurile localizate în acest spaţiu geografic şi prin apele freatice şi de adîncime cantonate în depozitele moi ale terenurilor sedimentare neogene.

Rîurile. *Mureșul* constituie colectorul hidrografic principal spre care îşi îndreaptă cursurile toate rîurile ce drenează teritoriul judeţului. Bazinul său de recepţie este de 29 919 km² pe teritoriul României. Cursul său se înscrie ca una din cele mai

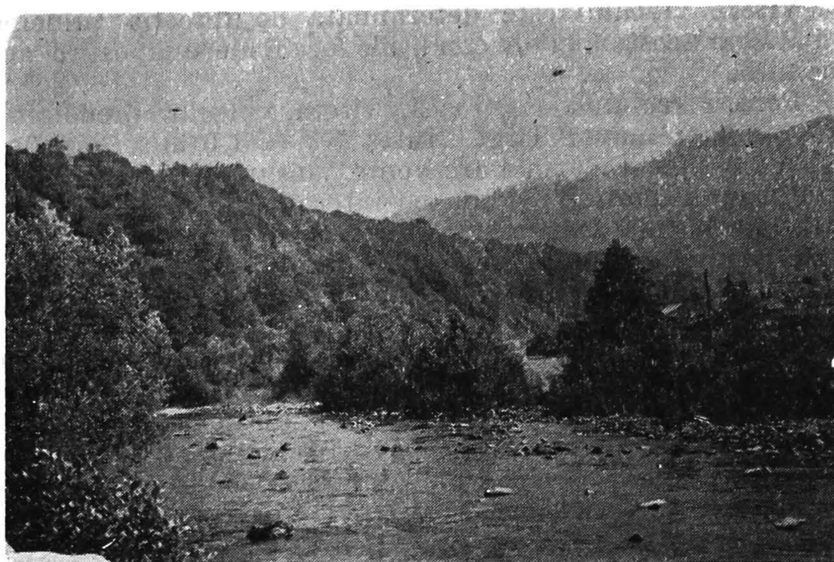

Fig. 9. — Mureşul în defileul Topliţa—Deda tăiat în andezitul munţilor vulcanici (foto I. Şoneriu)

mari „axe" hidrografice de la noi din ţară. Mureşul, după ce străbate pe circa 75 km Depresiunea Giurgeului, pătrunde pe teritoriul judeţului, pe care îl traversează de la est spre vest pe o distanţă de circa 200 km. Ieşind din Depresiunea Giurgeului, Mureşul străbate lanţul vulcanic, separînd Munţii Călimani de Munţii Gurghiului printr-un frumos defileu, lung de circa 40 km. Aici el are aspectul tipic al rîurilor de munte, cu o albie minoră îngustă sculptată în piroclastite şi blocuri andezitice (fig. 9). În „lărgirile" cu aspect de bazinete depresionare se strîng pîraiele care drenează munţii vulcanici. Dintre aceste „noduri hidrografice" amintim pe cele de la Topliţa, unde se varsă în Mureş pîraiele Topliţa, Măgheruş şi Călimănelul ; de la Stînceni, unde se scurge Gudea, Mermezeul şi Zebracul ; de la Lunca Bradului, unde sosesc afluenţi mai însemnaţi, ca Ilva ($S = 130$ km^2; $L = 22$ km), Sălardul ($S = 127$ km^2; $L = 16$ km); de la Răstoliţa, unde se varsă în Mureş afluentul Răstoliţa

(S = 172 km²; L = 19 km) şi pîrîul Iod. Avale de defileul Topliţa — Deda, valea Mureşului se lărgeşte, iar aportul lateral este dat, în principal, de afluentul Bistra. După ieşirea din zona muntoasă, valea Mureşului capătă aspectul unei adevărate depresiuni, către care se îndreaptă o serie de pîraie de pe versantul vestic al Călimanilor şi Gurghiului (Gesele, Pietriş, Dumbrava, Rîpa, Agriş, Sebeş, Fiţcău, Idicel). Traversînd structura aticlinală de la Brîncoveneşti, Mureşul a creat un scurt defileu în care albia se restrînge simţitor. Urmează din nou o lărgire, cea de la Reghin, în care se strîng afluenţii din dealurile subcarpatice: Gurghiu (S = 564 km²; L = 55 km), Beica, Habic, Petrilaca etc. Pîrîul Luţului, care drenează dealurile subcarpatice ale Păltinişului, reprezintă afluentul cu cel mai mare aport lateral din partea dreaptă. În general, aceşti afluenţi au suprafeţe ale bazinelor de aproximativ 100—300 km², iar densitatea pe unitatea de spaţiu atinge 0,9—1,0 km/km².

Între întîlnirile cu Nirajul şi Arieşul valea Mureşului se lărgeşte mult, cursul meandrează puternic, albia majoră este presărată cu braţe părăsite, suprafeţe mlăştinoase, popine şi grinduri laterale rezultate în urma revărsărilor. Pe această porţiune, valea Mureşului desparte „Cîmpia" Transilvaniei de Podişul Tîrnavelor. Din cuprinsul cîmpiei, Mureşul colectează următorii afluenţi mai importanţi: Lechinţa sau Comlodul (S = 529 km²; L = 60 km) şi Luduşul sau Pîrîul de Cîmpie (S = 646 km²; L = 56 km). În spaţiul „cîmpiei", densitatea reţelei hidrografice este scăzută: 0,3—0,6 km/km². Dinspre podiş, Mureşul primeşte afluenţi mai scurţi, cu debite reduse, cu un pronunţat caracter semipermanent al scurgerii. Excepţie face Nirajul (S = 609 km²; L = 78 km), care se formează din unirea a două pîraie, Nirajul Mare şi Nirajul Mic, care aduc ape bogate de pe versanţii vestici ai Munţilor Gurghiu. Afluenţii mai însemnaţi primiţi de Mureş în sectorul colinar şi de podiş sînt: Tirimia, Pîrîul Mare, Lăscud, Sărata, Cucerdea, Şeulia, Cecălaca şi Găbud. Densitatea reţelei hidrografice este mai mare decît în unitatea geografică de la nord de Mureş, variind între 0,6 şi 0,8 km/km². Acest fapt se explică prin gradul mai

ridicat de friabilitate a rocilor şi printr-un aport subteran bogat.

Sistemului hidrografic al Mureşului îi aparţin încă două rîuri însemnate, dar al căror curs străbate numai parţial teritoriul judeţului.

Tîrnava Mică îşi culege apele de pe versantul sudic al Masivului Saca (1 777 m), avînd izvorul fixat la 1 190 m altitudine. Aproximativ 110 km parcurge Tîrnava Mică între Praid şi Corneşti, localităţi ce marchează intrarea şi ieşirea rîului din judeţul Mureş. În apropiere de Sovata — localitate balneoclimaterică din Ţara Praidului —, Tîrnava Mică strînge un mănunchi de pîraie : Apa Mare (Corund), Iuhod, Sovata şi Săcădate. Sînt pîraie caracterizate prin scurgere permanentă şi debite bogate. Densitatea reţelei hidrografice este cuprinsă între 0,7 şi 0,9 km/km².

Din cuprinsul dealurilor subcarpatice se scurg în Tîrnava Mică pîraie mai puţin însemnate : Solocma, Ceia, Cuşmedul. Către piaţa de adunare a apelor de la Sîngeorgiu de Pădure se îndreaptă pîraiele : Cuşmed, Roua, Veţca şi Gheghes. De aici şi pînă la ieşirea din judeţ, avale de Tîrnăveni, rîul principal primeşte numeroşi afluenţi din partea stîngă : Nadeş, Agrişteu, Sîntioana, Cund, Idici şi după părăsirea judeţului, pe rîul Balta. Sînt rîuri mici, cu suprafaţa bazinală cuprinsă între 14 şi 62 km², cu lungimea sub 17 km, şi cu un regim de scurgere semipermanentă sau chiar temporară.

Tîrnava Mare pătrunde pe teritoriul judeţului amunte de localitatea Vînători (la confluenţa cu pîrîul Mureni) şi îl părăseşte în avale de localitatea Daneş, după ce l-a străbătut pe aproximativ 20 km. Afluenţii cei mai numeroşi vin de pe partea stîngă, fapt ce imprimă văii o asimetrie accentuată — Scroafa, Cărbunari, Naghiroc, Şapartoc, Vîlcăndorf, Şaeş ($S = 122$ km²; $L = 32$ km) şi Laslea ($S = 111$ km²; $L = 21$ km). Cel mai important afluent primit pe partea dreaptă, pîrîul Eliseni ($S = 84$ km²; $L = 13$ km), prezintă trăsături torenţiale. Cursul Tîrnavei Mari din cuprinsul judeţului Mureş este puternic meandrat, descrie bucle mari, iar albia este încărcată cu aluviuni ce depăşesc puterea de transport a rîului. Panta de curgere

fiind redusă, aluviunile sînt pur şi simplu decantate pe cuprinsul concavităţilor din albie.

Din scurta prezentare a reţelei hidrografice care udă teritoriul judeţului Mureş rezultă că aceasta se diferenţiază în două grupe : a) grupa rîurilor alohtone, la care aparţin rîurile mari (Mureş, Tîrnava Mare, Tîrnava Mică), constituind colectorii hidrografici principali ; b) grupa rîurilor autohtone, rîuri mici, scurte şi cu regim de curgere semipermanentă şi chiar temporară ; bogăţia în ape a acestor rîuri este redusă. Rîurile mari au *caractere specifice de sector* : partea superioară cu trăsăturile rîurilor de munte, urmează un sector cu trăsături specifice rîurilor din dealurile înalte subcarpatice şi, în sfîrşit, sectorul inferior, caracterizat prin trăsături comune rîurilor din podiş. Prezintă aspect de *îmbătrînire prematură forţată*, mai ales rîurile care drenează ,,Cîmpia'' Transilvaniei. Ea este un rezultat al manifestării substratului litologic (depozitele argilo-marnoase) şi al structurii (rîurile fiind obligate să taie structuri de brahianticlinale şi sinclinale).

Alimentarea rîurilor este pluvio-nivală, cu o contribuţie subterană moderată. Predomină alimentarea superficială din ploi şi zăpezi, care însumează 65—70% din scurgerea generală. Alimentarea subterană are proporţii mai reduse, mai ales în bazinul superior al cursurilor mari de apă, datorită prezenţei rocilor vulcanice impermeabile. Ei îi revine aproximativ 15—25% din valoarea scurgerii anuale.

Scurgerea medie. Din analiza valorilor scurgerii medii multianuale pe rîul Mureş, în diverse puncte, se poate ilustra suficient de bine modul în care subbazinele hidrografice contribuie la formarea cantităţii integrale a acestui indice cantitativ. Astfel, dacă la Stînceni, debitul mediu este de 11,1 m^3/s, la Porceşti (Vălenii de Mureş) valoarea se dublează, deşi distanţa este relativ mică (30 km), iar suprafaţa bazinului hidrografic al sectorului nu s-a mărit prea mult (de la 1 085 km^2 la 2 338 km^2). Faptul se explică prin aportul bogat al afluenţilor (Răstoliţa cu 3,14 m^3/s) care vin din zona cu precipitaţii bogate a munţilor Călimani şi Gurghiu, unde dealtfel şi substratul nu permite pierderi subterane mari.

În avale de confluenţa cu Nirajul, debitul mediu al Mureşului atinge 39,5 m^3/s. La această valoare bazinul hidrografic al sectorului a contribuit cu 17,3 m^3/s. Valoarea nu este mare comparativ cu creşterea suprafeţei bazinului de recepţie (2 537 km^2). Se vede că debitul afluenţilor este destul de mic şi, că, la valoarea lui, contribuie în mod deosebit doar acele pîraie care îşi au izvoarele fixate pe versanţii vestici ai Gurghiului (Gurghiul are un aport de 7,25 m^3/s), zonă cu precipitaţii bogate şi coeficienţi de împădurire ridicaţi (70—80%).

În amunte de confluenţa cu Arieşul, debitul mediu pentru bazinul hidrografic al Mureşului şi al sectorului respectiv are o valoare de 43,1 m^3/s. Aportul cantitativ al bazinului sectorului este extrem de redus , 3,6 m^3/s, avînd în vedere că suprafaţa bazinului a crescut cu 1 789 km^2. Aportul scăzut al afluenţilor stă în legătură cu următorii factori : scăderea cantităţilor de precipitaţii în această parte colinară a judeţului, mărirea subtanţială a permeabilităţii rocilor, creşterea temperaturii aerului care determină o evaporaţie intensă, scăderea coeficientului de împădurire care uşurează scurgerea rapidă de suprafaţă.

Valorile debitului la Tîrnava Mare şi Tîrnava Mică înregistrează un mers similar ca la rîul Mureş, numai că, sub raport cantitativ, acestea sînt cu mult mai mici. În apropierea locului de părăsire a teritoriului judeţului Mureş, Tîrnava Mică are 8,87 m^3/s (Tîrnăveni), iar Tîrnava Mare aproximativ 9,6 m^3/s la Sighişoara.

În regiunea muntoasă scurgerea este mai uniformă, valorile coeficientului de variaţie (C. v.) fiind mai mici (Răstoliţa 0,33 ; Gurghiu 0,32) decît la rîurile din Podişul Tîrnavelor şi Cîmpia Transilvaniei (0,35—0,50).

Scurgerea medie anuală exprimată sub forma de debit specific ($l/s/km^2$) prezintă valori ridicate în zona superioară a bazinelor hidrografice ale Mureşului şi Tîrnavelor, fiind cuprinse între 5 şi 25 $l/s/km^2$, ceea ce reflectă o alimentare superficială suficient de bogată. Pentru regiunea colinară şi de podiş scurgerea medie multianuală este foarte puţin diferenţiată şi se caracterizează prin valori relativ scăzute cuprinse între 2 şi 7 $l/s/km^2$. Neuniformitatea repartiţiei precipitaţiilor în cursul anului generează apariţia frecventă a fenomenului secării de

vară pe majoritatea rîurilor cu suprafaţa bazinului mai mică de 200 km². În timpul anului, scurgerea are o repartiţie neuniformă de care trebuie ţinut cont în toate lucrările de amenajări hidrotehnice şi în procesul de utilizare diversă a apei rîurilor. Ca aspect general relevăm faptul că cea mai mare parte a scurgerii anuale se produce primăvara, în lunile martie-mai (37–46%); vara, valorile scad la 21–31% din scurgerea anuală; toamna (IX–XI) fenomenul se accentuează în sens negativ (13–16%), iar iarna se echilibrează la valori de 16–20%. Faţă de valorile amintite, se înregistrează variaţii spaţiale, condiţionate de conţinutul şi structura peisajului geografic.

Scurgerea minimă. Pentru partea superioară şi centrală a bazinului hidrografic al Mureşului scurgerea minimă are loc în două perioade: august-septembrie şi iarna. Fenomenul se corelează direct cu mersul temperaturii aerului şi variaţia cantităţilor de precipitaţii. Scăderea umidităţii de la est spre vest îşi pune amprenta şi asupra formării scurgerii minime.

În timp ce pe versanţii vestici ai munţilor eruptivi scurgerea minimă anuală variază între 2,5 şi 5,5 l/s/km², în Podişul Tîrnavelor şi în Cîmpia Transilvaniei se înregistrează valori de 0,10–0,5 l/s/km².

Valorile scurgerii minime de iarnă sînt de 2–4 ori mai mici decît cele înregistrate în perioada scurgerii scăzute de vară. În general, scurgerea minimă este sincronă pe rîurile din cadrul judeţului Mureş, excepţie făcînd doar rîurile mici de pe versanţii vestici ai munţilor Căilmani şi Gurghiu. Cele mai mari debite sînt cauzate de suprapunerea perioadei de topire a zăpezilor cu ploile de primăvară. Durata apelor mari de primăvară poate atinge 60 de zile în regiunea muntoasă şi 10–20 de zile în Cîmpia Transilvaniei şi Podişul Tîrnavelor. Pentru zona superioară a Mureşului şi Tîrnavelor, debitele maxime specifice de asigurare 1% au în general valori mai mari de 300 l/s/km², depăşind deseori 500 l/s/km². În Cîmpia Transilvaniei şi Podişul Tîrnavelor, debitele maxime specifice de asigurare 1% au valori mai mici de 500 l/s/km², coborînd şi sub 100 l/s/km² pentru suprafeţele bazinale mai mari de 500 km². Cele mai ridicate debite maxime şi viiturile cele mai importante sînt de natură pluvială.

Viiturile pe Mureş şi afluenţii săi reflectă caracterele hidrologice specifice. Cele mai mari viituri produse pe Mureşul superior (Porceşti) au fost generate în special de ploi. Astfel, la acest post, viitura din luna mai 1956 a avut un debit de vîrf de 330 m^3/s şi un volum de aproximativ 5 milioane m^3.

La Tîrgu Mureş, în decurs de 30 de ani s-au înregistrat viituri de provenienţă mixtă, ca cea din mai 1932, cu un debit de 600 m^3/s, şi viituri pluviale, care au avut un debit de vîrf de 650 m^3/s şi un volum corespunzător de 194 milioane m^3.

Viitura din mai 1970 a fost generată de ploi şi de topirea concomitentă a zăpezii. Debitul maxim la Glodeni a atins 1 580 m^3/s. Creşterea de volum a fost de 132 milioane m^3, astfel că volumul total a atins 498 milioane m^3.

Utilizarea apei din Mureş se face pentru alimentări cu apă industrială a întreprinderilor din oraşele Reghin, Tîrgu Mureş şi Luduş, pentru irigaţiile prin aspersiune din lunca văii şi foarte puţin pentru alimentarea cu apă potabilă a populaţiei. În prezent este în studiu amenajarea unui lac de acumulare pe Mureş, în amunte de Luduş, care ar urma să aibă un volum de circa 30 000 000 m^3. Prin această amenajare s-ar asigura o echilibrare a scurgerii, evitîndu-se inundaţiile catastrofale pe sectoarele de luncă din avale de barajul lacului.

În bazinul Tîrnavelor, debitele de vîrf ale viiturilor au oscilat (1932—1961) între 80—90 şi 300 m^3/s.

Fenomene de iarnă pe rîurile din judeţ. Fenomenul de apariţie a gheţii la mal sau a sloiurilor este semnalat între 19 şi 22 noiembrie pe Mureş, între 1 noiembrie şi 7 decembrie pe Tîrnava Mică şi între 7 şi 12 decembrie pe Tîrnava Mare. Se observă că el este mai timpuriu în regiunea podişului şi mai întîrziat în zona montană. În privinţa dispariţiei gheţii la mal şi a sloiurilor se observă că, pe Mureş, fenomenul este mult mai timpuriu, începînd din prima decadă a lunii februarie, iar data cea mai tîrzie în prima decadă a lunii martie.

Formarea podului de gheaţă nu are loc sincron pe toate porţiunile de rîu. Cele mai timpurii date medii de apariţie şi cele mai tîrzii date medii de dispariţie ale podului de gheaţă se întîlnesc pe secţiunile amplasate în zona montană şi de dealuri subcarpatice. Astfel, sînt secţiunile posturilor hidrometrice

Toplița (25.XII ; 25.II), Răstolița pe Răstolița (30.XII ; 17.II), Sărățeni pe Tîrnava Mică (25.XII ; 22.II), Țopa pe Tîrnava Mare (27.XII ; 13.II).

Pe rîurile din zona podișului și din munți, podul de gheață se formează în peste 80% din anii cu observații, iar pe rîurile din zona cîmpiei și culoarelor de vale din partea vestică a județului, podul de gheață se instalează în 60% din anii de observație. Durata medie a podului de gheață este cuprinsă între 16 zile (Gurghiu—Solovăstru) și 45 de zile (Mureș—Tîrgu Mureș). Pentru Tîrnava Mare și Tîrnava Mică valorile sînt cuprinse între 25 și 55 de zile.

Prin topirea parțială a gheții și prin curgerea sloiurilor în porțiunile de îngustare a rîurilor sau în cele cu praguri se formează zăpoarele. Numărul cazurilor este mai mare pe Mureș, în apropiere de Tîrgu Mureș (7 cazuri între 1946—și 1961), pe Gurghiu (5 între 1955 și 1961) și pe Tîrnave în zone dealurilor subcarpatice (5—9 cazuri între 1945 și 1961). Perioada de apariție se limitează între lunile ianuarie și martie, iar durata variază între 1 și 23 de zile.

Datorită gradului ridicat de diferențiere litologică a teritoriului și coeficientului neuniform de acoperire cu vegetație a terenurilor, valoarea turbidității înregistrează variații regionale însemnate. În bazinul superior al Mureșului și Tîrnavelor, valorile turbidității medii multianuale, reflectînd rezistența relativ ridicată a rocilor la eroziune, sînt mai mici de 500 g/m³, coborînd chiar sub 100 g/m³ în regiunea înaltă a Călimanilor și Gurghiului. În regiunea colinelor Cîmpiei Transilvaniei și Podișului Tîrnavelor, friabilitatea depozitelor litologice de suprafață generează o creștere însemnată a valorilor turbidității medii multianuale, acestea fiind cuprinse între 500 și aproximativ 1 000 g/m³.

Repartiția teritorială a scurgerii medii specifice a aluviunilor în suspensie relevă valori diferențiate în funcție de principalele forme majore de relief. Scurgerea medie specifică a aluviunilor în suspensie are valori de 0,48—2 t/ha/an în Cîmpia Transilvaniei și Podișul Tîrnavelor, iar în regiunea muntoasă aceasta scade la 0,5—0,10 t/ha/an.

Rîurile din bazinul hidrografic al Mureşului superior, pînă în apropiere de localitatea Tîrgu Mureş, se încadrează în clasa apelor bicarbonatate, cu o mineralizare scăzută, valorile mineralizării nedepăşind 200 mg/l; ionul predominant este CO_3H, care variază între 40 şi 80 mg/l.

În sectorul limitrof Cîmpiei Transilvaniei, Mureşul îşi schimbă mineralizarea, datorită aportului specific al afluenţilor Lechinţa sau Comlod şi Pîrîul de Cîmpie sau Luduş. Sînt ape bicarbonatate cu o mineralizare mijlocie, generată de mineralizarea afluenţilor de pe dreapta sa. Dintre acestea, Lechinţa sau Comlodul se caracterizează printr-un înalt grad de mineralizare, cu valori cuprinse între 991 şi 1 910 mg/l.

Valorile relativ ridicate ale minrealizării apelor de pe Tîrnave se datoresc Tîrnavei Mici, care, în avale de Sovata, prezintă caracteristicile mineralogice ale unei ape clorurate, avînd o mineralizare totală de 287—984 mg/l.

În privinţa impurificării apelor rîurilor din judeţul Mureş se constată mari diferenţieri pe sectoare. Bazinul hidrografic superior al Mureşului şi Tîrnavei Mici se caracterizează prin ape curate. În sectorul central, prin apele reziduale evacuate de la fabricile localizate în oraşul Tîrgu Mureş şi apoi în Luduş, gradul de impurificare a apelor Mureşului creşte considerabil. Pe Tîrnava Mică, gradul de impurificare creşte în avale de Tîrnăveni, iar pe Tîrnava Mare în avale de Sighişoara.

Lacurile. Cuvetele lacustre se diferenţiază atît genetic, cît şi regional.

Pentru Cîmpia Transilvaniei sînt specifice iazurile şi lacurile de geneză mixtă — naturală şi antropică —, care se rînduiesc sub forma unor salbe de-a lungul Pîrîului de Cîmpie (Luduş) şi parţial pe Comlod (Lechinţa). Pe Pîrîul de Cîmpie, din cele 13 lacuri menţionate în datele cartografice mai vechi, în urma drenării naturale, se menţin astăzi numai lacul Bujor I (25,18 ha) situat în avale de confluenţa văii Sărmaşului şi văii Şeuliei, lacul Bujor II (15,96 ha şi un volum de 166 000 m³), lacul Zau de Cîmpie (117,01 ha, volum = 1 687 584 m³), lacul Tăureni (64,65 ha, volum = 963 000 m³) (fig. 10). Lacurile s-au format în locurile unde panta rîului era mică şi prin bararea

Fig. 10. — Lacul de la Zau de Cîmpie, din Cîmpia Transilvaniei (foto I. Şoneriu).

cursurilor de apă prin aluviuni sau alunecări. Ele s-au păstrat prin ridicarea unor diguri artificiale.

Pe valea Lechinţei (Comlodului), din numărul mare de lacuri existente odinioară, în prezent n-a mai rămas nici unul. Băltiri temporare se mai produc doar la Şincai.

Lacurile sărate din judeţul Mureş s-au format pe diverse căi : acumularea apei în ocnele părăsite, în excavaţiile rezultate prin prăbuşirea vechilor galerii, în golurile de natură carstică şi în bazinele special amenajate de om pentru captarea izvoarelor sărate.

Aceste lacuri sînt localizate în zona Subcarpaţilor transilvăneni, pe masivele de sare care apar la zi în lungul anticlinalului diapir Praid—Sovata—Jabeniţa. Salba de lacuri naturale sau de bazine amenajate special, majoritatea utilizate în terapeutică, prezintă atît interes local (Ideciu de Jos, Jabeniţa), cît şi republican (Sovata).

Complexul lacustru de la Sovata este cel mai însemnat. *Lacul Ursu* — cel mai mare şi mai important lac sărat din Transilvania — are o suprafaţă de 48 000 m², o adîncime de 18 m şi prezintă fenomenul de heliotermie. Adică, paralel cu creşterea concentraţiei sărurilor de la suprafaţă spre adîncime, pînă la un anumit nivel (3—3,5 m), se produce şi o stratificare termică, diferenţiată după straturile de apă. La suprafaţă, temperatura este mai joasă, în concordanţă cu cea atmosferică; ea creşte pînă la aproximativ 2—3 m adîncime, pentru ca apoi să se înregistreze valori mai reduse şi mai constante. Prin caracteristicile sale fizico-chimice, apa lacului Ursu are numeroase efecte terapeutice.

Lacul Negru (S = 0,3810 ha şi adîncimea 6,82 m) este însemnat prin depozitele de nămol.

Lacurile Aluniş (5 500 m²), Roşu, Sărat, Verde, Şerpilor, Dulce sînt mai mici şi neînsemnate din punct de vedere terapeutic.

Prin caracteristicile lor limnologice, fizice şi chimice, lacurile din judeţul Mureş constituie însemnate resurse naturale, ce pot fi valorificate diferenţiat în economia locală sau judeţeană.

Apele subterane. Sînt cantonate în depozitele mio-pliocene şi cuaternare. Cele freatice, din zona subcarpatică şi de podiş, au debite mici (0,5—1 l/s) şi mineralizare ridicată, fiind în general nepotabile. În luncile şi terasele rîurilor apar ape freatice mai bogate, cu debite cuprinse între 0,4 şi 16 l/s, dar şi acestea sînt mineralizate şi dure. Ele constituie principala sursă de alimentare cu apă potabilă a localităţilor din judeţul Mureş.

Apele de adîncime sînt clorosodice-iodurate, brumurate sau clorosodice-termale legate de falii sau treptele geotermice. Ape potabile, dar cu miros de hidrogen sulfurat, se întîlnesc în depozitele mio-pliocene. În zona muntoasă apar ape minerale legate de manifestaţiile vulcanice.

În general, apele de adîncime sînt puţin exploatate şi au un grad foarte ridicat de mineralizare.

SOLURILE, VEGETAŢIA, FAUNA, REZERVAŢIILE NATURALE

Solurile. Varietatea mare a tipurilor de sol se explică prin existenţa unui substrat foarte eterogen din punct de vedere litologic şi structural, prin diversitatea reliefului şi printr-o accentuată transformare în timp istoric a învelişului vegetal. La aceste condiţii se adaugă şi intervenţia omului care, prin exploatarea complexă a terenurilor, a contribuit la modificarea cuverturii solurilor.

În regiunea muntoasă sînt răspîndite solurile montane brune şi brune-gălbui podzolite, brune acide dezvoltate sub păduri şi pajişti secundare.

Solurile montane brune de pădure acide, andosolurile şi solurile podzolice feriiluviale domină suprafeţele versanţilor din munţii Călimani şi Gurghiu. În părţile înalte ale zonei muntoase, pe vîrfurile conurilor vulcanice sau pe marginea căldărilor vulcanice apar solurile scheletice. Ele au răspîndire discontinuă, dar însumează suprafeţe destul de mari. Solurile de pajişti alpine se întîlnesc mai mult în Munţii Călimani pe domeniul suprafeţelor structurale înalte care înconjură craterul mare al Pietrosului.

Contactul dintre zona muntoasă şi subcarpaţi este subliniat pedogeografic de solurile scheletice şi solurile podzolice argiloiluviale pseudogleizate. Glacisul coluvial de la baza frontului platoului vulcanic fiind foarte eterogen granulometric şi petrografic şi mereu împrospătat cu materiale remaniate, constituie aria de dezvoltare a solurilor tinere de grohotişuri şi a solurilor brune cu pigmentaţie roşcată datorită argilelor provenite din alterarea andezitelor vulcanice.

În regiunea dealurilor subcarpatice, datorită fragmentării mari a reliefului, apariţiei capetelor de strate direct la zi şi a

surselor de apă prin izvoare de strat, învelişul de soluri este mult mai complex; domină însă solurile silvestre.

Solurile brune închise de pădure şi brune de pădure argiloiluviale sînt amestecate cu solurile montane brune de pădure moderat acide, cu solurile podzolice argiloiluviale pseudogleizate şi cu solurile erodate foarte puternic şi excesiv.

Pe locurile joase ale ariilor depresionare apar solurile negre de fîneaţă umedă, solurile aluviale şi aluviunile crude. Suprafeţe restrînse sînt ocupate cu soluri gleice sărăturate şi soluri gleice şi humicogleice.

Pentru culmile interfluviale largi care compun suprafaţa Podişului Tîrnavelor şi pentru versanţii ataşaţi lor sînt specifice solurile brune de pădure şi solurile erodate. Se constată o fragmentare mai accentuată a învelişului de soluri decît în regiunea muntoasă. Această fragmentare sporeşte în direcţie vestică, astfel încît în culmea Tîrnăvenilor configuraţia pedogeografică se schimbă complet faţă de partea centrală a podişului.

Cele mai întinse suprafeţe de teren din Podişul Tîrgu Mureşului, Culmea Tîrnăvenilor şi din Dealurile Nadeşului sînt ocupate cu soluri brune de pădure argiloiluviale (inclusiv podzolite şi pseudogleizate).

Pe versanţii abrupţi, în formă de cuestă şi cu expunere vestică se întîlnesc fîşii de soluri bălane de coastă. De obicei ele ocupă jumătatea superioară a acestor versanţi, iar baza este marcată de soluri coluviale. În partea vestică a zonei de podiş, suprafeţele ocupate cu soluri negre de fîneaţă umedă şi de pseudorendzine cresc în detrimentul celor acoperite de solurile brune de pădure. Spre valea Mureşului îşi fac apariţia solurile brune de pădure cernoziomice, care cîştigă în extensiune în Cîmpia Transilvaniei.

Datorită înclinării mari a versanţilor şi proceselor active de spălare a pantelor, un procent însemnat din teritoriul podişului este acoperit cu soluri puternic şi chiar excesiv erodate.

În partea nord-vestică a judeţului, pe relieful colinar al Cîmpiei Transilvaniei, în prezenţa rocilor sedimentare (marne, argile, tufuri vulcanice etc.) şi în condiţiile bioclimatice de stepă antropică s-au dezvoltat cernoziomurile levigate şi solurile

silvestre brune. Alături de acestea se întîlnesc soluri negre de fîneaţă umedă, soluri bălane de coastă şi soluri puternic erodate.

Prezenţa cernoziomurilor levigate se datoreşte substratului litologic, complexului argilo-marnos şi condiţiilor bioclimatice de stepizare pronunţată.

La baza versanţilor se întîlnesc cernoziomuri levigate freatic umede şi local soluri gleice şi humicogleice.

Cernoziomurile carbonatice şi semicarbonatice se întîlnesc mai mult în bazinul hidrografic al văii Luduşului (Pîrîul de Cîmpie), pe suprafaţa versanţilor sau a interfluviilor plane, unde rocile carbonatate sînt mai răspîndite.

Solurile brune de pădure tipice şi solurile brun închise de pădure cernoziomice şi pseudorendzinice se întîlnesc sub forma unei fîşii largi suprapusă sectorului mai înalt din sud-estul Cîmpiei Transilvaniei—Dealurile Mădăraşului —, unde peticile de pădure fiind mai numeroase au favorizat formarea şi menţinerea solurilor corespunzătoare.

Pe suprafeţe întinse din Cîmpia Transilvaniei, în special pe versanţii cu expoziţie vestică şi sudică, procesele actuale de denudare fiind foarte active, solul a fost intens erodat astfel că, în numeroase locuri, roca-mamă apare direct la zi.

Pe lîngă solurile descrise, în Cîmpia Transilvaniei se întîlnesc suprafeţe întinse ocupate de lăcovişti şi sărături. Lăcoviştile se întind în lungul văilor pe porţiunile joase cu un drenaj hidric necorespunzător. Ele se ivesc şi pe terenurile plane mai înalte unde apa freatică se menţine aproape de suprafaţa solului.

Sărăturile apar ca rezultat al unui proces de salinizare reziduală datorită aportului de sare din masivele sau lentilele de sare existente sau ca o consecinţă a salinizării actuale (active) datorită spălării sărurilor, transportării şi concentrării lor în anumite locuri, ori datorită evaporaţiei intense în masa de sol.

Terasele rîurilor din judeţul Mureş şi suprafeţele extinse ale luncilor zvîntate sînt dominate de soluri aluviale bogate în substanţe nutritive. Aceste terenuri sînt foarte favorabile culturilor intensive de porumb, sfeclă de zahăr, legume, cartofi, plante de nutreţ etc.

Solurile care acoperă suprafeţele luncilor mai joase, adesea supuse inundaţiilor, sînt superficiale, uneori dominînd aluviunile crude.

Vegetaţia. Asociaţiile vegetale existente azi pe teritoriul judeţului Mureş constituie o reflecatare a condiţiilor fizico-geografice trecute şi actuale, a originii diferite a elementelor floristice (nordice, subarctice, continentale orientale, sudice şi sud-estice, mai ales central-europene, cît şi endemice) şi a modificărilor povocate de intervenţia omului, care a înlocuit, în mare parte, covorul vegetal natural cu terenuri agricole. Sub aspect floristic, judeţul Mureş se încadrează în provincia dacică, zona montană din extremitatea nord-estică aparţinînd ţinutului Carpaţilor Orientali, iar zona deluroasă din restul judeţului ţinutului Bazinului Transilvaniei. Factorii fizico-geografici au fost hotărîtori în zonarea altitudinală a vegetaţiei în cîteva etaje, diferenţiate la rîndul lor în subetaje, după cum urmează :

Vegetaţia etajului alpin ocupă culmile de peste 1 600 m altitudine din munţii Călimani şi Gurghiu, fiind diferenţiată într-un subetaj superior (alpin propriu-zis) şi unul inferior (subalpin). *Subetajul superior* se întîlneşte pe porţiuni foarte mici, pe vîrfurile Munţilor Călimani (la pese 2 000 m altitudine), la limita cu judeţul Suceava, fiind reprezentat prin pajişti primare (cu diverse ierburi alpine) şi tufărişuri pitice. *Subetajul inferior* (subalpin) ocupă culmile de peste 1 600 m din Munţii Călimani, mai puţin din Munţii Gurghiu, fiind reprezentat prin pajişti primare şi secundare în care predomină iarba stîncilor (*Agrostis rupestris*), păruşca (*Festuca supina*), ţăpoşica (*Nardus stricta*) ş.a., alternînd pe alocuri cu tufărişuri de jneapăn (*Pinus montana*), ienupăr (*Juniperus sibirica*) şi anin verde (*Alnus viridis*).

Vegetaţia etajului montan, prezentă în munţii Călimani şi Gurghiu între aproximativ 800 şi 1 600 m, este reprezentată prin păduri şi pajişti diferenţiate în două subetaje :

a) *Subetajul răşinoaselor*, situat în partea superioară a etajului montan, este reprezentat, în principal, prin păduri de molid (*Picea excelsa*), mai pure în partea superioară (molidiş normal cu *Oxalis acetosella* sau *Vaccinium myrtilis*), în partea

inferioară fiind frecvent în amestec cu bradul (*Abies alba*), cu fagul (*Fagus silvatica*), cu aninul alb (*Alnus incana*) şi aninul negru (*Alnus glutinosa*). Rar apare zada sau larița (*Larix decidua*). Vegetația arbustivă cuprinde, între altele, afinişuri şi zmeurişuri, iar cea ierboasă formează pajişti secundare cu *Festuca rubra*, *Nardus stricta* ş.a.

b) *Subetajul fagului*, situat la partea inferioară a etajului montan, este dominat de specia *Fagus silvatica* ce alcătuieşte făgete cu *Luzula luzuloides*, făgete cu floră de mull (compusă din dicotiledonate geofite, mezofite şi sciofite — plante de umbră), făgete cu *Festuca* (în Munții Gurghiului); spre limitele subetajului se întîlnesc tipuri de tranziție, făgeto-brădete la partea superioară şi făgeto-gorunete la partea inferioară, nelipsind nici făgete pure. Între arborete se intercalează pajişti montane secundare cu grupări de *Agrostis tenuis*, *Festuca rubra*, *Festuca pratensis* etc., precum şi terenuri agricole (fig. 11).

Vegetația etajului de deal şi podiş, caracterizată printr-o mare eterogenitate, este diferențiată, de asemenea, în două subetaje:

a) *Subetajul gorunetelor* — suprapus pe zona dealurilor înalte din jumătatea estică a județului (Subcarpații Reghinului, ai Nirajului şi ai Tîrnavei Mici; Podişul Tîrnavelor; Dealurile Mădăraşului) — cuprinde păduri de fag în alternanță cu păduri de gorun (*Quercus petraea*), păduri amestecate de fag şi gorun (pe alocuri în amestec şi cu alte specii de foioase) şi păduri de gorun. Pădurile amestecate formează aşa-numitele şleauri de deal, cu o pronunțată evoluție spre făgete, ca urmare a înlocuirii gorunului de către fag. În alcătuirea gorunetelor, alături de specia dominantă, *Quercus petraea* (element central-european), participă, subordonat, încă două specii de gorun — *Q. dalechampi* (gorun balcanic) şi *Q. polycarpa* —, precum şi alte specii lemnoase, ca stejarul (*Q. robur*), gîrnița (*Q. frainetto*), cerul (*Q. cerris*), carpenul (*Carpinus betulus*), teiul (*Tilia cordata*), frasinul (*Fraxinus excelsior*) ş.a. Stratul subarborescent este reprezentat prin alun (*Corilus avelana*), corn (*Cornus mas*), sînger (*Cornus sanguinea*), lemn cîinesc (*Ligustrum vulgare*), porumbar (*Prunus spinosa*), măceş (*Rosa canina*) ş.a. Stratul ierbos poate fi format din floră de mull, graminee, floră acidofilă ş.a. În alternanță cu

grupările forestiere se găsesc terenuri agricole şi pajişti secundare, cu ierburi mezofile (*Agrostis tenuis*, *Cynasurus cristatus*), petice de pajişti stepizate secundare şi derivate cu grupări tipice de *Festuca pseudovina*, *Festuca sulcata*, *Stipa* ş.a.

b) *Subetajul stejeretelor* — suprapus pe zona dealurilor mai joase din jumătatea vestică a judeţului (Podişul Tîrnavelor şi Cîmpia Transilvaniei) — este reprezentat prin păduri de foioase în care predomină stejarul (*Quercus robur*) şi în care se mai întîlnesc cerul (*Q. cerris*), gîrniţa (*Q. frainetto*), precum şi alte specii lemnoase (tei, jugastru, arţar, frasin, ulm etc.); stratul subarborescent cuprinde specii întîlnite şi la subetajul gorunetelor. Stratul ierbos cuprinde diverse specii, între care lăcrămioarele (*Convallaria majalis*) în locuri umede, fraga de cîmp (*Fragaria viridis*) în locuri deschise etc. Suprafeţe însemnate sînt ocupate cu terenuri arabile şi pajişti folosite ca fîneţe şi păşuni naturale (grupări de *Agropyrum repens*, *Agrostis alba*, *Poa pratensis*, *Festuca pseudovina*, *Festuca sulcata*, *Stipa* ş.a.).

Vegetaţia etajului de stepă antropogenă — răspîndită în partea vestică a judeţului — cuprinde un *subetaj de silvostepă* reprezentat prin păduri restrînse de cvercinee (în special pe pantele nordice) şi un subetaj de *stepă antropică propriu-zisă* reprezentată prin pajişti, care predomină acolo unde nu au fost înlocuite cu terenuri agricole. Etajul de stepă corespunde unui climat mezoxerofil care a condiţionat existenţa acelor ochiuri de stepă diluvială cu numeroase specii de plante relicte, printre care cea mai interesantă este bujorul românesc (*Paeonia tenuifolia*) ce alcătuieşte în valea Botei Mari, în apropiere de Zau de Cîmpie, o staţiune intracarpatică unică. Asociaţiile *Festucion-vallessiaceae* dau, în cea mai mare parte, nuanţa geobotanică a zonei stepice.

Asociaţiile vegetale *intrazonale* sînt reprezentate, în principal, prin păduri de luncă cu sălcii (*Salix*), plopi (*Populus*), anin (*Alnus*) etc., precum şi prin fîneţe de luncă cu ierburi mezofile (pe terenuri mai uscate) şi higrofile (pe terenuri mai umede); în luncile cu exces de umiditate (din valea Luduşului, valea Comlodului etc.) se întîlneşte stuf (*Phragmites*), papură (*Tipha*), rogoz (*Carex*) ş.a.

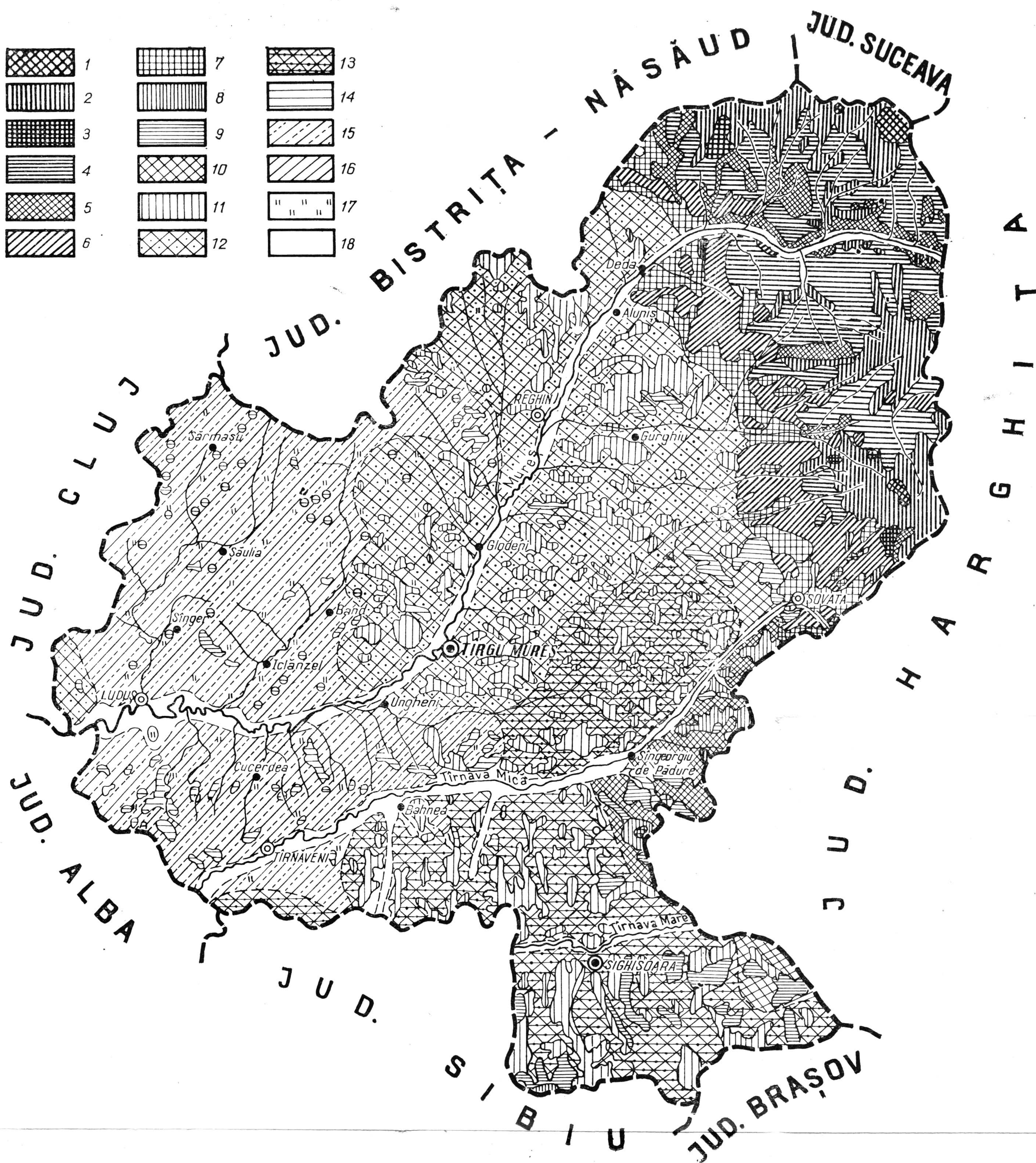

Fig. 11. — Harta vegetației din județul Mureș (după *Harta geobotanică a României*, 1960, sc. 1 : 500 000, Acad. R.P.R.).

1. Pajiști și tufărișuri subalpine cu *Agrostis rupestris*, *Festuca supina*, *Nardus stricta* și tufărișuri de *Pinus montana*, *Juniperus sibirica* și alți arbuști; *2*, păduri de conifere cu predominanța molidului (*Picea excelsa*) adeseori fără amestec cu alte specii lemnoase; *3*, pajiști montane secundare cu *Festuca rubra*, *Nardus stricta* și alte specii; *4*, păduri amestecate de molid (*Picea excelsa*), brad (*Abies alba*) și fag (*Fagus silvatica*), pe alocuri brădete sau făgete pure; *5*, pajiști montane secundare cu grupări de *Agrostis tenuis* sau *Festuca rubra* var. *fallox*; *6*, păduri de fag montane cu predominanța speciei *Fagus silvatica*; *7*, pajiști montane secundare, parțial terenuri agricole; sînt tipice grupările cu *Agrostis tenuis*, alternînd cu cele de *Festuca pratensis* și altele; *8*, păduri de fag de deal și podiș, cu predominanța speciei *Fagus silvatica*; *9*, păduri de fag în alternanță cu păduri amestecate de fag și gorun pe alocuri în amestec cu alte specii de foioase; *10*, pajiști secundare și terenuri agricole, ierburi mezofile cu *Agrostis tenuis* și *Cynosurus cristatus*; *11*, păduri de gorun și grupări forestiere în care predomină *Quercus petraea*, *Q. dalechampii* sau *Q. polycarpa*, pe alocuri în amestec cu alte specii de foioase; *12*, terenuri agricole pe locul pădurilor de gorun cu petice de pajiști stepizate, secundare și derivate, cu grupări tipice de *Festuca pseudovina*, *Festuca sulcata*, *F. vallesiaca*, *Stipa* sp. ș.a.; *13*. terenuri agricole pe locul pădurilor de gorun și pajiști stepizate secundare cu grupări de *Agrostis tenuis*, *Festuca sulcata*, *F. pseudovina* și diverse ierburi mezoxerofile; *14*, păduri de stejar pedunculat, adesea în amestec cu alte specii de foioase; *15*, terenuri agricole pe locul pădurilor de stejar; *16*, păduri de cer (*Quercus cerris*) și gîrniță (*Q. frainetto*) în alternanță sau pe alocuri în amestec cu alte specii de foioase; *17*, păduri de luncă – grupări de *Salix*, *Populus* ș.a.; *18*, terenuri agricole și pajiști cu *Agropyrum repens*, *Agrostis alba*, *Poa pratensis*, în lunci.

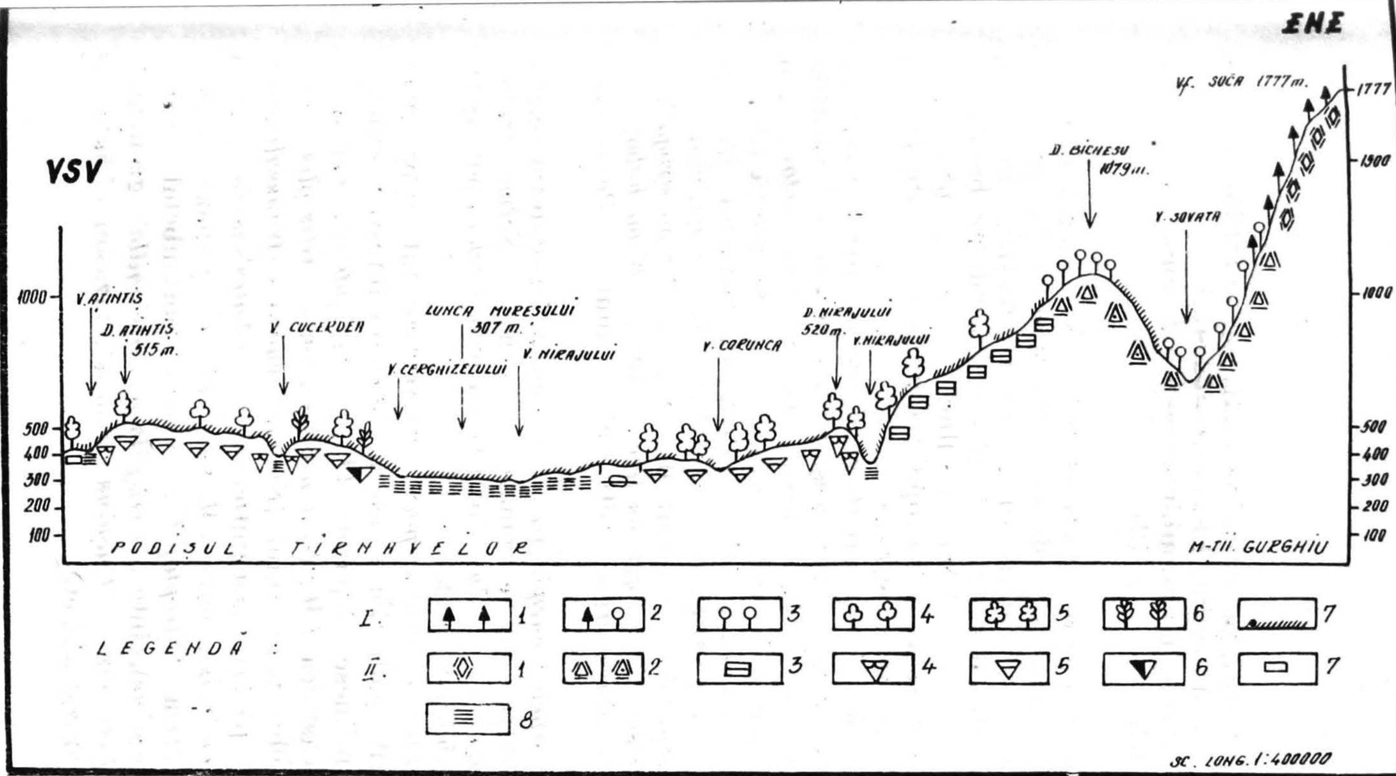

Fig. 12. — Profil pedofitogeografic (după *Harta solurilor R.S.R.* sc. 1 :1 000 000 ed. I şi *Harta D.R.E.F. Mureş*, sc. 1 : 200 000, 1965).

I. Vegetaţia

1, Păduri de conifere (*Picea excelsa*); *2*, păduri amestecate de molid (*P. excelsa*), brad (*Abies alba*) şi fag (*Fagus silvatica*); *3*, păduri de fag; *4*, cvercinee pure; *5*, cvercinee în amestec (şleauri de deal); *6*, salcîm; *7*, terenuri agricole pe locul pădurilor de stejar sau de gorun, pe alocuri pajişti cu *Agropyrum repens*, *Festuca pseudovina* şi altele.

II. Solurile

1, Soluri brun acide, soluri podzolice brune, local podzoluri humico-feriiluviale; *2*, soluri silvestre — inclusiv podzolite brune-gălbui şi soluri brune acide; *a*, sub pădure, *b*, sub pajişti secundare; *3*, soluri silvestre podzolite; *4*, soluri silvestre podzolite brune şi brune-gălbui; *5*, soluri silvestre brune şi brune-gălbui inclusiv slab podzolite; *6*, soluri silvestre brune închise (tranziţie spre cernoziomuri levigate); *7*, pseudorendzine şi pseudorendzine levigate; *8*, soluri aluviale.

În cîteva locuri, pe suprafeţe restrînse, se întîlnesc plante halofile (Sovata, Jabeniţa, Ideciu de Jos etc.).

Flora spontană, în ansamblul ei, cuprinde numeroase plante melifere şi medicinale (fig. 12).

Fauna. Din punct de vedere zoogeografic — ca şi fitogeografic — teritoriul judeţului Mureş se încadrează în provincia dacică (central-europeană), cu fauna diferenţiată în etaje, fiecare cu cîteva biotopuri. Etajul montan cuprinde trei biotopuri : unul puţin dezvoltat — biotopul culmilor alpine şi subalpine — şi două bine dezvoltate — biotopul pădurilor de munte şi acela al apelor curgătoare de munte.

Biotopul pădurilor de munte cuprinde o mare varietate de specii cu reprezentanţi numeroşi, între care : cerbul carpatin (*Cervus elaphus carpaticus*), ursul brun (*Ursus arctos*), rîsul (*Lynx lynx*), jderul (*Martes martes*), jderul de piatră (*Martes foina*), pisica sălbatică (*Felis silvestris*), veveriţa (*Sciurus vulgaris*), mistreţul (*Sus scrofa*), lupul (*Canis lupus*), căprioara (*Capreolus capreolus*), cocoşul de munte (*Tetrao urogallus*), cocoşul de mesteacăn (*Lyrurus tetrix*), buha (*Bubo bubo*), huhurezul (*Strix aluco aluco*), piţigoiul de munte (*Parus montanus*) ş.a.

Biotopul apelor curgătoare de munte include specii relativ numeroase, între care se remarcă păstrăvul (*Salmo trutta*), lipanul (*Thymalus thymalus*), lostriţa (*Hucho hucho*), porcuşorul de munte (*Gobio gobio*) etc.

Etajul faunei de deal şi podiş este reprezentat, în principal, prin biotopurile pădurilor şi ale domeniului forestier stepizat, în care se întîlnesc : iepurele (*Lepus europaeus*), căprioara, veveriţa, nevăstuica (*Mustella nivalis*), pîrşul (*Glis glis*), orbetele sau căţelul pămîntului (*Spalax leucodon transsylvanica*) etc. ; dintre păsări, ciocănitoarea (*Dryobates major*), gaiţa (*Garrulus glandaris*), gaia (*Milvus milvus*), pupăza (*Upupa epops*), turturica (*Streptopelia turtur*), porumbelul gulerat (*Columba palumbus*), cinteza (*Fringilla montifringilla*), grangurele (*Oriolus oriolus*), cucul (*Cuculus canorus*), fazanul (*Phasianus colchicus*) colonizat aici etc.

Biotopul apelor curgătoare şi lacustre (în Cîmpia Transilvaniei) cuprinde diverse specii de peşti, printre care crapul (*Cyprinus carpio*), cleanul (*Leuciscus squalius*), ştiuca (*Esox lucinus*), somnul (*Silurus glanis*); apoi raci (*Astacus*), moluşte şi alte nevertebrate; dintre păsări remarcăm raţele sălbatice (*Anas platyrhynchos*).

Monumente ale naturii şi rezervaţiile naturale. În cîteva locuri din judeţul Mureş se găsesc specii şi formaţiuni vegetale de un deosebit interes ştiinţific şi turistic, declarate monumente ale naturii, respectiv rezervaţii naturale, bucurîndu-se de ocrotirea legii. Astfel este fînaţul xeromezofil din valea Botei Mari, de la nord-vest de Zau de Cîmpie, ocupînd apoape 2,5 ha şi cuprinzînd o specie rară — bujorul românesc (*Paeonia tenuifolia*) — singura staţiune intracarpatică în care se întîlneşte această plantă relictă (element de stepă pontică postglacială); înflorirea ei (culoare roşie sîngerie) are loc în prima jumătate a lunii mai.

Altă rezervaţie remarcabilă este pădurea de stejari de pe terenurile mlăştinoase de la Mociar, de lîngă Gurghiu, extinsă pe circa 50 ha şi cuprinzînd arbori cu o vechime de peste 400 de ani, cu un diametru de peste 2 m. Tot în apropierea satului Gurghiu se află o poiană cu narcise (cîteva hectare)şi un parc dendrologic cu multe specii exotice, iar prin pajiştile din valea Gurghiului se întîlneşte laleaua pestriţă sau bibilica (*Fritillaria meleagris*).

În regim de protecţie se află de asemenea arboretele de cvercinee de lîngă Sovata, de lîngă Tîrgu Mureş (Platoul Corneşti) şi de lîngă Sighişoara (dealul Stejăriş), precum şi unele specii de conifere, ca lariţa (*Larix decidua*), tisa (*Taxus baccata*) ş.a.

Dintre animale se bucură de ocrotire ursul, cerbul, rîsul, cocoşul de mesteacăn, fazanul etc.; pentru numeroase specii se practică vînatul sau pescuitul în limitele restricţiilor impuse de lege.

POPULAŢIA AŞEZĂRILE

Consideraţii de geografie istorică

Vestigiile arheologice[2] atestă faptul că teritoriul judeţului Mureş a constituit o arie de populare timpurie, încă din primele faze ale civilizaţiei, din epoca orînduirii comunei primitive. La atragerea locuitorilor pe aceste meleaguri a contribuit, desigur, în primul rînd, existenţa unor resurse naturale variate (vînat, fructe naturale, lemn, piatră, argilă ş.a.), precum şi a unor largi posibilităţi pentru obţinerea mijloacelor de subzistenţă din exploatarea solului (creşterea animalelor pe baza păşunilor şi fîneţelor naturale, cultivarea plantelor cerealiere şi textile, a pomilor fructiferi, a viţei de vie etc.). Totodată, văile adăpostite şi terasele văilor principale au oferit terenuri favorabile pentru amplasarea aşezărilor omeneşti, care au găsit aici, pe lîngă condiţii satisfăcătoare pentru activităţile cu scop economic, şi o anumită ocrotire, atît în faţa calamităţilor naturale (inundaţii ş.a.), cît şi în faţa atacurilor inamice.

Din *neolitic* (5500—2200 î.e.n.) sînt semnalate urme de populare (unelte de piatră şlefuite, fragmente de ceramică etc.) pe teritoriul a peste 30 de localităţi actuale, răspîndite în valea largă a Mureşului, în văile Tîrnavelor şi ale afluenţilor lor. Inventarul arheologic neolitic, bogat şi variat, descoperit în cuprinsul judeţului, este diferenţiat, după caracteristicile ceramicii, în 6 culturi : cultura Criş (venită dinspre sud-vest şi semnalată la Tîrgu Mureş, Corunca, Cipău şi Bernadea), cultura ceramicii liniare (cu urme la Tîrgu Mureş şi Cipău), cultura Petreşti

[2] Pentru reconstituirea sumară a fazelor mai vechi de populare a acestui teritoriu — începînd din neolitic şi pînă la sfîrşitul epocii prefeudale — s-au folosit rezultatele cercetărilor arheologice efectuate pînă în 1969 şi consemnate în literatura de specialitate, precum şi în colecţiile şi reprezentările cartografice de la Muzeul judeţean din Tîrgu Mureş.

(răspîndită în partea sud-vestică a județului la Cuci, Petrilaca, Ozd), cultura Cucuteni-Ariușd (cu o mare arie de răspîndire în Moldova și Transilvania, a lăsat urme în culoarul Mureșului la Morești, Tîrgu Mureș, Sîngeorgiu de Mureș, Reghin etc. și în Podișul Tîrnavelor la Botorca, Cornești, Bord, Sighișoara și împrejurimi etc.), cultura Decea Mureșului (cu urme la Tîrgu Mureș, Iernut și Cuci), cultura Coțofeni (cu urme mai numeroase în valea Mureșului la Lechința, Cristești, Sîncraiu de Mureș, Sîngeorgiu de Mureș, Ernei, Gornești, Glodeni).

Din epoca bronzului (2200—1200 î.e.n.) sînt semnalate urme de populare (unelte, arme, vase, podoabe, obiecte de cult ș.a.) pe teritoriul a circa 40 de localități actuale, majoritatea răspîndite în valea Mureșului și în văile Tîrnavelor. Inventarul arheologic aparține la trei culturi: cultura Brașov (sau Schneckenberg, adică Dealul Melcilor), cultura Sighișoara și cultura nouă; dintre acestea un interes deosebit prin originalitatea și răspîndirea ei îl prezintă cultura Sighișoara, definită pe baza vestigiilor arheologice (fragmente de ceramică cu ornamentație în meandre și spirale, numeroase obiecte de bronz) rămase de la o populație tracă și descoperite pe un fragment al terasei pleistocene de 30 m (Dealul Turcului) situat la marginea vestică a orașului Sighișoara. Remarcabil este și depozitul de obiecte de bronz (seceri, topoare, tîrnăcoape, cuțite etc.) descoperit în valea Mureșului la Suseni (fig. 13).

Din prima epocă a fierului — Hallstatt — (1200—300 î.e.n.), în care se continuă și metalurgia bronzului, iar elementul etnic dominant este cel tracic, sînt semnalate urme de populare pe teritoriile a 27 de localități răspîndite în valea Mureșului (începînd de la Deda și pînă la Luduș), în Cîmpia Transilvaniei (la Band, Căpușu de Cîmpie, Țiptelnic) și în Podișul Tîrnavelor (Bahnea, Gogan, Senereuș, Chendu, Sîngeorgiu de Pădure, Sighișoara, Criș, Saschiz ș.a.). Foarte important este depozitul de obiecte de bronz (seceri, lame de fierăstrău, arme, podoabe etc.) descoperit în 1960 în Cîmpia Transilvaniei la Band — Valea Rece; cu greutatea sa de 252 kg este, ca mărime, al 5-lea din România; în același timp, bogatul inventar de seceri de bronz ne indică o dezvoltare remarcabilă a agriculturii cerealiere în Cîmpia Trsilvaniei încă din această etapă istorică.

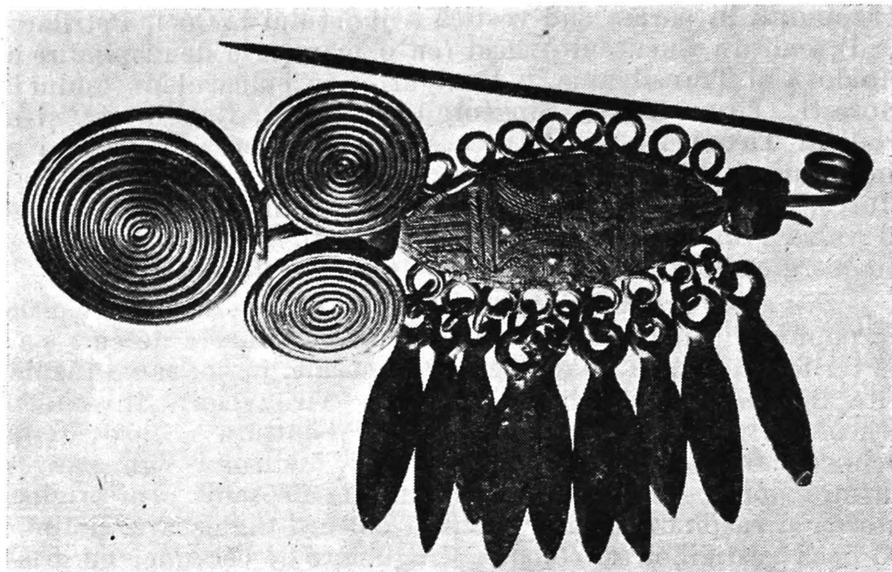

Fig. 13. — Obiect de podoabă de bronz (fibulă cu pandantiv) datînd din epoca bronzului, descoperit la Suseni (Muzeul judeţean din Tîrgu Mureş).

A doua perioadă a fierului — La Tène —, mai precis „La Tène dacic'' (300 î.e.n.—106 e.n.), incluzînd şi perioada statului sclavagist dac independent (60 î.e.n.—106 e.n.), este marcată prin urme de populare (unelte, arme, vase, podoabe etc.) semnalate pe ariile teritoriale a 28 de localităţi actuale, cele mai multe răspîndite în Podişul Tîrnavelor. Aceste vestigii provin, în majoritate, de la populaţia autohtonă dacică, reţinînd atenţia mai ales tezaurul de argint de la Şaeş, depozitul de unelte agricole de la Lechinţa de Mureş, brăzdarele de fier şi săbiile încovoiate de la Cristeşti, rîşniţele şi ceştile de la Corunca (fig. 15), fragmentele ceramice de la Sighişoara şi din satele învecinate ş.a. Generalizarea uneltelor de fier indică o agricultură tot mai intensivă (plugul de fier), dar totodată şi extensivă (toporul de fier folosit la defrişarea pădurilor).

Alături de daci, în jurul anului 300 î.e.n., se stabileşte o populaţie celtică venită din Europa centrală şi care îmbogăţeşte

Fig. 14. — Ceramică romană provincială (imitaţie de vas ,,Terra sigillata" decorat cu ştampile ca la daci), descoperită la Cristeşti, în apropiere de Tîrgu Mureş (Muzeul judeţean din Tîrgu Mureş).

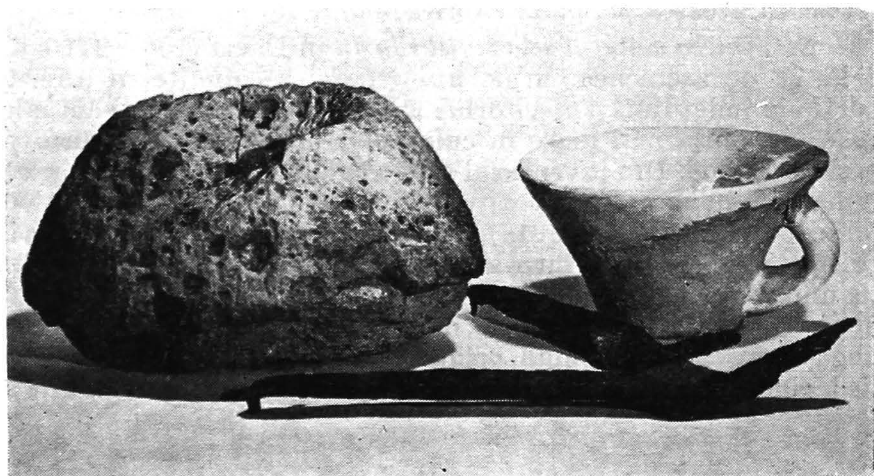

Fig. 15.—Obiecte dacice datînd din perioada La Tène, descoperită la Corunca (Muzeul judeţean din Tîrgu Mureş).

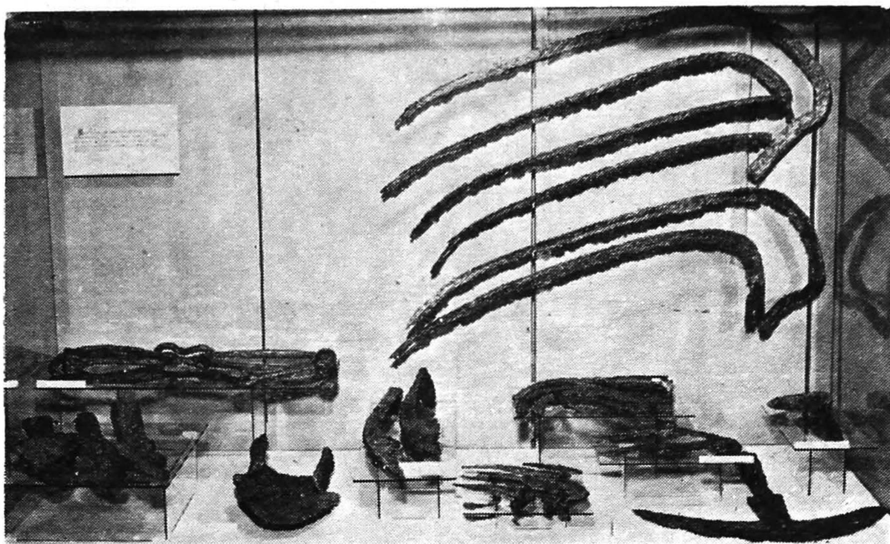

Fig. 16. — Cîteva exemplare din depozitul de unelte de fier (fiare de plug, seceri, coase, tîrnăcoape etc.), de origine romană, descoperite la Mărculeni în 1965 (Muzeul județean din Tîrgu Mureș).

cultura materială locală cu elemente noi mai ales în meşteşugul ceramicii (roata olarului) şi al prelucrării metalelor, fiind creatoarea şi purtătoarea aşa-numitei culturi La Tène care caracterizează această perioadă istorică.

Stăpînirea statului sclavagist roman în Dacia (106—271 e.n.) a lăsat, de asemenea, urme numeroase, răspîndite în diferite părţi ale judeţului, pe teritoriile a circa 30 de localităţi actuale, cu o frecvenţă mai mare în culoarul Mureşului între Brîncoveneşti şi Luduş. Din inventarul arheologic foarte bogat şi variat, remarcăm în special : depozitul de unelte de fier de la Mărculeni (descoperit în 1965) (fig. 16), depozitul de obiecte ceramice de la Cristeşti (conţinînd, printre altele, cărămizi ştampilate cu inscripţia unităţilor militare—*Ala I Bosporanorum miliaria*—cantonate în castrul de aici) (fig. 14 şi 17), depozitul de materiale ceramice de lîngă Sighişoara (conţinînd, printre altele, cărămizi arse cu inscripţia legiunii a XIII-a Gemina), tezaurele monetare de argint de la

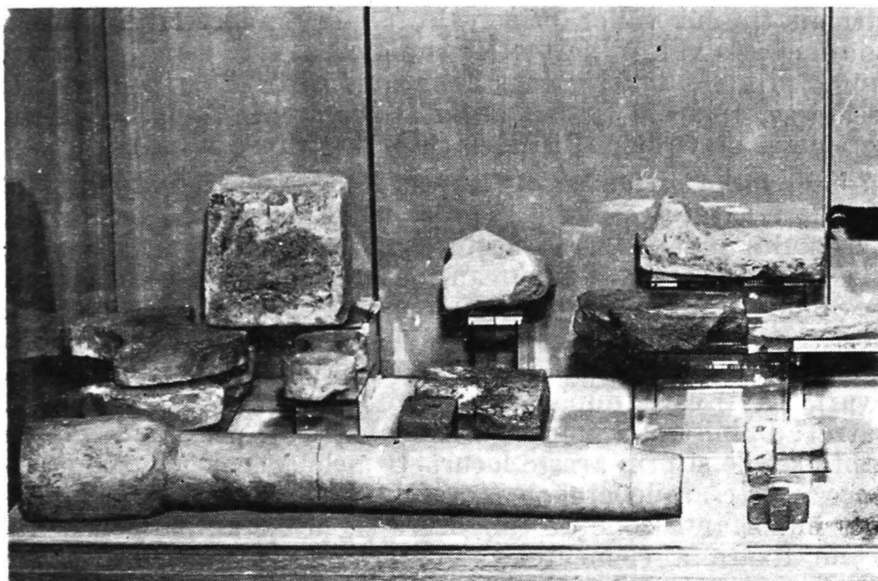

Fig. 17. — Materiale de construcție (tub de apeduct, cărămizi de pardoseală etc.) de origine romană, descoperite la Cristești, lîngă Tîrgu Mureș (Muzeul județean din Tîrgu Mureș).

Cristești, Sălașuri, Sînvăsii, Sighișoara și Tîrgu Mureș. Dintre așezările romane, o importanță deosebită au avut-o așezările fortificate — castrele — amplasate deobicei pe văile cu terase ale rîurilor principale; așa erau castrele de la Brîncovenești[3] și Cristești (valea Mureșului), de la Călugăreni (în valea Nirajului), Sărățeni (în valea Tîrnavei Mici) și Sighișoara (în valea Tîrnavei Mari). Aceste castre erau puncte de sprijin pe importantele artere rutiere care străbăteau văile respective care, după toate indiciile, erau zone de intensă populare atît cu elemente autohtone dacice, cît și cu elemente alohtone colonizate de statul roman, respectiv cu elemente daco-romane rezultate din amestecul acestora. În afară de drumurile care

[3] Cercetările arheologice recente au stabilit că aici își avea sediul legiunea romană „ALA NOVA ILLYRICORUM", castrul fiind construit în prima jumătate a secolului al II-lea e.n. (din ziarul „Steaua Roșie", 4. II. 1973).

urmau traseul văilor principale, un drum însemnat traversa toate aceste văi, în partea lor superioară, spre zona muntoasă, unind printr-o linie strategică continuă castrele de la Odorheiu Secuiesc, Inlăceni (jud. Harghita), Sărăţeni, Călugăreni, Brîncoveneşti şi Orheiu Bistriţei (jud. Bistriţa-Năsăud).

Perioada prefeudală (271—sec. X) este marcată de un fapt de însemnătate esenţială în procesul de populare a teritoriului actualului judeţ Mureş : naşterea — şi aici ca şi în alte părţi ale spaţiului carpato-dunărean —a elementului etnic românesc pe fondul autohton daco-roman; etnogeneza românilor se desăvîrşeşte şi aici pînă prin secolul al X-lea. Alt fapt important îl constituie migraţiunile popoarelor barbare (goţi, huni, gepizi, avari, slavi) care, după părăsirea în anul 271 e.n. a Daciei de către administraţia imperială romană, s-au perindat timp de şapte secole şi prin aceste locuri. Urmele arheologice şi toponimice arată că văile largi ale Mureşului şi ale Tîrnavelor au constituit importante zone de canalizare şi, într-o anumită măsură, şi de fixare a elementelor migratoare. În cele din urmă migratorii, în special slavii, care s-au aşezat mai stabil şi au convieţuit mai mult alături de populaţia autohtonă daco-romană, respectiv română, au fost asimilaţi de aceasta, proces ce se încheie prin secolul al X-lea, cînd se definitivează şi etnogeneza românilor (C. Daicoviciu şi colab., 1960, vol. I, p. 43).

Continuitatea pe teritoriul judeţului Mureş a autohtonilor daco-romani, respectiv români, în perioada tulbure a migraţiunilor este dovedită de o serie de vestigii arheologice, toponimice şi antropologice descoperite în diferite puncte ale judeţului. În ceea ce priveşte vestigiile arheologice trebuie arătat că o bună parte din ele aparţin culturii Sîntana de Mureş, definită pe baza materialelor descoperite pe valea Mureşului la Sîntana, în apropiere de Tîrgu Mureş, şi atribuite goţilor (sec. III-IV e.n.); aici s-a scos la zi un cimitir prefeudal cu 74 de morminte de înhumaţie şi cu un bogat inventar de obiecte metalice, precum şi cu 100 de vase a căror formă a evoluat din ceramica romană provincială cu urme de elemente dacice; sînt prezente deci numeroase elemente de cultură materială autohtonă, ceea ce denotă persistenţa populaţiei daco-romane în această parte a

Transilvaniei şi după plecarea administraţiei imperiale romane (în anul 271 e.n.) şi totodată prezenţa formelor tradiţionale de cultură materială şi spirituală în simbioza băştinaşilor daco-romani cu goţii. Acest lucru este confirmat şi de alte vestigii arheologice de tip Sîntana de Mureş descoperite la Tîrgu Mureş — Cetate (unde fragmente de vase gotice s-au aflat împreună cu vase daco-romane de tip Cristeşti, aşa-numitele „terra sigillata"), la Bezid, Cipău, Cuci, Lechinţa de Mureş, Petrilaca de Mureş etc. În afară de acestea, la Iernut au fost descoperite resturi ale unui cimitir de incineraţie cu vase de factură romană provincială şi cu o monedă datată din anul 275 e.n., deci posterioară retragerii aureliene.

După toate probabilităţile, se pare că aşezările goţilor în aceste locuri aveau mai mult caracterul unor tabere în mijlocul populaţiei băştinaşe daco-romane, menite să asigure dominaţia militaro-politică a marii uniuni tribale gotice peste aceste ţinuturi (C. Daicoviciu şi colab., 1960, vol. I, p. 38).

Cît priveşte dovezile toponimice ale continuităţii, foarte concludent este hidronimicul „Tîrnava", cuvînt de origine slavă care înseamnă „rîu cu spini" (trn= spini); pentru aceleaşi artere hidrografice, după cum se ştie, maghiarii folosesc denumirea „Kükülö", iar saşii „Kokel", formă derivată de la Kükülö; faptul că numai românii au păstrat numirea de origine slavă dovedeşte conlocuirea populaţiei româneşti cu slavii în aceste locuri înainte de venirea maghiarilor şi saşilor (*Monografia judeţului Tîrnava Mare*, 1942, partea istorică de Şt. Pascu). Hidronimicul „Mureş", păstrat de la daci („Maris") şi de la romani („Marisus"), poate fi, de asemenea, considerat drept un argument toponimic convingător pentru continuitatea băştinaşilor daco-romani, respectiv români, de-a lungul secolelor prefeudale (pînă în secolul al X-lea) în această parte a ţării; de la denumirea românească („Mureş") derivă, evident, denumirile maghiară („Maros") şi germană („Muresch") apărute mai tîrziu, în prima perioadă a feudalismului; este clar că alohtonii maghiari şi germani nu au avut de unde împrumuta această denumire decît de la autohtonii români, continuatori ai tradiţiilor toponimice — deci şi demografice, de populare a teritoriului — dace, romane şi daco-romane, în aceste locuri.

Există şi dovezi antropologice ale continuităţii: analiza tipologică a scheletelor şi craniilor exhumate din cimitirele de la Sîntana de Mureş şi Moreşti demonstrează prezenţa unui tip mediteranoid în rîndul populaţiei locale; acest tip mediteranoid nu poate fi atribuit decît fondului etnic autohton daco-roman, tipul mediteranoid cu toate variantele sale constituind o componentă importantă a populaţiei autohtone începînd încă din neolitic (C. Daicoviciu şi colab., 1960, vol. I, p. 53).

Dealtfel, este interesant de remarcat că pînă azi românii de pe Mureş şi de pe Tîrnave prezintă unele trăsături antropologice mediteranoide.

În perioada feudalismului timpuriu (secolul al X-lea — jumătatea secolului al XIV-lea) procesul de populare a teritoriului judeţului Mureş este marcat de două fapte principale: pe de o parte de permanenţa, în număr sporit, a populaţiei autohtone româneşti; pe de altă parte, de aşezarea alături de români, în unele părţi ale judeţului, a unor elemente etnice alohtone — secui şi saşi — colonizate în secolul al XII-lea şi la începutul secolului al XIII-lea de către regatul feudal ungar. Secuii au fost aşezaţi în bazinul superior al Tîrnavei Mici şi în bazinul Nirajului pînă la Mureş, aceste zone constituind partea nord-vestică a zonei de colonizare masivă secuiască din estul Transilvaniei (extinsă mai mult pe teritoriul actualelor judeţe Harghita şi Covasna). Saşii, reprezentînd elemente germanice originare din Flandra, Renania, Luxemburg şi Saxonia şi purtînd numele ultimului grup („Saxones"), s-au aşezat în bazinul mijlociu al Tîrnavelor, respectiv în partea sudică a actualului judeţ Mureş, parte care constituie, de fapt, extremitatea nordică a celei mai importante zone de colonizări germanice din Transilvania (zonă cuprinsă între Olt la sud şi Tîrnava Mică la nord şi care se extinde şi pe teritoriul actualelor judeţe Braşov, Sibiu şi Alba).

Pentru reconstituirea fizionomiei geografico-istorice a teritoriului judeţului Mureş este foarte important faptul că, începînd din această perioadă, pe lîngă urmele arheologice ale cîtorva aşezări (de exemplu aşezarea fortificată româno-slavă de la Moreşti datînd din secolele XI-XII, apoi aşezările de la Lechinţa

de Mureş, Sîngeorgiu de Mureş, Bahnea ş.a.), sînt atestate documentar un număr relativ mare de aşezări omeneşti. Astfel, în intervalul de timp de circa 275 de ani, cuprins între sfîrşitul secolului al XI-lea (aprox. anul 1075) şi mijlocul secolului al XIV-lea (aprox. anul 1350), sînt semnalate în documentele scrise circa 225 de aşezări în cuprinsul judeţului, la care se adaugă încă circa 75 de aşezări în intervalul 1350—1400, astfel că pînă pe la anul 1400 sînt consemnate documentar peste 300 de localităţi (C. Daicoviciu şi colab., 1960, vol. I, p. 110—111), deci aproximativ 60% din numărul celor de azi. Pînă la sfîrşitul perioadei feudalismului dezvoltat, care pentru Transilvania durează de la jumătatea secolului al XIV-lea pînă în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, procesul de populare a teritoriului judeţului Mureş se conturează aproape complet, apărînd majoritatea localităţilor care există şi azi. Ulterior, schimbările care au survenit în procesul de populare a teritoriului judeţului Mureş au afectat mai mult dezvoltarea aşezărilor existente (evoluţie numerică a populaţiei, extinderea vetrei teritoriale etc.) decît apariţia de noi aşezări sau, eventual, dispariţia unora.

Populaţia

Numărul şi dinamica populaţiei. Cu cei peste 600 000 de locuitori (602 085 la 1. VII. 1972), judeţul Mureş se numără printre judeţele mai bine populate ale ţării, ocupînd în ordine locul 10. Recensămintele din ultimele patru decenii au consemnat următoarea evoluţie numerică a populaţiei din judeţul Mureş : 425 721 de locuitori la 30. XII. 1930, 461 403 locuitori la 25. I. 1948, 513 261 de locuitori la 21. II. 1956 şi 561 598 de locuitori la 15. III. 1966 ; ulterior, pe baza datelor calculate, s-au înregistrat 567 532 de locuitori la 1. VII. 1967, 578 915 locuitori la 1. VII. 1968, 586 019 locuitori la 1. VII. 1969, 592 427 de locuitori la 1. VII. 1970 şi 597 441 de locuitori la 1. VII. 1971. În întreaga perioadă 30. XII. 1930—1. VII. 1971 numărul locuitorilor din judeţ a crescut, deci, cu 171 720 loc., ceea ce înseamnă o creştere medie anuală (respectiv, un spor

total mediu anual) de 4 240 de locuitori sau 9,9$^0/_{00}$ (faţă de 10,7$^0/_{00}$ pe întreaga ţară) ; această creştere a fost foarte redusă—de numai 4,6$^0/_{00}$ în intervalul 1930—1948 (în care mişcarea demografică a suferit perturbaţiile celui de al doilea război mondial), s-a ridicat la 14$^0/_{00}$ în intervalul 1948—1956 (datorită creşterii natalităţii şi scăderii mortalităţii), a scăzut în intervalul 1956—1966 pînă la 9,4$^0/_{00}$ (datorită scăderii natalităţii de la 28,5$^0/_{00}$ în 1956, pînă la 15,4$^0/_{00}$ în 1966), ridicîndu-se iarăşi în intervalul 1967—1969 pînă la 13,7$^0/_{00}$ (datorită, mai ales, creşterii accentuate a natalităţii la 25$_0/_{00}$ în 1967, 25,6$^0/_{00}$ în 1968 etc., în urma măsurilor cunoscute, luate de stat).

La finele perioadei urmărite, în 1969, pe întregul judeţ natalitatea înregistra 23,3$^0/_{00}$, mortalitatea 9,5$^0/_{00}$, sporul natural 13,7$^0/_{00}$, imigrările 13,1$^0/_{00}$, emigrările 15,6$^0/_{00}$, sporul migratoriu 7,3$^0/_{00}$, iar sporul total (natural + migratoriu) 11,2$^0/_{00}$. Comparativ, în mediul urban sporul total a înregistrat o valoare pozitivă (22,7$^0/_{00}$), mult superioară faţă de mediul rural (3,9$^0/_{00}$). Pe oraşe şi comune (fig. 18), sporul total a înregistrat valori pozitive la toate cele 6 oraşe (Sighişoara 22,9$^0/_{00}$, Reghin 21,5$^0/_{00}$, Tîrgu Mureş 20,3$^0/_{00}$ etc.),la toate cele 5 comune suburbane (Sîncraiu de Mureş 52,7$^0/_{00}$ etc.) şi la 62 de comune rurale (adică la 72% din numărul lor total), ceea ce înseamnă că la majoritatea comunelor rurale sporul migratoriu negativ (datorită emigrărilor însemnate spre oraşe) este compensat prin sporul natural pozitiv (rezultat, pe de o parte, din creşterea accentuată a natalităţii, pe de altă parte din scăderea mortalităţii ca urmare a îmbunătăţirilor continue aduse de orînduirea socialistă în condiţiile de trai şi de ocrotire a sănătăţii).

Densitatea populaţiei. În cadrul României, judeţul Mureş se numără printre judeţele relativ dens populate, situîndu-se cu cei aproape 90 loc./km² (89,2 loc./km² la 1. VII. 1971) pe locul 12, depăşind cu puţin densitatea medie pe întreaga ţară (86,2 loc./km² la 1. VII.1971). În ultimele 4 decenii, la datele recensămintelor, densitatea medie a populaţiei din judeţul Mureş a crescut de la 63,5 loc./km² în 1930, la 68,9 loc./km² în 1948, la 76,6 loc./km² în 1956 şi la 83,8 loc./km² 1966.

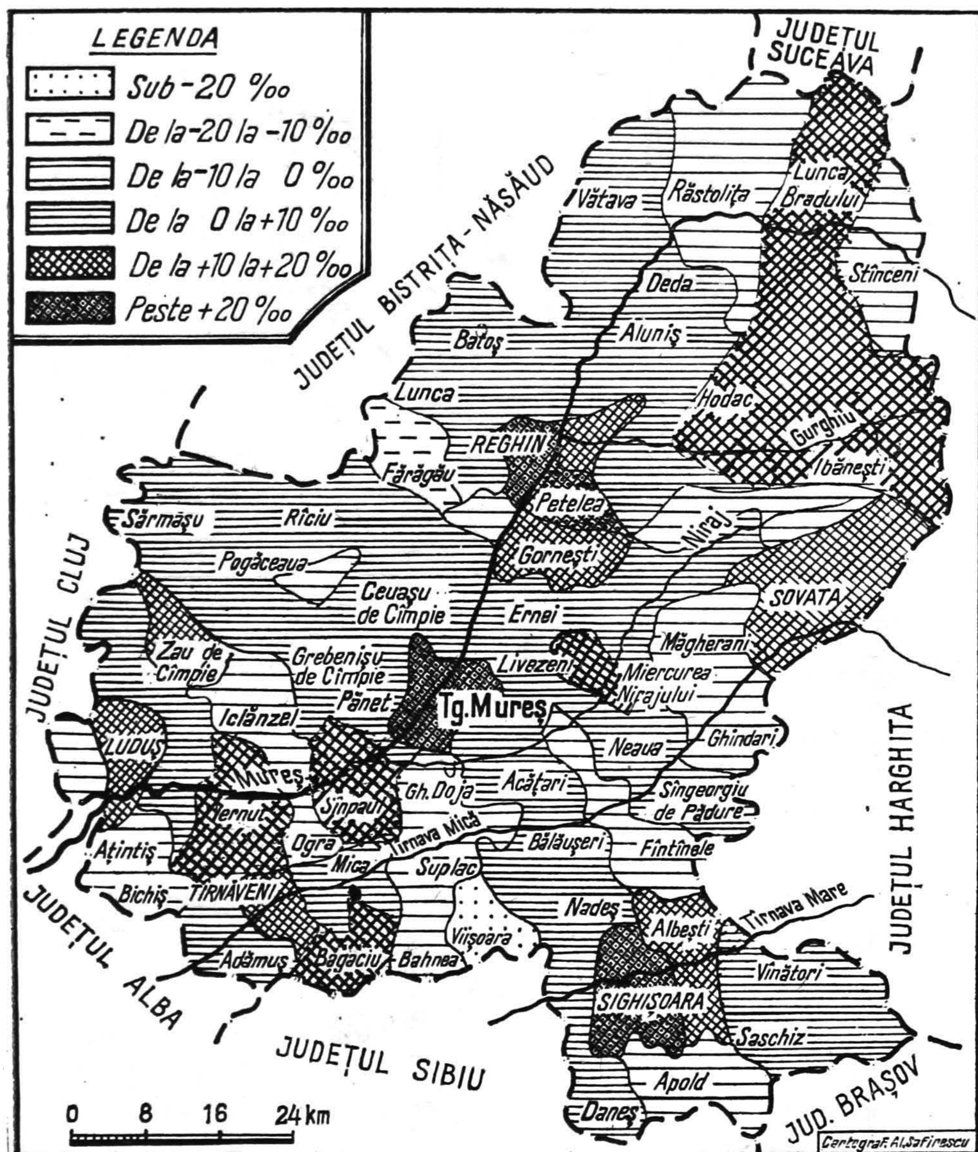

Fig. 18. — Sporul general al populației din județul Mureș, 1969 (după I. Ș o n e r i u).

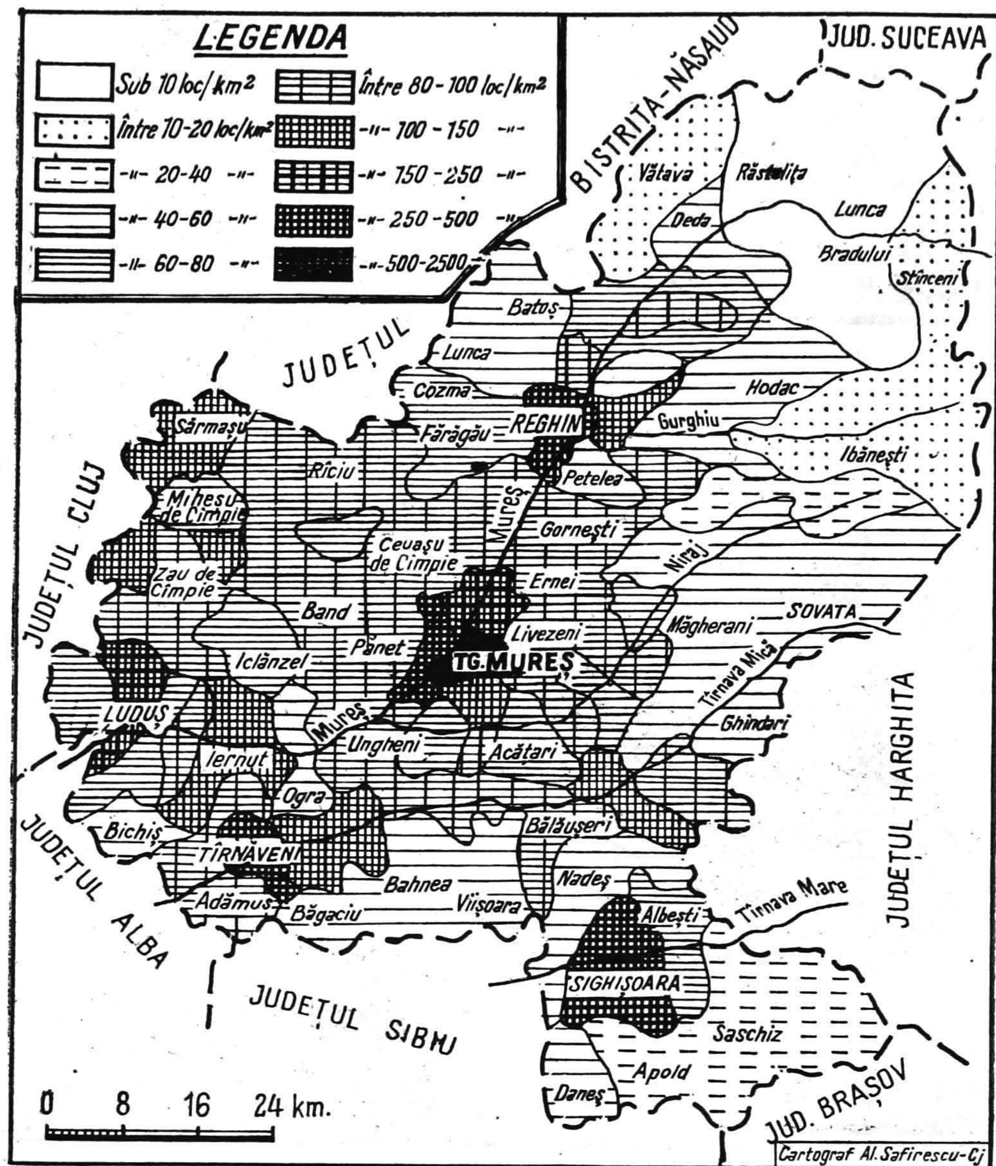

Fig. 19. — Densitatea populației din județul Mureș la 1. VII. 1970 (după I. Șoneriu).

În cuprinsul judeţului, densitatea populaţiei este distribuită neuniform (fig. 19), prezentînd variaţii de valori în strînsă legătură cu diversitatea condiţiilor naturale (fizico-geografice), cu repartiţia teritorială a ramurilor economiei (industrie, agricultură etc.), a reţelei de aşezări omeneşti, a reţelei de căi de comunicaţie etc. Densităţile cele mai mari se întîlnesc, insular, pe ariile administrative ale oraşelor, care concentrează pe spaţii restrînse un număr ridicat de locuitori, procesul de aglomerare intensificîndu-se mult în ultimele două decenii, odată cu industrializarea socialistă a acestor oraşe (la Tîrgu Mureş, de la 1 478 loc./km² în 1956 la 2 221 loc./km² în 1970; la Reghin, de la 376 loc./km² în 1956 la 514 loc./km² în 1970; la Tîrnăveni, de la 318 loc./km² în 1956 la 510 loc./km² în 1970 etc.). Densităţi ridicate se întîlnesc şi la comunele suburbane, în special la cele din jurul oraşului Tîrgu Mureş (Sîncraiu de Mureş 342,4 loc./km², Cristeşti 283,0 loc./km² etc.), care, împreună cu oraşul, constituie o zonă de mare densitate (aproape 900 loc./km²). În jurul acestei zone se conturează destul de distinct o zonă de densitate mijlocie, cu valori apropiate mediei pe judeţ, pe alocuri ceva mai ridicate (peste 100 loc./km²) sau mai coborîte(sub 80 loc./km²); această zonă are o extensiune teritorială mult mai mare, incluzînd întreaga porţiune din Cîmpia Transilvaniei care revine judeţului Mureş, de asemenea văile largi şi fertile ale Mureşului, Nirajului şi Tîrnavei Mici. Urmează, mai spre exterior, o zonă cu densitate relativ mică, de 40—60 loc./km², pe alocuri chiar sub 40 loc./km²; ea se suprapune pe regiunea naturală a dealurilor înalte premontane (Subcarpaţii interni), extinzîndu-se de asemenea în zona deluroasă a Podişului Tîrnavelor, mai precis în sectorul interfluviului major dintre cele două Tîrnave (pe intervalul Băgaciu—Veţca), precum şi la sud de Tîrnava Mare (pe intervalul Criş—Archita). În sfîrşit, o zonă cu densitate foarte mică — sub 20 loc./km² şi chiar sub 10 loc./km² — se conturează mai la exterior, în extremitatea nord-estică a judeţului, în regiunea montană vulcanică Călimani — Gurghiu (comunele Vătava, Răstoliţa, Lunca Bradului, Stînceni, Ibăneşti).

Caracteristici structurale ale populaţiei. În ultimele patru decenii, structura pe *medii social-geografice (urban şi rural)* a populaţiei din judeţul Mureş a marcat schimbări continue, în sensul creşterii ponderii populaţiei urbane (de la 15,8% în 1930, la 17,9% în 1948, la 27,1% în 1956, la 32,4% în 1966 şi 39,5% în 1971) şi a scăderii ponderii celei rurale (de la 84,2% în 1930 la 60,5% în 1971). Ritmurile mai accentuate de creştere a populaţiei urbane după 1948 se explică în primul rînd prin industrializarea socialistă a oraşelor judeţului; apoi, prin trecerea unor localităţi rurale în categoria oraşelor (Luduş, Sovata) şi a unor localităţi rurale în componenţa oraşelor (25 de localităţi componente plus 3 sate aparţinătoare) şi în alcătuirea comunelor suburbane (5 comune cu 20 de sate).

Structura pe *sexe* a populaţiei din judeţul Mureş este sensibil echilibrată : la 1. VII. 1971, din totalul de 597 441 de locuitori ai judeţului Mureş, 295 329 (adică 49,4%) erau bărbaţi, iar 302 112 (50,6%) femei; pe oraşe şi comune proporţia sexelor înregistrează oscilaţii mici în jurul mediei pe judeţ. O situaţie relativ bună caracterizează şi structura pe *grupe de vîrste* (fig. 20), în primul rînd datorită grupelor mai tinere, pînă la 49 de ani, care, luate separat (cîte 5 ani), oscilează între 6,2 şi 10,3% din totalul populaţiei, iar luate împreună totalizează 78,6%; în al doilea rînd, datorită proporţiei echilibrate dintre bărbaţi şi femei la grupele de vîrstă mai tinere (pînă la 44 de ani). În acelaşi timp, populaţia în vîrstă de muncă (16—59 de ani la bărbaţi, 16—54 de ani la femei) însumează 55,1% din totalul populaţiei, restul însumînd 44,9%, din care 29,3% reprezintă grupele de vîrstă de 0—15 ani, iar 15,6% grupele de vîrstă bătrîne (peste 59 de ani la bărbaţi; peste 54 de ani la femei).

La 1. I. 1969, totalul de 582 929 de locuitori ai judeţului erau repartizaţi aproximativ în proporţii egale între populaţia *activă* (49,9%) şi cea *pasivă* (50,1%). Populaţia activă, în majoritate (88,6%), era ocupată în sfera producţiei materiale, iar restul (11,4%) în sfera neproductivă (învăţămînt etc.). Pe *ramuri de activitate*, populaţia activă avea următoarea repartiţie : 50% în agricultură, 21,5% în industrie, 5% în construcţii, 4,3% în circulaţia mărfurilor, 4,2% în cultură (învăţămînt, ştiinţă, artă, cultură de masă), 2,5% în transporturi, 2,5% în

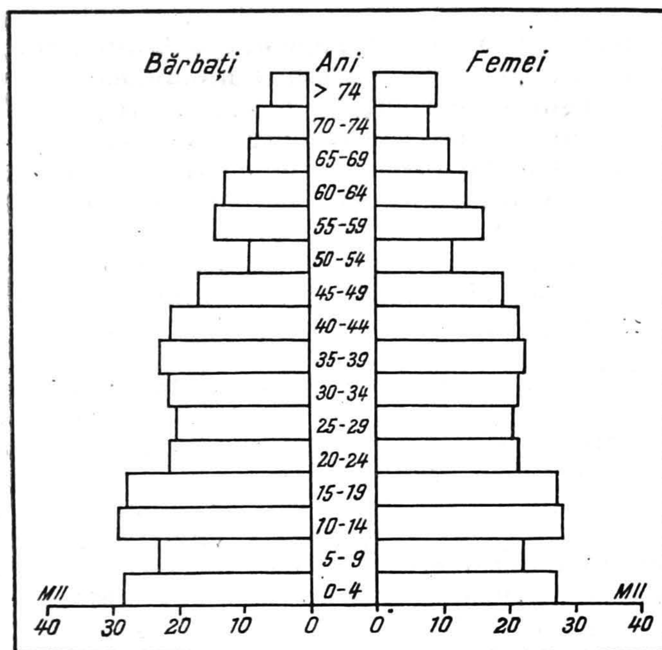

Fig. 20. — Piramida vîrstelor la populația din județul Mureș (după I. Ș o n e r i u).

gospodărie comunală, 2,3% în ocrotirea sănătății, asistență socială și cultură fizică, 0,9% în administrație etc. Importanța ramurii industriale iese și mai bine în evidență dacă considerăm numai populația activă salariată, ponderea salariaților ocupați în industrie crescînd de la 35,4% în 1956 la 38,4% în 1966, la 43,3% în 1969, la 44,1% în 1970 și la 44,9% în 1971.

Semnificativ pentru schimbările în *structura socială* a populației din județul Mureș în anii socialismului este creșterea muncitorilor, din totalul salariaților, de la 63,8% în 1956, la 72,5% în 1966 și la 77,0% în 1971. Pe de altă parte, în urma încheierii procesului de cooperativizare a agriculturii în 1962, țăranii cooperatori reprezintă pătura socială predominantă în mediul rural.

Am văzut că, în anumite condiţii istorice, în aceste părţi ale Transilvaniei, alături de populaţia autohtonă românească, s-au stabilit şi unele elemente etnice alohtone (secui, saşi ş.a.), care, de-a lungul veacurilor, au luptat împreună cu românii pentru dreptate socială, pentru progres economic şi cultural; după 23 August 1944, oamenii muncii români, maghiari, saşi şi de alte naţionalităţi, din judeţul Mureş, bucurîndu-se de drepturi egale, s-au angajat într-un efort creator comun în opera de construire a economiei şi culturii socialiste, aducîndu-şi împreună contribuţia la făurirea bunurilor materiale şi spirituale, la înflorirea meleagurilor mureşene şi a întregii ţări.

Nivelul de trai material şi cultural al populaţiei — urbane şi rurale — din judeţul Mureş, la fel ca şi în celelalte judeţe ale ţării, a înregistrat o continuă creştere în anii socialismului, de aceasta beneficiind în aceeaşi măsură românii, maghiarii, germanii şi locuitorii de alte naţionalităţi. Pentru concretizare, cîteva date cifrice pot fi edificatoare. Volumul desfacerilor de mărfuri cu amănuntul prin comerţul socialist a crescut de la 237 000 000 lei în 1950 la 3 010 000 000 lei în 1971 (cu 1170%). În perioada 1960—1971 suprafaţa locuibilă a crescut cu peste 1 469 000 m² (18 601 de apartamente din fonduri ale statului, ale organizaţiilor cooperatiste şi credite acordate de stat; 27 363 locuinţe din fondurile proprii ale populaţiei), urmînd ca pînă în 1975 din fondurile statului să se construiască încă 10 000 de apartamente. S-a extins şi modernizat reţeaua unităţilor sanitare, a crescut numărul medicilor de la 776 în 1960 (un medic la 698 de locuitori) la 1 047 în 1968 (un medic la 557 de locuitori).

După ce a fost lichidat analfabetismul, reţeaua învăţămîntului de toate gradele s-a lărgit considerabil, ajungînd ca în anul şcolar 1971—1972 să cuprindă 369 de unităţi preşcolare, 495 de şcoli generale, 23 de licee de cultură generală (din care 14 la oraş şi 9 în mediul rural, înfiinţate după 1944[4]), 8 licee de specialitate (7 la Tîrgu Mureş şi unul silvic la Gurghiu)[5],

[4] La Bahnea, Band, Deda, Gurghiu, Iernut, Miercurea Nirajului, Rîciu, Sărmaşu şi Sîngeorgiu de Pădure.

[5] În anul şcolar 1972—1973 numărul liceelor de specialitate a crescut la 12 (unul la Tîrnăveni, unul la Reghin etc.), iar al şcolilor profesionale la 16.

13 şcoli profesionale ş.a. Învăţămîntul super–iorcreaţie a statului nostru democrat popular — cuprinde 3 institute, cu 9 facultăţi, totalizînd circa 2 500 de studenţi şi 450 de cadre didactice — Institutul medico-farmaceutic (cu secţii română şi maghiară), Institutul de teatru ,,Szentgyörgy István'' (cu limbă de predare maghiară), Institutul pedagogic de 3 ani (cu secţii română şi maghiară).

Reţeaua unităţilor de culturalizare a maselor cuprindea, printre altele, în 1971 : 7 case orăşeneşti de cultură (inexistente în 1944), 356 de cămine culturale, un ansamblu de stat de cîntece şi dansuri (înfiinţat în 1956 la Tîrgu Mureş), un teatru dramatic (secţii română şi maghiară, laTîrgu Mureş), o orchestră simfonică (Filarmonica de stat din Tîrgu Mureş), 7 muzee (4 la Tîrgu Mureş, cîte unul la Sighişoara, Reghin şi Tîrnăveni), 242 de biblioteci publice (cu 1 796 000 de volume) etc. La Tîrgu Mureş funcţionează un studio de radio cu emisiune bilingvă (română şi maghiară). Presa cotidiană este reprezentată prin ziarele ,,Steaua Roşie'' şi ,,Vörös Zászló'', organe ale Comitetului judeţean Mureş al P.C.R. şi ale Consiliului popular judeţean Mureş, iar presa periodică prin revistele de cultură ,,Vatra'', ,,Új élet'' şi ,,Igaz szó'', prin revista ştiinţifică a Muzeului judeţean de istorie şi prin revista ştiinţifică bilingvă ,,Revista medicală—Orvosi szemle'' — toate editate la Tîrgu Mureş. Tot la Tîrgu Mureş funcţionează două centre de cercetări ştiinţifice, unul al Academiei de ştiinţe medicale şi altul al Academiei de ştiinţe social-politice, de asemenea filiale ale uniunilor artiştilor plastici, compozitorilor şi scriitorilor , precum şi filiale ale unor societăţi ştiinţifice (de istorie, geografie etc.).

Aşezările

În urma îmbunătăţirii reorganizării administrativ-teritoriale din 1968, în cadrul judeţului Mureş s-au cuprins : 2 municipii, 4 oraşe, 26 de localităţi componente ale municipiilor şi oraşelor, 91 de comune (din care 5 suburbane) şi 487 de sate (din care 3 aparţin oraşelor sau municipiilor).

În Cîmpia Transilvaniei sînt cuprinse circa 190 de aşezări (36%), revenind o densitate medie de 11—12 aşezări la 100 km², sau o aşezare la 8,6 km²; în Podişul Tîrnavelor, circa 155 de aşezări (30%), cu 7—8 aşezări la 100 km², sau o aşezare la 13,2 km²; în zona dealurilor subcarpatice interne, circa 125 de aşezări (24%), cu 8 aşezări la 100 km², sau o aşezare la 12,2 km²; în zona montană, circa 45 de aşezări (8,5%), cu 3 la 100 km², sau o aşezare la 36 km². Aşadar, aşezările sînt mai dese în Cîmpia Transilvaniei, datorită, în mare măsură, unor aşezări mici (cu 250 — —1 000 de locuitori) şi foarte mici (cu sub 250 de locuitori) (fig. 21).

Aşezările urbane. Cu 4 decenii în urmă, la recensămîntul din 1930, reţeaua urbană din cuprinsul actualului judeţ Mureş consta din cinci oraşe — însumînd 67 407 locuitori, adică 15,8% din populaţia totală a judeţului — din care numai două cu peste 10 000 de locuitori (Tîrgu Mureş cu 38 517, Sighişoara cu 13 033). La 1. VII. 1971 judeţul Mureş cuprindea 6 oraşe — însumînd 207 931 de locuitori, adică, 34,8% din populaţia judeţului — din care unul cu peste 100 000 de locuitori (Tîrgu Mureş), 3 cu peste 20 000 de locuitori (Sighişoara, Reghin, Tîrnăveni) şi 2 cu peste 10 000 de locuitori (Luduş şi Sovata).[6]

Cu cei peste 100 000 de locuitori (106 159) la 1. VII. 1972)[7], cu puternicul său potenţial economic şi cultural, cu calitatea sa de municipiu şi reşedinţă administrativă de judeţ (din 1968), oraşul *Tîrgu Mureş* este cel mai important centru urban din judeţul Mureş, principalul coordonator al vieţii sociale, politice, economice şi culturale din acest judeţ. Oraşul se bucură atît de avantajele unei macropoziţii centrale în cadrul ţării, cît şi de avantajele care decurg din mezopoziţia sa în culoarul larg al Mureşului, într-o zonă de larg contact între trei regiuni naturale cu resurse economice diferite şi complimentare : regiunea cerealieră a Cîmpiei Transilvaniei, Podişul Tîrnavelor cu agricultura sa complexă (culturi de cereale, viticultură, pomicultură, creşterea vitelor etc.) şi zona forestieră a munţilor vulcanici împreună cu prispa submontană a dealurilor subcarpatice interne; situarea în zona de interferenţă a acestor resurse economice,

[6] **Inclusiv populaţia localităţilor componente.**
[7] **Fără comunele suburbane.**

Fig. 21. — Densitatea așezărilor în 1970 (după I. Ș o n e r i u).

precum şi accesul direct la importantele căi de comunicaţie canalizate de valea largă a Mureşului sînt factori cu însemnat rol în geneza şi dezvoltarea oraşului Tîrgu Mureş. Microgeografic, oraşul este amplasat pe o suprafaţă neomogenă topografic, constituită din cîteva elemente ale văii Mureşului — luncă, poduri şi frunţi de terase, versanţi de dealuri care încadrează pe stînga valea Mureşului, la care se adaugă valea mai îngustă a unui mic afluent sudic (pîrîul Pocloş); dispoziţia vetrei oraşului pe mai multe nivele de altitudine — între 310 m pe talvegul Mureşului şi 450 m pe culmea dealului Corneşti — îi imprimă o accentuată configuraţie în amfiteatru, mai evidentă dacă oraşul este privit de la distanţă, de pe terasele din dreapta Mureşului.

Suprapunerea succesivă de culturi arheologice (inclusiv dace, romane şi daco-romane) din vatra oraşului indică condiţii favorabile pentru habitatul uman al acestui loc. Spre sfîrşitul perioadei feudalismului timpuriu, aici se constituie o aşezare cu caracter de tîrg, semnalată documentar pe la 1332, în care îşi are originea actualul oraş. Acest prim nucleu al oraşului era amplasat pe malul stîng al Mureşului, la o distanţă convenabilă de rîu, aproximativ unde se află actualul centru. Începînd din secolul al XV-lea înfloreşte şi producţia meşteşugărească organizată în bresle, iar în secolul al XVI-lea activitatea intelectuală în spirit umanist. În 1599, Mihai Viteazul ia oraşul sub ocrotirea sa, acordîndu-i însemnate privilegii drept răsplată pentru sprijinul pe care l-a primit de la locuitorii lui. Între 1602 şi 1653 se construieşte cetatea (prevăzută cu bastioane ale breslelor meşteşugăreşti), care amplifică importanţa militară şi politică a oraşului.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea se intensifică legăturile comerciale ale oraşului cu Moldova şi Ţara Românească. Tot acum Tîrgu Mureş devine un important focar al mişcării iluministe din Transilvania, aici desfăşurîndu-şi o parte din activitatea lor iluştrii reprezentanţi ai Şcolii Ardelene — Gheorghe Şincai şi Petre Maior —, precum şi renumiţii matematicieni Farkas Bolyai şi fiul său János Bolyai, unul din creatorii geometriei neeuclidiene.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea oraşul Tîrgu Mureş a fost principalul centru judecătoresc al Transilvaniei — sediul instituţiei juridice „Tabula regia judiciaria" (Tabla regească), unde au activat în calitate de cancelarişti şi numeroşi fruntaşi ai Revoluţiei de la 1848 din Transilvania, printre care şi Avram Iancu şi Alexandru Papiu Ilarian.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea apare şi la Tîrgu Mureş industria de fabrică, oraşul fiind, în acelaşi timp, racordat la comunicaţiile feroviare (în 1871 linia Războieni — Tîrgu Mureş etc.), ceea ce stimulează dezvoltarea lui economică şi demografică. În prima jumătate a secolului al XX-lea, paralel cu amplificarea funcţiilor (economice, culturale etc.) şi cu creşterea numărului locuitorilor (la 38 517 locuitori în 1930, 47 043 în 1948) se extinde mult şi vatra clădită în jurul vechiului nucleu, pe terasele şi lunca Mureşului, care este chiar puţin depăşit pe malul drept (în apropierea podului); totuşi, oraşul încă nu contează ca centru industrial mai însemnat.

După eliberare, oraşul Tîrgu Mureş, ca şi celelalte oraşe din ţară, intră într-o etapă nouă, mai dinamică, de dezvoltare. După un sfert de secol de construcţie socialistă oraşul a devenit unul din centrele industriale de seamă ale României, o însemnată bază de comunicaţii (rutiere, feroviare şi aeriene), un important centru cultural (universitar, ştiinţific, artistic) şi politico-administrativ (municipiu, reşedinţă de judeţ). În acelaşi timp, oraşul Tîrgu Mureş a intrat în rîndul marilor oraşe ale ţării şi sub raport demografic, recent depăşind 100 000 de locuitori.

În prezent, oraşul are un profil funcţional complex, în care funcţia predominantă este cea industrială, ocupînd (în 1969) 48% din totalul salariaţilor, restul fiind ocupaţi în circulaţia mărfurilor (9,7%), construcţii (9,6%), învăţămînt, cultură şi ştiinţă (8,1%), gospodărie comunală (6,8%), transporturi (6%), ocrotirea sănătăţii, asistenţă socială şi cultură fizică (5,9%), administraţie şi finanţe (2,2%) etc. Producţia industriei socialiste din Tîrgu Mureş se realizează în 17 întreprinderi de stat republicane, 4 întreprinderi de stat locale (cu 38 de unităţi) şi 15 întreprinderi ale cooperaţiei meşteşugăreşti (cu peste 200 de unităţi). Pe ramuri, în ordinea ponderilor valorice, această producţie are (1970) următoarea structură: industria alimentară cu 31,1%,

construcţii de maşini şi prelucrarea metalelor 27,1%, chimia 15,4%, prelucrarea lemnului 9,9%, textilă şi confecţii textile 9,6%, pielărie, blănărie şi încălţăminte 3,9%, materiale de construcţie 1,7% ş.a. În partea sudică a oraşului se individualizează o mare zonă industrială, axată pe linia ferată şi magistrala rutieră „Gh. Doja"; aici sînt concentrate majoritatea unităţilor industriale mari — Cmbinatul de îngrăşăminte azotoase, întreprinderile de utilaje pentru industria uşoară, fabrica de cărămizi, fabricile de zahăr, conserve, carne, produse lactate ş.a. Alte unităţi industriale sînt dispersate în restul oraşului (fabrica de mobilă UPROFIL „23 August", „Electromureş" ş.a.).

În repartiţia teritorială a reţelei comerţului socialist, mult lărgită, modernizată şi diversificată (440 de unităţi în 1969, din care 326 cu amănuntul însumînd desfaceri de peste 1 miliard lei), se conturează o zonă de mare concentrare în centrul oraşului (incluzînd Piaţa Trandafirilor şi cîteva străzi adiacente); sînt remarcabile de asemenea magazinele moderne (complexe) din cvartalele noi de blocuri.

Oraşul Tîrgu Mureş este un însemnat nod de comunicaţii în centrul Transilvaniei (vezi capitolul *Căile de comunicaţii şi transporturile*). În partea lui sudică se distinge o microzonă profilată pe funcţia transporturilor, incluzînd gara feroviară şi autogara.

Tîrgu Mureş este şi un important centru cultural, la ale cărui vechi tradiţii orînduirea socialistă a adăugat realizări noi, de înalt prestigiu. În prezent, funcţia culturală — incluzînd învăţămîntul, ştiinţa, arta, cultura de masă — cuprinde o reţea largă de instituţii şi unităţi (menţionate deja, în cea mai mare parte, în subcapitolul referitor la nivelul cultural al populaţiei din judeţ) concentrate în două zone: una nord-estică, situată pe o terasă a Mureşului, cuprinzînd trei licee (fig. 22), Institutul pedagogic de 3 ani, Institutul medico-farmaceutic (fig. 23) cu clinicile aferente şi patru cămine studenţeşti; aici se poate vorbi de un adevărat cartier universitar în plină dezvoltare, care se bucură de o poziţie foarte favorabilă (linişte, aer curat, spaţii verzi suficiente, perspectivă admirabilă asupra văii Mureşului); o altă zonă, conturată în cartierul central al oraşului, cuprinde unităţi de cultură, ca şcoli, biblioteci

Fig. 22. — Liceul „Al. Papiu Ilarian" din Tîrgu Mureş (foto Clara Spitzer).

(între care şi renumita bibliotecă documentară Teleki cu multe exemplare rare din secolele XV—XVIII), muzee, teatre (între care şi noul teatru, aproape terminat), cinematografe, redacţii de ziare şi reviste etc.; piesa centrală în acest ansamblu este monumentalul Palat al culturii, adevărat „complex" care adăpos-

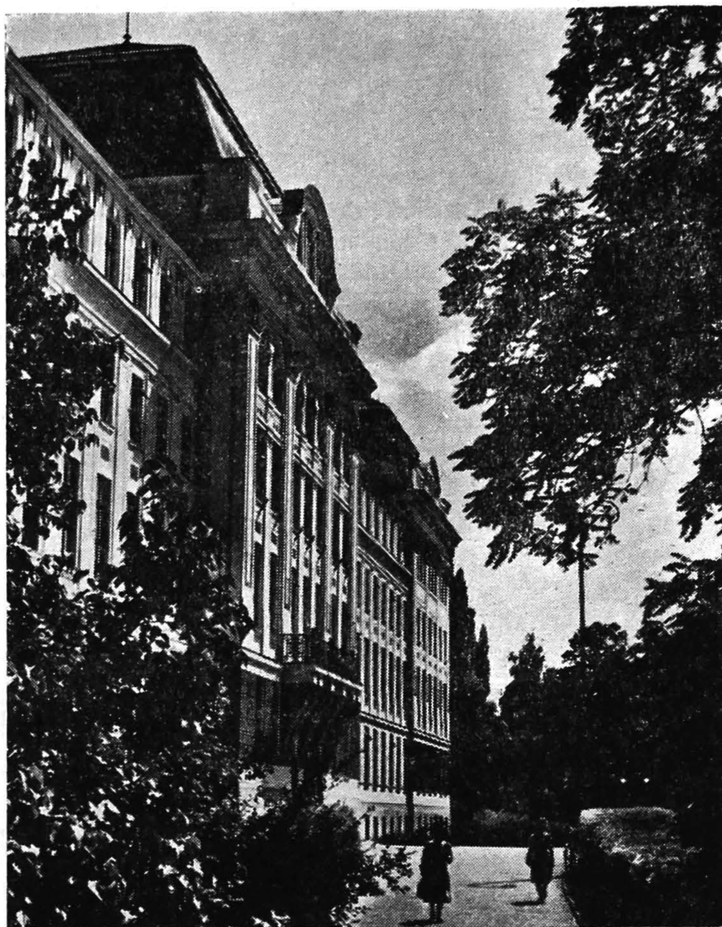

Fig. 23. — Institutul de medicină şi farmacie din Tîrgu Mureş (foto Clara Spitzer).

teşte Biblioteca municipală, Filarmonica de stat, Teatrul de stat, Galeria fondului plastic, Muzeul judeţean de arte plastice, Şcoala de arte plastice, Şcoala populară de artă, Liceul de muzică, filialele uniunilor compozitorilor şi artiştilor plastici.

Fig. 24. — Aspect din cartierul nou ,,Tudor Vladimirescu'' de la marginea sud-estică a orașului Tîrgu Mureș.

În calitatea lui de municipiu și reședință de județ, orașul Tîrgu Mureș îndeplinește și însemnate funcții politico-administrative, principalele instituții de acest gen fiind grupate în centrul orașului.

Funcția rezidențială (de locuit) s-a dezvoltat în pas cu creșterea numărului de locuitori și cu progresele generale social-economice. Astfel, numai în perioada 1960—1969, din fondurile statului s-au construit 9 052 de apartamente efective, însumînd o suprafață locuibilă de 278 200 m². În ultimele două decenii, creșterea spațiului locuibil s-a făcut — și se face — pe două căi: 1) prin extinderea construcțiilor pe terenuri virane (de exemplu cvartalele de blocuri ,,Tudor Vladimirescu'' de la sud-est — fig. 24 —, ,,Dîmbul pietros'' și ,,Mureșeni'' la sud, ,,Ady'' la sud-vest, ,,7 Noiembrie'' și ,,Aleea Carpați'' la nord,

„Cornişa" şi „Mihai Viteazul" la nord-est); 2) prin operaţiuni de restructurare în zona centrală, prin demolarea unor case mici, deteriorate, insalubre şi inestetice, şi înlocuirea lor cu clădiri corespunzătoare. În planul de sistematizare a zonelor de locuit s-a aplicat, ca şi la alte oraşe din ţară, principiul unităţilor structurale complexe — cartiere şi microraioane — prevăzute cu toate dotările social-culturale şi de deservire (magazine etc.). Unul din cele mai noi cvartale, în curs de construire, la care se aplică acest principiu, este „Dîmbul pietros", unde, pe o suprafaţă de 65 ha, în faza finală vor exista 8 200—8 300 de apartamente cu 32 000—35 000 de locuitori, un palat cultural-administrativ, trei garaje a 250—300 de automobile ş.a.

În actuala fizionomie urbanistică (structură, textură, stil arhitectonic etc.) a oraşului Tîrgu Mureş se pot deosebi destul de clar principalele faze ale evoluţiei sale istorico-teritoriale, cristalizată în trei zone esenţiale cu trăsături distincte:

1) *Cartierul central*, corespunzător nucleului vechi, medieval al oraşului (fig. 25), este situat la 1—2 km spre est de talvegul Mureşului, la joncţiunea dintre terasa de luncă şi terasa de 30—35 m, cuprinzînd porţiuni din ambele terase, inclusiv din suprafaţa înclinată de racord dintre ele (adică fruntea terasei superioare); se extinde în direcţie nord—sud pe circa 1,5 km (de la Cetate pînă la Palatul telefoanelor), iar în direcţie vest—est pe aproape 1 km. Textura constă dintr-o piaţă mare centrală (Piaţa Trandafirilor, lungă de peste 1/2 km, lată de 50—100 m şi amenajată în scuar), patru pieţe mai mici şi un sistem de străzi adiacente, dintre care unele, prin îngustimea şi traseul lor întortocheat, aduc aminte de antecesoarele lor medievale. Structura este compactă, clădirile formînd un front continuu pe aliniamentul străzilor. Profilul funcţional este complex: comercial — cultural — administrativ — rezidenţial. Diferitele generaţii de clădiri apărute în decurs de peste cinci veacuri (secolele XV—XX) prezintă o gamă variată de stiluri (fig. 26): gotic tîrziu (păstrat fragmentar la biserica reformată din interiorul cetăţii, la origine biserică franciscană din secolul al XV-lea, baroc (cîteva biserici şi edificii publice din secolul al XVIII-lea), empire, neobaroc, neobizantin (catedrala ortodoxă) ş.a. O notă caracteristică pentru clădirile din generaţiile mai vechi (secolele XVIII—XIX) este

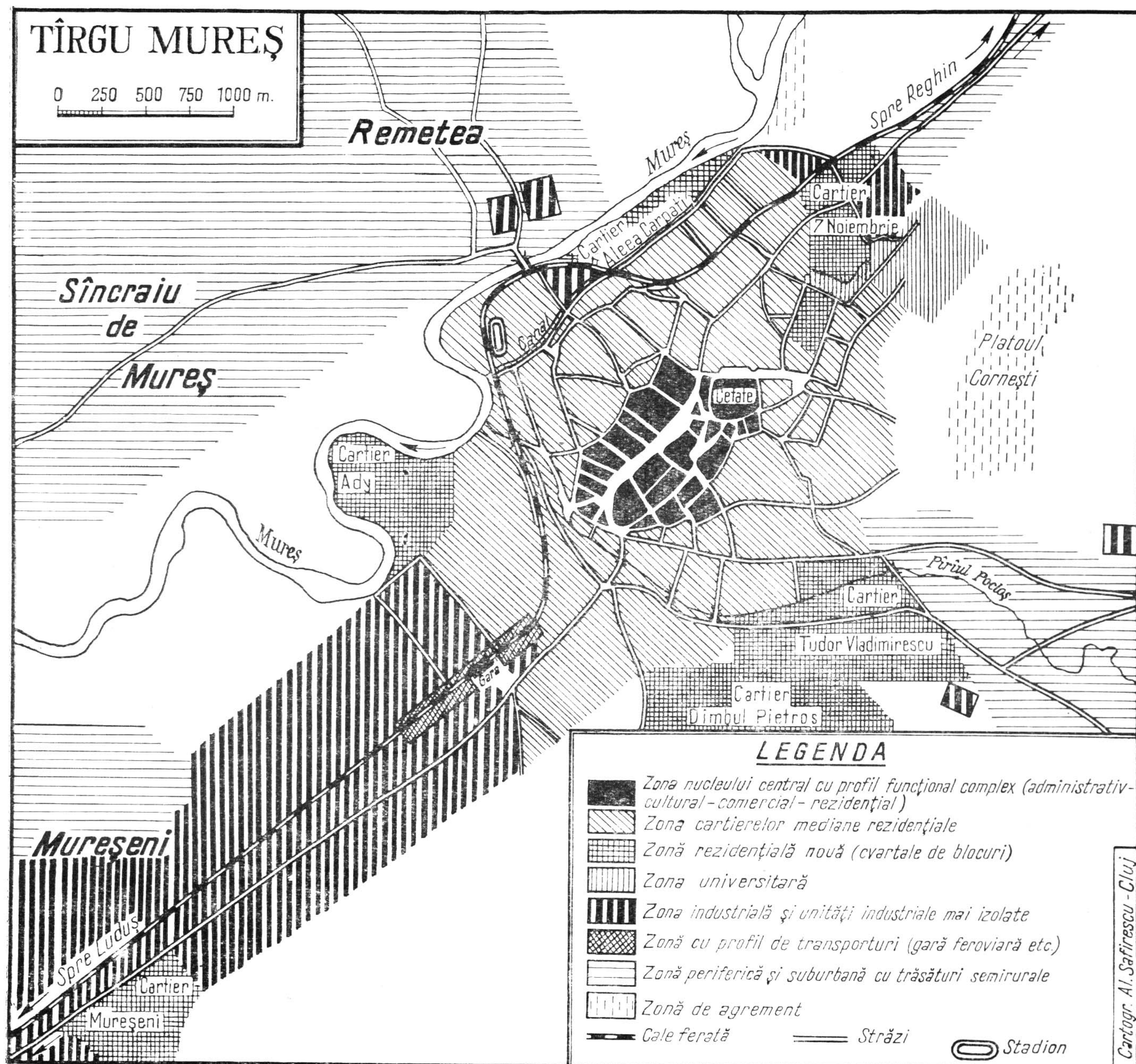

Fig. 25. — Zonele funcţionale ale oraşului Tîrgu Mureş (după I. Şoneriu).

Fig. 26. — Imagine arhitectonică din centrul orașului Tîrgu Mureș: sediul Comitetului județean al P.C.R. (stînga) și Palatul culturii (dreapta) (foto-C.P.C.S.).

cromatismul lor uniform, de nuanţă deschisă — gălbuie. În schimb este foarte bătătoare la ochi multicolora ornamentaţie a unor clădiri de la începutul secolului al XX-lea (de exemplu Palatul culturii ornat cu basoreliefuri, mozaicuri şi ţigle divers colorate etc.). Prin eleganţă geometrică şi estetică sobră se remarcă cîteva blocuri construite recent (Palatul telefoanelor, hotelul turistic O.N.T. în curs de finisare etc.).

2) *Zona cartierelor mediane*, situată între centru şi periferii într-o dispoziţie cvasiaureolară, are o funcţie predominant rezidenţială, îndeplinite de case de locuit (de obicei particulare), datînd în majoritatea lor din prima jumătate a secolului al XX-lea şi avînd, de regulă, numai parter; frecvent ele formează ansambluri de o surprinzătoare uniformitate arhitectonică. Structura este adunată dar mai puţin compactă decît în centru. Textura prezintă regularitate geometrică mai ales în cvartalele situate pe suprafaţa orizontală din lunca Mureşului. Operaţiuni de rectificare şi lărgire sînt necesare la două importante artere — Strada Lungă şi str. 7 Noiembrie — care sînt principalele căi de penetraţie în oraş dinspre Sighişoara, respectiv, dinspre Reghin; prin configuraţia lor îngustă şi strîmbă, ele corespund tot mai puţin traficului de autovehicule, în continuă creştere.

3) *Zona cartierelor periferice* avea pînă nu demult un pronunţat caracter semirural, incluzînd, alături de locuinţele muncitoreşti, gospodării de tip ţărănesc între care se intercalau terenuri agricole (grădini de legume, pomi fructiferi etc.). Astfel de trăsături se mai pot observa pe alocuri şi azi (de exemplu în localităţile componente Mureşeni şi Remetea), dar acum nota dominantă la periferii o dau cvartalele moderne de blocuri („Mureşeni", „Ady", „Tudor Vladimirescu" ş.a.).

Municipiul Sighişoara — cu cei aproape 30 000 de locuitori (29 492 la 1.VII.1971)[8] — este al doilea oraş din judeţul Mureş ca mărime şi importanţă.

Oraşul beneficiază de o avantajoasă poziţie geografică în partea centrală a ţării, pe traseul unor însemnate artere de comunicaţie feroviară (magistrala Bucureşti — Braşov — Teiuş cu de-

---

[8] Inclusiv localităţile componente Angofa, Rora, Venchi, Soromiclea, Dealu Viilor, Aurel Vlaicu, precum şi satul aparţinător Hetiur cu circa 1 100 de locuitori.

rivaţii spre Arad şi Oradea) şi rutieră (drumul naţional Braşov — Tîrgu Mureş ş.a.). Sub raport topografic, Sighişoara este aşezată într-un punct al văii Tîrnavei Mari unde aceasta prezintă o îngustare cu aspect de defileu tăiat într-un sistem de terase, de diferite nivele, modelat în substraturi dure de gresii ponţiene. Această micromorfologie conferă sectorului de la Sighişoara un rol de poziţie cheie în culoarul Tîrnavei Mari, rol manifestat din plin în trecutul istoric al oraşului.

Aria defileului de la Sighişoara a constituit o veche şi constantă vatră de populare, marcată prin vestigii arheologice, datînd din toate perioadele istorice începînd din neolitic pînă în evul mediu, cînd, în a doua jumătate a secolului al XII-lea, se fondează actualul oraş (în cronica lui Georgius Kraus, din secolul al XVII-lea, momentul fondării este fixat în anul 1191). Documentar, Sighişoara este semnalată pentru prima dată la 1280 cu denumirea de ,,Castrum Sex'', din care reiese caracterul ei de aşezare fortificată. Nucleul primordial al oraşului s-a constituit pe un fragment din terasa diluvială de 30 m situat în stînga Tîrnavei. Ajutată de configuraţia accidentată a terenului, aşezarea primeşte de la început caracterul de oraş-cetate(burg), care, mai ales după construirea centurii de fortificaţii de piatră din secolele XIV—XV, se impune ca unul din cele mai puternice, mai inexpugnabile burguri din această parte a Europei. Centura de fortificaţii a burgului medieval, constînd din ziduri, bastioane şi turnuri (fig. 27), s-a păstrat pînă azi în măsură mai mare decît la oricare oraş medieval din ţara noastră(între altele, se mai păstrează încă 9 din cele 13 turnuri de apărare ale breslelor meşteşugăreşti). În interiorul incintei fortificate a prosperat viaţa economică a oraşului, care în secolul al XIV-lea devine un înfloritor centru al meşteşugurilor [9] şi comerţului. În acelaşi timp creşte importanţa politică şi culturală a oraşului, care, în secolele XVI şi XVII este ales de mai multe ori sediu al dietelor Transilvaniei; în secolul al XVI-lea ia fiinţă aici una din cele mai vechi şcoli medii din ţara noastră.

Între timp, începînd din secolul al XVI-lea, locuitorii burgului se stabilesc şi în afara zidurilor cetăţii, mai ales pe latura

[9] Un document din 1378 semnalează la Sighişoara 25 de branşe meşteşugăreşti, organizate în 19 bresle (,,fraternitates'').

Fig. 27. — Turnul cu ceas (secolul al XIV-lea) şi case vechi din interiorul cetăţii Sighişoarei (foto I. Şoneriu).

ei estică, unde se dezvoltă oraşul de jos (care coincide ca amplasament cu actuala zonă centrală a oraşului), spre care, în secolele XVIII şi XIX, coboară treptat centrul de gravitaţie al vieţii orăşeneşti. În 1843 se înfiinţează la Sighişoara prima ţesătorie mecanică din Transilvania. Spre finele secolului al XIX-lea,

şi în primele decenii ale secolului al XX-lea apar o serie de fabrici, majoritatea din ramura industriei uşoare (pielărie, textile). Între timp sporeşte şi populaţia oraşului, care după 1900 depăşeşte 10 000 de locuitori (11 587 la recensămîntul din 1910, 13 033 la cel din 1930, 17 436 la recensămîntul din 1941), pentru ca în a doua jumătate a secolului al XX-lea să depăşească 20 000 de locuitori (20 363 la recensămîntul din 1956, 25 100 la cel din 1966), antrenînd şi extinderea teritorială a vetrei oraşului, spre nord pe malul drept al Tîrnavei, spre est pe ambele maluri ale rîului (spre satele Albeşti şi Boiu), spre sud pe valea Şaeşului, spre vest pe malul stîng al Tîrnavei.

În ultimul sfert de secol transformările adînci care au cuprins viaţa oraşelor în ţara noastră s-au făcut simţite şi la Sighişoara, mai ales în domeniul industrial, industria socialistă urcînd pe o treaptă superioară bogatele tradiţii de muncă ale oraşului. În prezent, oraşul Sighişoara are un profil funcţional complex, în care primul loc, ca pondere, îl deţine activitatea industrială (56,1% din numărul salariaţilor, în 1969), care, la rîndul ei, are un profil complex, în care se remarcă ramurile(în ordinea ponderilor valorice): textile şi confecţii textile (21,4% + 23,2% = = 44,6%), sticlă şi faianţă (19,7%), alimentară (16,7%), construcţii de maşini şi prelucrarea metalelor (11,4%), materiale de construcţie (4%), prelucrarea lemnului (2,8%) etc. Unităţile industriale sînt dispersate în diferite cartiere ale oraşului, mai ales în lungul Tîrnavei; o adevărată zonă industrială se cristalizează, în ultimul timp, la marginea estică a oraşului, incluzînd Combinatul de faianţă şi sticlă, întreprinderea de utilaje pentru industria uşoară „Nicovala", Fabrica de cărămizi şi ţigle de pe malul opus (drept) al Tîrnavei etc.

Funcţia comercială ocupă (1969) 6,5% din totalul salariaţilor, însumînd 131 de unităţi ale comerţului socialist, din care 108 de desfacere cu amănuntul (96 de magazine etc.) cu un volum de vînzări de peste 233 milioane lei. Principalele magazine sînt concentrate pe magistrala centrală a oraşului, lungă de circa 1 km.

Funcţia de transporturi ocupă 9,4% din salariaţi; o microzonă profilată pe această funcţie s-a constituit în partea nordică a oraşului, incluzînd gara feroviară şi autogara. În anii socialismului a fost creată reţeaua de transporturi intraurbane auto de

călători (7 linii de autobuze, însumînd peste 30 km și un volum anual de circa 4,5 milioane călători).

Orașul dispune de o rețea cuprinzătoare de unități de învățămînt (11 școli generale, 2 licee de cultură generală etc.) și de culturalizare a maselor; un interes special îl prezintă Muzeul de istorie, cu o valoroasă colecție de vestigii locale, adăpostită în turnul cu ceas.

Spațiul de cazare a populației a sporit în perioada 1960—1969 cu peste 35 600 m² suprafață locuibilă; în curs de construcție se află un cvartal de blocuri, cu peste 800 de apartamente, la marginea estică a orașului.

Abundența excepțională a vestigiilor istorice, împreună cu prezența unor frumoase construcții moderne — toate armonios încadrate într-un peisaj agreabil de dealuri împădurite— asigură Sighișoarei calitatea de centru turistic de prim rang.

În ceea ce privește fizionomia urbanistică, Sighișoara are o individualitate bine conturată, cu pregnante note de originalitate, care-i conferă atributul unicității în țara noastră. Această unicitate rezultă din modalitățile proprii de expunere a elementelor urbanistice, modalități ce își găsesc expresia în două trăsături esențiale: 1) juxtapunerea pe orizontală, la scara unui oraș relativ mic, a unor generații succesive de construcții, începînd cu edificiile medievale din zona cetății (cu masive și cenușii ziduri și turnuri de apărare, cu monumentale biserici în stil gotic, cu bătrîne case policrome, cu străzi înguste, înclinate și întortochiate, cu atmosfera romantică a trecutului care șoptește din piatră la fiecare pas) și pînă la cvartalele noi de blocuri cu eleganța și confortul geometriei lor moderne; prin această juxtapunere, favorizată și de relieful accidentat, fizionomia proprie fiecărei zone istorico-teritoriale s-a păstrat bine, nesuferind alterările pe care le implică, de obicei, suprapunerile teritoriale ale diferitelor generații de clădiri; 2) accentuarea deosebită pe verticală a unor ansambluri arhitectonice prin valorificarea iscusită a topografiei accidentate, ceea ce a dus la realizarea unor tablouri urbanistice de rară spectaculozitate; este vorba mai ales de zona cetății, care domină cu profilele ei ascuțite sistemul de linii orizontale ale teraselor Tîrnavei. Sînt foarte semnificative, în acest sens, unele

supranumiri date Sighişoarei de către călători autohtoni sau străini: „Mărgăritarul Tîrnavei", „Nürnbergul Transilvaniei" ş.a.

În planul de perspectivă de dezvoltare urbanistică a oraşului se prevede conservarea elementelor valoroase moştenite din trecut şi încadrarea lor, alături de elementele noi, într-un ansamblu urbanistic armonios.

Oraşul Reghin (26 681 de locuitori la 1.VII.1971)[10] are o aşezare favorabilă în culoarul larg al Mureşului, la confluenţa Gurghiului, desfăşurîndu-se în amfiteatru pe versantul terasat din dreapta Mureşului; vatra oraşului s-a extins şi în lunca de pe malul stîng al Mureşului (cartierul industrial Iernuţeni).

Oraşul este atestat documentar pentru prima dată în 1228 sub denumirea de „Regun". Timp de peste 5 veacuri, din secolul al XIV-lea pînă în secolul al XIX-lea, Reghinul a fost centrul unei înfloritoare activităţi meşteşugăreşti (tăbăcari, cizmari, cojocari etc.), ale cărei produse erau comercializate pe o arie teritorială largă, care depăşea Transilvania, ajungînd în Moldova, Muntenia, Bulgaria etc.; totodată, tîrgurile organizate aici atrăgeau negustori din întreaga Transilvanie. Către sfîrşitul secolului al XIX-lea aici iau fiinţă o societate comercială de plutărit şi primele fabrici de cherestea cu acţiune mecanică. În 1885 se termină linia ferată Tîrgu Mureş — Reghin, prelungită în 1906 pînă la Deda. În 1930 în oraş funcţionau, pe lîngă o serie de fabrici (de cherestea, pielărie, morărit, spirt ş.a.) şi ateliere meşteşugăreşti, peste 100 de unităţi comerciale şi 6 bănci.

În anii socialismului, oraşul Reghin a cunoscut o dezvoltare multilaterală — demografică, economică, culturală şi urbanistică —, devenind un însemnat centru urban, cu profil funcţional complex şi cu o fizionomie urbanistică atrăgătoare. Numărul locuitorilor a crescut de la 18 091 în 1956 (21.II), la 23 295 în 1966 (15.III) şi la 26 122 în 1970 (1.VII). Industria a devenit funcţia dominantă a oraşului, angajînd mai mult de jumătate din numărul salariaţilor (52,8% în 1969). Ca urmare a creării de noi obiective industriale şi a lărgirii şi modernizării celor existente, producţia industrială a oraşului în 1970 era de 18 ori mai mare

---

[10] Inclusiv localităţile componente Apalina (peste 2 100 de locuitori) şi Iernuţeni (psete 1 000 de locuitori).

decît în 1948. În structura pe ramuri (ponderi valorice, în 1970) pe primul loc se află prelucrarea lemnului (41,1%), urmată de construcțiile de mașini și prelucrarea metalelor (29,4%), pielărie (13%), produse alimentare (11,7%), confecții-textile (3,7%) și alte ramuri (1,1%). În partea estică a orașului, în lunca Mureșului, se conturează o zonă industrială extinsă pe ambele maluri ale rîului, mai mult pe malul stîng (cartierul Iernuțeni), unde este amplasată și cea mai importantă întreprindere republicană — Complexul de prelucrare a lemnului (C.P.L.) cu cele 3 fabrici componente: de instrumente muzicale, de ambarcațiuni și articole sportive și de plăci aglomerate din lemn (cea mai nouă, 1970); tot aici se află o fabrică de materiale (încălțăminte) sportive (I.P.M.S.), o fabrică de utilaje pentru industria lemnului (I.R.U.M.) ș.a.; de asemenea, gara feroviară și autogara. Unități mai mărunte ale cooperației meșteșugărești sînt grupate în zona centrală a orașului (situată pe o terasă a Mureșului), unde sînt concentrate și principalele magazine, instituții de cultură (un valoros muzeu etnografic ș.a.), instituții administrative, cîteva biserici vechi (între care și biserica ortodoxă de lemn din secolul al XVIII-lea) și clădiri de locuit (inclusiv cvartalul nou de blocuri din zona străzilor Republicii — Mihai Viteazul); această zonă, cu profil funcțional complex, este centrată pe o piață cvasi-triunghiulară amenajată în scuar și încadrată de un ansamblu arhitectonic destul de unitar și sobru, aparținînd generației de clădiri de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea (de regulă, clădiri cu două nivele, cu un colorit deschis — gălbui). În mijlocul pieții s-a ridicat, în 1969, statuia marelui cărturar ardelean Petru Maior — simbol al tradițiilor culturale ale orașului (fig. 28).

Orașul Tîrnăveni (24 535 de locuitori la 1.VII.1971)[11] este situat în valea largă a Tîrnavei Mici, extinzîndu-se mai mult pe malul drept al Tîrnavei, din terasa de luncă pînă pe versantul văii. Deși are vechi antecedente istorice („scaunul" și localitatea Tîrnava fiind semnalate, în documente, în 1217), nu mai păstrează vestigii ale trecutului, impunîndu-se atenției numai prin elemente

---

[11] Inclusiv localitatea componentă Botorca (circa 350 de locuitori) și satul aparținător Bobohalma (circa 2 000 de locuitori).

Fig. 28. — Bustul cărturarului Petru Maior aşezat în centrul oraşului Reghin.

noi, din secolul al XX-lea. Nota dominantă a oraşului o dă industria, care angajează 56,1% din salariaţi. În anii construcţiei socialiste, oraşul Tîrnăveni a devenit o puternică cetate a chimiei româneşti, această ramură deţinînd primul loc ca pondere (72,9% valoric, în 1970), urmată de sticlă (11,1%), produse alimentare (4,7%), energie electrică (3,9%), materiale de construcţie (2,9%),

prelucrarea lemnului (2,7%) ş.a. Pe teritoriul oraşului se disting trei zone industriale: zona de VSV — cea mai importantă —, cuprinzînd instalaţiile combinatului chimic; zona de sud, din stînga Tîrnavei, cu fabrica de geamuri; zona de ENE cu fabrica de cărămizi şi ţigle „Hercules" (pe malul drept al Tîrnavei), întreprinderea „Tehnolemn" (pe malul stîng) ş.a.

În legătură cu industrializarea socialistă a crescut şi numărul populaţiei oraşului (de 4 ori în 1970 faţă de 1936), ceea ce a atras şi o creştere corespunzătoare a spaţiului de locuit (44 140 m² în perioada 1960—1969, inclusiv 954 de apartamente din fondul de stat). Volumul desfacerilor de mărfuri către populaţie, prin reţeaua comerţului socialist (108 unităţi, în 1969), a crescut de la 98 milioane lei în 1960 la peste 183 milioane lei în 1969. Volumul transportului intraurban auto de călători a crescut de la 2,7 milioane persoane în 1960 la 48,4 milioane în 1969.

Principalele magazine şi instituţii administrative şi culturale (între care două licee de cultură generală create după 1944, un muzeu cu o valoroasă colecţie paleontologică şi arheologică) sînt grupate în zona centrală a oraşului, axată pe o magistrală lungă de aproximativ 1 km (str. Republicii).

Oraşul Luduş (12 958 de locuitori la 1.VII.1970) [12], cu un sfert de secol în urmă încă o aşezare rurală mai răsărită, s-a trezit la o adevărată viaţă urbană odată cu pătrunderea industrializării socialiste şi aici. Luduşul a devenit în scurt timp un centru industrial remarcabil (al 5-lea ca mărime în judeţul Mureş), cuprinzînd cîteva unităţi — Fabrica de zahăr (1960), Fabrica de produse lactate (1969), Topitoria de cînepă ş.a. — grupate, în majoritate, în cartierul nou extins pe terasa joasă, de luncă, din stînga Mureşului, unde se află şi gara feroviară, cîteva dotări sociale ş.a.; pe malul drept, mai înalt, al rîului este situat nucleul vechi, cu ateliere meşteşugăreşti, prăvălii, biserici, case de locuit, toate îngrămădite pe uliţe nu prea largi şi destul de întortochiate. La periferie se observă trăsături semirurale, legate de ocupaţia agricolă a unei părţi din locuitori.

---

[12] Inclusiv localităţile componente Avrămeşti, Cioarga, Ciurgău, Fundătura, Gheja şi Roşiori, însumînd circa 3 300 de locuitori.

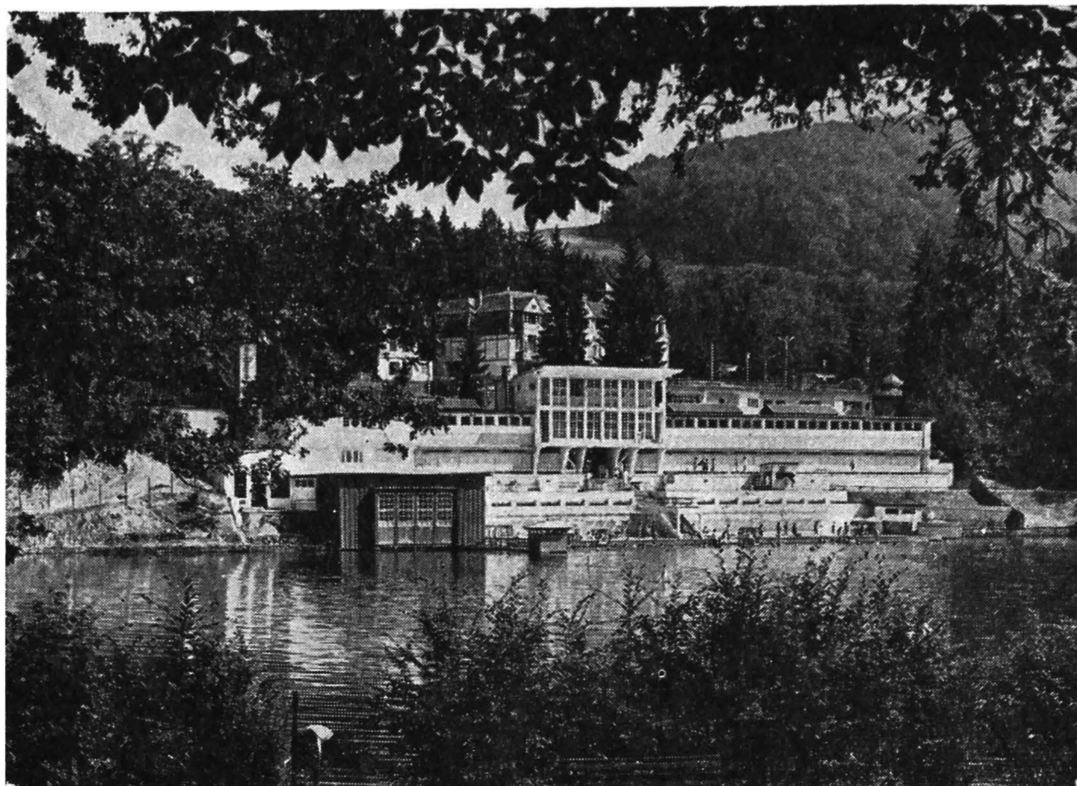

Fig. 29. — Aspect din staţiunea balneoclimaterică Sovata (foto I. K o n c z).

Oraşul Sovata (10 088 de locuitori la 1.VII.1970)[13], situat într-o depresiune submontană de pe cursul superior al Tîrnavei Mici, la o altitudine de circa 530 m, are reputaţia unei staţiuni balneoclimatice de prim rang, dezvoltată pe fondul unor condiţii naturale deosebit de favorabile : izvoare şi lacuri sărate în mijlocul unei ambianţe reconfortante oferite de climatul adăpostit şi de opulentul peisaj forestier. Funcţiunea balneară a Sovatei are vechi

---

[13] Inclusiv localităţile componente Căpeţi, Ilieşi, Săcădat (însumînd circa 1 700 de locuitori) şi satul aparţinător Sărăţeni (tot cu circa 1 700 de locuitori).

antecedente (semnalată documentar încă din 1597), dar o activitate mai organizată începe numai pe la mijlocul secolului al XIX-lea. După 1948 s-au executat lucrări sistematice de amenajare şi dezvoltare a staţiunii, care a fost îmbogăţită cu numeroase şi variate dotări moderne (fig. 29) — o policlinică balneologică, bine utilată, pavilioane balneare, vile de cazare, unităţi comerciale şi de alimentaţie publică, un complex al cooperaţiei meşteşugăreşti, baze sportive, unităţi de cultură ş.a. În instalaţiile balneare de aici, precum şi în unele lacuri (Ursu, Aluniş) se practică,cu multă eficacitate, terapeutica unor maladii reumatice, ginecologice, neurologice (afecţiuni ale sistemului nervos periferic) ş.a.

Sovata este cunoscută şi ca un însemnat centru al industriei lemnului, fiind sediul unei unităţi republicane de exploatare şi industrializare a lemnului în care ponderea principală o deţine cheresteaua de fag.

Aşezările rurale. Ca origine în timp, majoritatea din cele 487 de sate actuale[14] din judeţul Mureş au apărut de-a lungul epocii medievale (secolele XI—XVIII), multe din ele păstrînd încă unele vestigii ale vechimii lor (biserici fortificate etc.).

Ca mărime, după *numărul locuitorilor*, la data ultimului recensămînt (15.III.1966), satele se puteau împărţi în următoarele categorii : 1 sat (0,2% din nr. total) cu peste 5 000 de locuitori, 2 sate (0,4%) cu 4 000—5 000 de locuitori, 8 (1,6%) cu 3 000—4 000 de locuitori, 13 (2,6%) cu 2 000—3 000 de locuitori, 42 (8,6%) cu 1 500—2 000 de locuitori, 62 (12,6%) cu 1 000—1 500 de locuitori, 147 (30%) cu 500—1 000 de locuitori, 120 (24,5%) cu 250—500 de locuitori, 84 (17%) cu 50—250 de locuitori, 10 (2%) cu sub 50 de locuitori.

Rezultă că majoritatea satelor (361 = 73,5%) sînt mici, cu mai puţin de 1 000 de locuitori, iar dintre cele 128 de sate cu peste 1 000 de locuitori majoritatea (104) sînt de categorie mijlocie (1 000—2 000 de locuitori) ; cele 24 de sate mari, cu peste 2 000 de locuitori, reprezintă numai 4,8% din numărul total; ele se întîlnesc mai frecvent în văile largi ale Mureşului (Iernut,

---

[14] Inclusiv satele aparţinătoare oraşelor şi cele din componenţa comunelor suburbane.

Sîngeorgiu de Mureş, Sîncraiu de Mureş, Cristeşti, Glodeni, Ungheni, Voivodeni, Aluniş), Nirajului (Miercurea Nirajului, Crăciuneşti, Eremitu), Tîrnavei Mici (Sîngeorgiu de Pădure, Fîntînele, Chibed, Găneşti, Adămuş) şi Tîrnavei Mari (Albeşti); cîteva sate mari se mai întîlnesc în Cîmpia Transilvaniei (Sărmaşu, Band, Zau de Cîmpie, Pănet) şi în valea Gurghiului (Ibăneşti, Hodac). Mărimea demografică a unora dintre satele menţionate mai sus este în evidentă legătură cu apropierea oraşelor (Tîrgu Mureş, Reghin, Tîrnăveni şi Sighişoara), intrînd în componenţa zonelor suburbane ale acestora sau participînd prin navetism, zilnic, la fluxul de forţă de muncă atras de aceste oraşe; acest lucru iese mai mult în evidenţă dacă urmărim şi repartiţia teritorială a satelor cu 1 500—2 000 de locuitori. În ceea ce priveşte *amplasamentul topografic*, majoritatea satelor din judeţul Mureş sînt situate în văi, deosebirile dintre ele constînd numai în situaţiile diferite pe care le au în raport cu elementele văii (luncă, terase, versanţi). Cele mai favorabile condiţii de habitat le oferă văile largi, frumos terasate, ale Mureşului, Nirajului şi ale celor două Tîrnave, în lungul cărora s-au dezvoltat , pe lîngă cîteva oraşe, o serie de sate mari, deosebit de prospere. La satele din judeţul Mureş se poate întîlni o gamă variată de *tipuri structurale*, am putea spune toate tipurile din cuprinsul ţării. Astfel, structura compactă, cu clădirile lipite una de alta, este caracteristică pentru satele din partea sud-estică a judeţului, de la sud de Tîrnava Mică, în împrejurimile oraşului Sighişoara (fig. 30). O structură adunată (aglomerată), dar cu un grad mai redus de concentrare (necompactă), caracterizează majoritatea satelor din culoarele Mureşului, Nirajului şi Tîrnavei Mici, precum şi din partea nord-vestică a Podişului Tîrnavelor (interfluviul major dintre Tîrnava Mică şi Mureş), din Cîmpia Transilvaniei şi din zona dealurilor subcarpatice interne. O structură răsfirată (cu gospodăriile despărţite prin mici spaţii agricole şi înşirate pe o reţea foarte ramificată de drumuri de acces) se întîlneşte la unele sate din zona premontană, cu mare extensiune a fîneţelor cu livezi, iar sub o formă mai puţin tipică şi la unele sate din Cîmpia Transilvaniei. O structură risipită (împrăştiată, dispersată), cu gospodăriile foarte distanţate între ele, se întîlneşte, pe de o parte, în zona montană, cu economie pastorală legată de pajiştile naturale folosite ca fîneţe

Fig. 30. — Case dispuse în structură compactă, în satul Saschiz, din extremitatea sud-estică a județului Mureș (foto I. Ș o n e r i u).

și pășuni, iar pe de altă parte și în zona deluroasă cu agricultură complexă, mai ales la satele foarte mici (cu sub 500 de locuitori) din Cîmpia Transilvaniei (fig. 31).

Textura (dispoziția străzilor), în mod obișnuit, nu are regularitate geometrică, fapt explicabil, pe de o parte prin vechimea mare a majorității satelor, iar pe de altă parte prin predominarea terenurilor accidentate (în pantă etc.) oferite de relieful deluros și muntos al județului. La noile creșteri ale vetrelor de sate se constată o preocupare vădită pentru asigurarea unei texturi cît mai geometrice, care să faciliteze circulația și rezolvarea diverselor probleme de gospodărie comunală.

La majoritatea satelor din județul Mureș *funcțiunea* esențială, predominantă, este cea agricolă, fapt care rezultă, pe de o parte, din proporțiile procentuale ale locuitorilor ocupați în agricultură, iar pe de altă parte din ponderea valorică a producției agricole

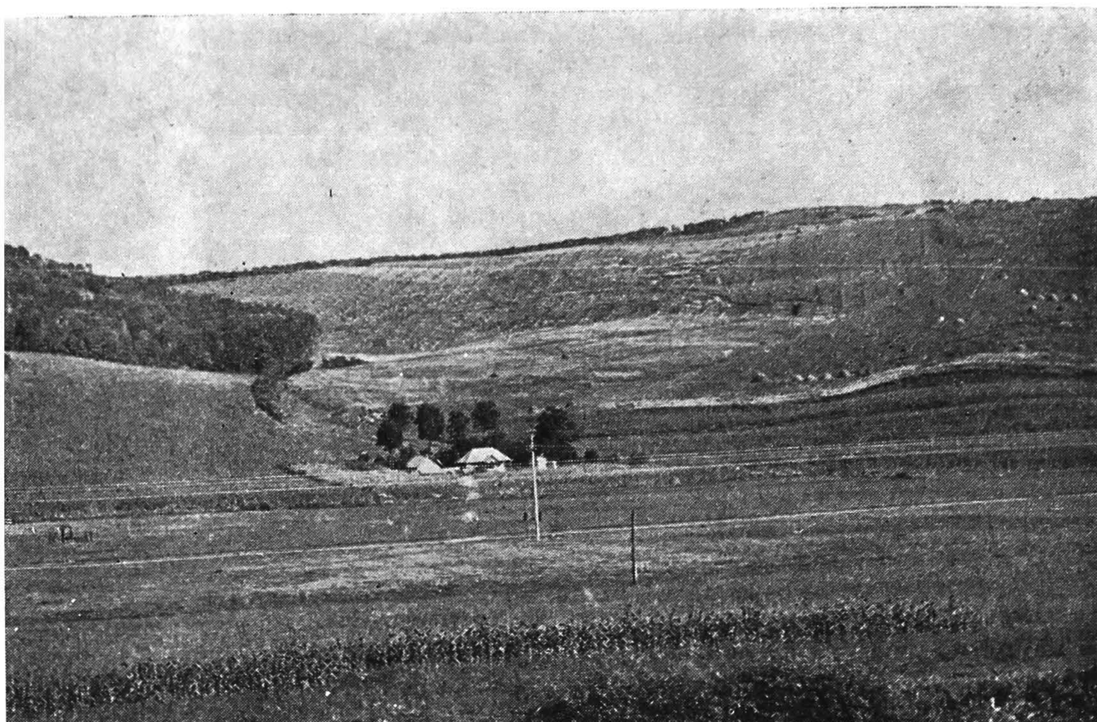

Fig. 31. — Aşezare izolată din Cîmpia Transilvaniei, pe teritoriul comunei Miheşu de Cîmpie (foto I. Şoneriu).

de pe teritoriul aparţinător satelor respective. În cadrul acestui tip funcţional se pot deosebi mai multe variante şi subvariante corespunzătoare profilului diferitelor zone de producţie agricolă din cuprinsul judeţului (care vor fi prezentate în subcapitolul *Agricultura*).

La un număr destul de însemnat de sate, alături de funcţiunea agricolă se adaugă, tot cu rol principal, şi funcţiunea industrială, realizată fie printr-o activitate industrială proprie mai remarcabilă (de exemplu Suseni, Ghindari, Sîngeorgiu de Pădure, Viforoasa, Fîntînele, Sărmaşu ş.a.), fie prin participarea populaţiei, în proporţie importantă, prin navetism zilnic, la producţia indus-

trială din orașele mai apropiate (de exemplu o serie de sate din zonele de gravitație ale orașelor Tîrgu Mureș, Reghin, Luduș, Tîrnăveni și Sighișoara, mai ales cele eșalonate în lungul liniei ferate de pe valea Mureșului); la unele sate cele două modalități de realizare a funcției industriale se combină, amplificînd în plus ponderea acestei funcții (de exemplu Ungheni, Iernut, Albești, Dîmbău ș.a.).

În zona montană din nord-estul județului (bazinul Gurghiului, defileul Mureșului dintre Toplița și Deda etc.) sînt frecvente satele cu funcțiune mixtă — forestieră—agricolă—pastorală, la unele adăugîndu-se și cea industrială (de exemplu Lunca Bradului cu fabrică de cherestea, Stînceni cu carieră de andezit).

În ceea ce privește evoluția în viitor a funcțiunilor satelor, avînd în vedere postulatul major al ridicării vieții din mediul rural cît mai aproape de cel din oraș, funcția industrială, ca factor esențial de urbanizare, se va generaliza la un număr tot mai mare de sate, mai ales sub forma micii industrializări de valorificare a resurselor locale (agricole, forestiere ș.a.), paralel cu intensificarea funcției agricole. Cu alte cuvinte, este vorba de o generalizare a profilului funcțional mixt agraro-industrial, care mai prezintă și avantajul fixării populației la sate.

În planul de sistematizare de perspectivă a satelor din județul Mureș se prevede, pentru o primă etapă, trecerea în categoria orașelor a cîtorva sate mai mari, care deja posedă anumite dotări industriale, comerciale, culturale (licee etc.) și edilitare; este vorba de localitățile Iernut (cu peste 6 000 de locuitori), Sărmașu (peste 3 800 de locuitori), Band (circa 3 200 de locuitori), Miercurea Nirajului (circa 3 700 de locuitori), Sîngeorgiu de Pădure (peste 4 300 de locuitori) și Deda (aproape 2 000 de locuitori).

Peisajul arhitectonic al satelor din județul Mureș oferă o mare diversitate de aspecte, în care și-au pus amprenta condițiile naturale (anumite materiale de construcții etc.), social-

Fig. 32. — Tip de casă românească din satul Morăreni (valea Mureşului, amunte de Reghin) (foto I. Şoneriu).

economice (sistemul de exploatare agricolă etc.), istorice (nevoile de apărare din trecut), etnice (particularitățile naționale) ş.a. Satele din partea sud-estică a județului, din împrejurimile oraşului Sighişoara, impresionează prin masivitatea, soliditatea şi estetica sobră a clădirilor — case mari, cu ziduri groase de cărămidă pe postamente de piatră, cu acoperişuri de țiglă roşietică, cu curți închise prin porți zidite, toate acestea îngrămădite strîns în jurul turnurilor şi zidurilor cenuşii, de gresie, a bisericilor fortificate medievale. O fizionomie mai deschisă, mai veselă şi mai primitoare o oferă satele din Cîmpia Transilvaniei, cu casele lor mici de cărămidă, cu curți şi grădini împrejmuite cu garduri uşoare de lemn. La satele din zona montană şi submontană se remarcă iscusința practică şi simțul artistic în utilizarea lemnului şi a pietrei în construcția caselor şi a porților (fig. 32).

ECONOMIA JUDEŢULUI

Integrat prin toate fibrele sale în organismul unitar al economiei naţionale a Republicii Socialiste România, judeţul Mureş se afirmă, în contextul general al acestei economii, printr-un potenţial economic superior, printr-un profil de producţie foarte complex şi printr-o dinamică viguroasă a dezvoltării economice.

La realizarea potenţialului economic ridicat al judeţului Mureş au conlucrat mai mulţi factori: existenţa, în cuprinsul judeţului, a unor importante resurse naturale (gaz metan, roci utile, păduri ş.a.) utilizabile în industrie ca materie primă şi combustibil energetic; condiţii naturale (geomorfologice, climatice, edafice etc.) favorabile pentru practicarea unei agriculturi multilaterale şi de randament ridicat; disponibilităţi suficiente de forţă de muncă oferite de potenţialul demografic al judeţului; tradiţii remarcabile în anumite ramuri ale economiei (exploatarea şi prelucrarea lemnului, industria textilă şi a pielăriei, viticultură şi pomicultură etc.); o reţea largă de căi de comunicaţii feroviare şi rutiere care mijloceşte ample legături de producţie cu diferite zone şi centre din ţară ş.a. În ultimul sfert de secol toate aceste posibilităţi au intrat într-o fază nouă de valorificare — aceea a construcţiei socialiste — caracterizată printr-o mare capacitate organizatorică şi printr-o mare forţă de mobilizare a resurselor materiale şi a energiilor creatoare; ca urmare, într-un scurt interval de timp, economia judeţului Mureş a realizat un puternic salt înainte, progrese impresionante, atingînd un nivel de dezvoltare care aşază acest teritoriu între judeţele cu cel mai ridicat potenţial economic.

Pentru a ne face o idee aproximativă asupra locului judeţului Mureş în ansamblul economiei naţionale este semnificativ

să arătăm că acesta deţinea în 1970 primul loc pe ţară la producţia de gaz metan, de energie electrică (21,5%), de carbid (100%), de cărămizi ceramice (10,8%), de zahăr (26,2%); ocupă locul 2 în producţia de sticlă şi ceramică fină (19,6%), locul 3 în producţia de îngrăşăminte chimice (16,4%) şi de confecţii textile (4,9%), locul 4 în exploatarea şi prelucrarea lemnului (5,0%), locul 5 în industria alimentară (3,8%), locul 7 în industria pielăriei, blănăriei şi încălţămintei (4,0%) etc.; pe ansamblul industriei, judeţul Mureş deţine locul 8 pe ţară cu o pondere valorică de 3,4%. Poziţii importante ocupă şi în economia agricolă: locul 5 la suprafaţa cultivată cu sfeclă de zahăr, locul 11 la suprafaţa cultivată cu cartofi, locul 4 la producţia de lapte, locul 8 la producţia de carne, locul 2 la producţia de ouă etc.

În fiecare an din judeţul Mureş pleacă, în diferite părţi ale ţării, cîteva miliarde de metri cubi de gaz metan şi cîteva miliarde de kWh de enrgie electrică, prin conducte magistrale, respectiv, prin linii de înaltă tensiune — adevărate artere prin care seva energetică născută pe pămîntul mureşean alimentează întregul organism al economiei naţionale.

Dacă în trecut economia judeţului avea o structură agrar-industrială, cu o agricultură de randament scăzut şi o industrie slab dezvoltată, în prezent, în urma adîncilor prefaceri din anii construcţiei socialiste, s-a ajuns la un profil industrial-agrar, cu o industrie puternică şi larg diversificată, cu o agricultură tot mai intensivă, în plin proces de modernizare.

Industria

Favorizată de prezenţa unor importante resurse de energie, de materii prime şi de forţe de muncă, precum şi de apreciabile tradiţii (meşteşugăreşti începînd din evul mediu, de fabrică începînd din a doua jumătate a secolului al XIX-lea), industria judeţului Mureş a cunoscut în anii construcţiei socialiste progrese esenţiale şi decisive sub toate aspectele — organizare, profilare, creşterea capacităţilor de producţie, modernizarea

proceselor tehnologice, creșterea productivității și a volumului producției, înmulțirea și îmbunătățirea sortimentelor etc.

După actul naționalizării principalelor mijloace de producție din 1948, vechile întreprinderi, în general foarte fărîmițate, au fost regrupate în unități mai puternice ale industriei socialiste de stat — republicane și locale — și ale cooperației meșteșugărești. Noile cadre organizatorice ale industriei socialiste au constituit o premisă esențială de dezvoltare atît a unităților productive vechi, cît și a celor noi, create după 1948.

În profilul de ansamblu al producției industriale au survenit schimbări importante, marcate, în principal, prin creșterea ponderii unor ramuri cu rol conducător în procesul industrializării (energetica, construcțiile de mașini, chimia) și prin apariția unor noi subramuri (îngrășăminte chimice, produse electrotehnice, utilaje pentru industria ușoară ș.a.); ca urmare, a crescut gradul de complexitate a profilului producției industriale a județului.

Capacitatea de producție industrială a județului a sporit considerabil prin două modalități: pe de o parte, prin lărgirea și modernizarea întreprinderilor vechi, în unele cazuri transformările fiind atît de radicale încît nici nu se mai poate recunoaște vechea moștenire (de exemplu la fabrica de mobilă UPROFIL „23 August" și la „Electromureș" din Tîrgu Mureș, la Complexul de prelucrare a lemnului din Reghin, la Combinatul chimic din Tîrnăveni etc.); pe de altă parte, prin crearea de obiective noi (centralele termoelectrice de la Fîntînele și Iernut, Combinatul de faianță și sticlă din Sighișoara, Combinatul de îngrășăminte azotoase din Tîrgu Mureș, Fabrica de zahăr din Luduș, Fabrica de plăci aglomerate din Reghin ș.a.).

Modernizarea proceselor de producție, marcată în principal prin ridicarea gradului de mecanizare și automatizare a întreprinderilor, a pătruns pe front larg în toate întreprinderile mai vechi sau mai noi, contribuind în măsură substanțială la creșterea productivității muncii și a cantității și calității producției.

Volumul producției industriale a înregistrat, după 1948, o creștere continuă, ajungînd să fie în 1970 de 16 ori mai mare

decît în 1950; cu alte cuvinte, întreaga producţie industrială a anului 1950 s-a realizat în numai 18 zile din 1970, iar cea a anului 1960 în 76 de zile din 1970. Cele mai pronunţate creşteri — cu adevărat spectaculoase — s-au înregistrat în ramura energiei electrice (de 65 de ori mai mare în 1970 faţă de 1950), în construcţiile de maşini (de 55 de ori) şi în chimie (de 22 de ori). Producţia a cunoscut o largă diversificare prin asimilarea a numeroase produse noi. Peste 20% din producţie se exportă în peste 50 de ţări.

Cincinalul 1971—1975 deschide noi perspective de dezvoltare a potenţialului industrial al judeţului Mureş, prevăzîndu-se ca pînă la finele acestei perioade producţia industrială să crească cu 52%, însumînd un spor absolut de circa 5 miliarde lei; în acelaşi timp numărul salariaţilor din industrie va spori cu 13,9%. Pe lîngă importante lucrări de dezvoltare a capacităţilor existente (la Combinatul de îngrăşăminte azotoase din Tîrgu Mureş etc.) se vor crea noi obiective, dintre care cel mai însemnat va fi Combinatul de chimizare a gazului metan de la Luduş. Rezultă că cea mai dinamică ramură industrială va fi cea chimică, care beneficiază de resurse considerabile de materie primă — în principal gazul metan — şi de energie electrică, de un contingent valoros de cadre calificate etc. Produsele industriale, mult diversificate, vor fi destinate în proporţie de 3/4 necesităţilor interne ale ţării, iar 1/4 exportului peste hotare.

Caracteristici structurale actuale ale producţiei industriale din judeţul Mureş. În 1970, producţia globală (în expresie valorică) a industriei din judeţul Mureş era realizată în proporţie de 99,8% în sectorul socialist, respectiv 85,1% în industria de stat de subordonare republicană, 9,7% în industria de stat de subordonare locală, iar 5,0% în industria cooperatist-meşteşugărească; restul de 0,2% revenea atelierelor meşteşugarilor necooperativizaţi.

Din totalul de 60 de întreprinderi ale industriei socialiste, 37 aparţineau sectorului de stat republican, 8 sectorului de stat local (cu peste 100 de unităţi) şi 15 sectorului cooperatist (cu peste 500 de unităţi). În acelaşi timp, din totalul de 60 915 salariaţi din industria socialistă, 45 353 (74,4%) reveneau

sectorului republican, 8 192 (13,5%) sectorului local şi 7 370 (12,1%) sectorului cooperatist. Din cele 37 de întreprinderi republicane una avea 3 000—5 000 de muncitori, trei aveau 2 000—3 000 de muncitori, 13 aveau 1 000—2 000 muncitori, 10 aveau 500—1 000 de muncitori, iar 10 sub 500 de muncitori.

În ceea ce priveşte *structura producţiei globale a industriei socialiste* (*republicane* + *locale* + *cooperatiste*) *pe ramuri*, în ordinea ponderilor valorice, în 1970, situaţia era următoarea: 1) industria energiei electrice — 19,1%; 2) industria alimentară — 18,8%; 3) chimie — 14,1%; 4) construcţii de maşini şi prelucrarea metalelor — 13,4%; 5) exploatarea şi prelucrarea lemnului — 9,4% (respectiv, 1,2% exploatări forestiere şi 8,2% prelucrarea lemnului); 6) industria combustibililor 8,5%; 7) textilă şi confecţii textile — 8,2% (respectiv, 2,1% textilă şi 6,1% confecţii textile); 8) sticlă şi faianţă — 3,2%; 9) pielărie, blănărie şi încălţăminte — 2,5%; 10) materiale de construcţie — 2%; alte ramuri — 1,8%.

Industria energiei electrice, aparţinînd integral sectorului de stat republican, este reprezentată, în principal, prin termocentralele de la Iernut, Fîntînele şi Tîrnăveni, care, împreună, totalizează o putere instalată de 1 080 MW şi o producţie anuală (în 1970) de aproximativ 7,5 miliarde kWh, ceea ce înseamnează 21,6% din producţia de energie electrică a României din 1970 şi de 6,6 ori producţia de energie electrică a României din 1938; cu această producţie judeţul Mureş se situează pe primul loc între judeţele ţării. Producţia anuală de electricitate pe cap de locuitor — indicator esenţial al gradului de civilizaţie şi progres — a crescut de la 6 560 kWh în 1965 la 12 600 kWh în 1970; energia electrică livrată beneficiarilor, în 1970, a însumat 1 222 300 000 kWh, revenind 2 063 kWh pe cap de locuitor; în perioada cincinalului 1966—1970 au fost electrificate încă 157 de sate, astfel că în 1970 numărul satelor electrificate din judeţul Mureş s-a ridicat la 374, crescînd la 404 în 1972 (din totalul de 487).

Termocentrala de la Iernut (amplasată între Iernut şi Cuci) — cea mai importantă unitate energetică din judeţul Mureş — a luat fiinţă în 1963, folosind — pentru prima dată

în ţară — gazul metan drept sursă de energie electrică. În perioada cincinalului 1966—1970, uzina şi-a mărit simţitor capacitatea productivă prin adăugarea de noi grupuri electrogene (ajungînd la o putere instalată de 800 MW) şi prin lucrări de modernizare care au sporit productivitatea proceselor tehnologice. În acelaşi timp s-a lărgit şi modernizat şi termocentrala de la Fîntînele (creată în perioada primului plan decenal de electrificare, 1950—1960), ajungînd la o putere instalată de 250 MW (fig. 33). Termocentrala de la Tîrnăveni, mai veche şi mică (24 MW), alimentează cu energie electrică şi termică marele combinat chimic din localitate. Termocentrale şi mai mici, dar mai noi, funcţionează la Tîrgu Mureş (în cadrul Combinatului chimic) şi la Luduş (pe lîngă Fabrica de zahăr).

Trebuie să menţionăm, de asemenea, staţiile de transformare create în ultimul timp la Iernut (staţia de 400 kW de lîngă termocentrală), Tîrgu Mureş (o staţie de 110 kW care alimentează oraşul şi o parte din zona lui industrială şi o staţie de 110 kW la Combinatul de îngrăşăminte azotoase), la Reghin (110 kW) etc ; la Tîrgu Mureş s-a construit şi o staţie de 220 kW ce aprovizionează cu curent electric partea vestică a oraşului, în special zona industrială de aici, unde sînt prevăzute în perspectivă noi obiective industriale şi sociale însemnate.

Pentru racordarea la sistemul energetic naţional a termocentralelor şi oraşelor din judeţul Mureş, s-au construit şi dat în exploatare o serie de linii aeriene de înaltă tensiune, iar pentru aprovizionarea cu curent electric a localităţilor rurale din judeţ s-au creat linii de tensiune mijlocie (în perioada 1966—1970 13 linii ; în 1971, încă 90 km de reţea, între care liniile de 20 kW Luduş— Zau de Cîmpie — Valea Glodului, Sîngeorgiu de Pădure — Crişeni etc.).

Industria energiei electrice din judeţul Mureş, prin puternicul său potenţial, aduce o contribuţie majoră atît pe planul general al economiei naţionale, cît şi la dezvoltarea economică a judeţului Mureş, la creşterea nivelului de trai material şi cultural al populaţiei sale. În structura sa, ponderea predominantă o deţine — şi o va deţine şi în viitor — termoelectricitatea, pentru care în judeţ există disponibilităţi imense de surse energetice (gaz metan) ; energia hidroelectrică, în prezent

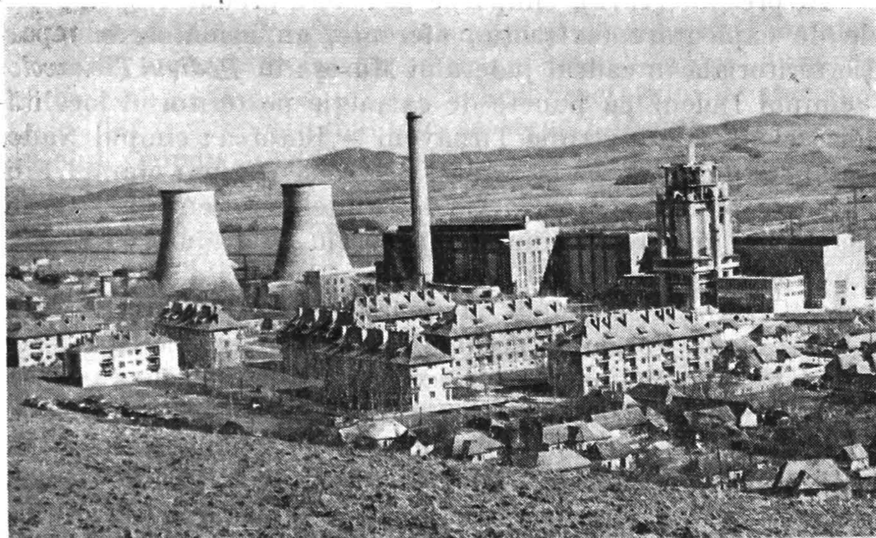

Fig. 33. — Termocentrala de la Fîntînele, împreună cu locuințele muncitorești.

cu o participare neînsemnată (o microhidrocentrală la Tîrgu Mureș cu o producție de circa 3 mil. kWh în 1970, adică abia 0,04% din producția totală de energie electrică a județului), va putea înregistra unele creșteri condiționate de potențialul hidroenergetic al rețelei hidrografice de pe teritoriul județului.

Industria combustibililor, reprezentată aici prin *extracția gazului metan*, la fel ca și industria energiei electrice, joacă un rol fundamental în dezvoltarea economică de ansamblu a județului Mureș, precum și a altor județe din țară; ca și la producția de energie electrică, județul Mureș deține primul loc între județele țării și în extracția de gaz metan. Față de 1950, extracția de gaz din județul Mureș a crescut de 10 ori, prin deschiderea a numeroase noi puncte de extracție în urma unor ample lucrări geologice, de prospectare și explorare, care au dus la descoperirea de noi cîmpuri gazeifere (structuri productive).

În prezent (1972), cîmpurile gazeifere productive, cu punctele de exploatare (extracţie) aferente, au următoarea repartiţie teritorială în cadrul judeţului Mureş : în *PodişulTîrnavelor* — cîmpul Deleni cu puncte de extracţie pe teritoriul localităţilor Deleni, Hărănglab şi Tîrnăveni — Botorca ; cîmpul Nadeş cu puncte de extracţie la Nadeş, Seleuş şi Hetiur ; cîmpul Filitelnic cu puncte de extracţie la Filitelnic, Senereuş, Coroi, Chendu şi Dumitreni ; cîmpul Sîngeorgiu de Pădure cu puncte de extracţie la Sîngeorgiu de Pădure şi Viforoasa ; în *zona Dealurilor Nirajului* — cîmpul Miercurea Nirajului cu extracţie la Valea (com. Vărgata) ; cîmpul Teleac cu extracţie la Teleac ; cîmpul Corunca cu puncte de extracţie la Păsăreni, Corunca, Ivăneşti, Bozeni, Poeniţa şi Cotuş ; în *Culoarul Mureşului* (luncă şi terase) — cîmpul Dumbrăvioara cu puncte de extracţie la Dumbrăvioara şi Glodeni ; cîmpul Ernei cu puncte de extracţie la Ernei, Sîngeorgiu de Mureş, Sîntana de Mureş, Curteni şi Chinari ; cîmpul Bogata de Mureş cu puncte de extracţie la Bogata, Petrilaca şi Sîniacob ; în *Cîmpia Transilvaniei* — cîmpul de la Luduş cu o extracţie la Avrămeşti ; cîmpul Zau de Cîmpie cu extracţie la Bota ; cîmpul Sărmăşel cu puncte de extracţie la Sărmăşel, Sărmăşel-Gară şi Sărmaşu ; cîmpul Ulieş cu extracţie la Ulieş ; cîmpul Grebenişu de Cîmpie cu extracţie la Grebeniş ; cîmpul Şincai cu extracţie la Coasta Mare ; cîmpul Bozed cu extracţie la Băla ; cîmpul Păingeni cu extracţie la Păingeni ; cîmpul Săuşa cu extracţie la Săuşa.

La cîmpurile gazeifere productive aflate în exploatare se adaugă o serie de cîmpuri gazeifere productive aflate în conservare, care vor fi puse în exploatare într-un viitor apropiat.

Exploatarea numeroaselor şi bogatelor cîmpuri gazeifere din judeţul Mureş aparţine industriei de stat republicane (Direcţia generală a gazului metan cu sediul la Mediaş) ; gazul extras este transportat printr-o reţea largă de conducte (magistrale, locale) la beneficiari, utilizîndu-se ca materie primă în industria chimică (la Combinatul de îngrăşăminte azotoase de la Tîrgu Mureş etc.), ca combustibil energetic (în întreprinderile industriale din judeţul Mureş şi din alte judeţe) etc.

Industria construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor — creată aproape în întregime în anii socialismului — aparține în cea mai mare parte (82,5% valoric) sectorului de stat republican, iar în proporții mai mici sectorului de stat local (13,5%) și celui cooperatist (4%); este reprezentată prin mai multe subramuri, fiecare cu o gamă variată de sortimente.

Primul loc ca pondere valorică (37%) îl deține *subramura electrotehnică* reprezentată printr-o puternică întreprindere republicană — „Electromureș" — localizată la Tîrgu Mureș și cuprinzînd trei secții (fabrici) în care se realizează peste 300 de produse, destinate în bună parte exportului. Astfel, în secția de *articole electrocalorice* (circa 90 de sortimente) se produc: mașini și aparate termoelectrice de uz casnic (radiatoare electrice, plite electrice, fiare electrice de călcat ș.a.), împreună cu piesele de schimb respective; de asemenea, articole ale tehnicii telecomunicațiilor (antene de televizor, piese de schimb radiotehnice), mașini și utilaje pentru construcții (vibratoare electrice de adîncime și de suprafață, ciocane de burat electrice etc.). Secția de *conductori și cabluri* produce peste 200 de sortimente de cabluri și cordoane pentru instalații de telecomunicații, cabluri și conductori electrici, cordoane și prelungitoare electrice, echipament electric și piese de schimb pentru autovehicule și tractoare, precum și pentru locomotive Diesel și electrice (fabricate la Craiova) ș.a. Secția de *mașini de calculat electromecanice* a produs în primul an al înființării (1970) 5 000 de mașini cu două operațiuni (adunare și scădere), iar în anul următor 17 000 de mașini cu două și trei operațiuni (plus înmulțire, spre sfîrșitul anului).

Subramura mașinilor și utilajelor pentru industria ușoară (aproximativ 25% pondere valorică) își realizează producția, în principal, prin trei unități republicane: Întreprinderea de utilaje pentru industria ușoară (I.U.I.U.) din Tîrgu Mureș, producînd războaie automate de țesut (lînă, bumbac, in, cînepă și fire combinate), mașini de bobinat și piese de schimb pentru industria textilă; întreprinderea „Metalotehnica" din Tîrgu Mureș, profilată pe producția de utilaje și piese de schimb pentru industria tricotajelor și confecțiilor (mașini rotative de tricotat băști, mașini de cusut industriale ș.a.); întreprinderea „Nico-

vala" din Sighişoara care produce utilaje şi piese de schimb pentru diverse ramuri ale industriei uşoare (inclusiv pentru sticlă şi ceramică fină).

Utilaje pentru exploatările forestiere şi prelucrarea lemnului se produc în unitatea republicană I.R.U.M. (Intreprinderea pentru reparaţii de utilaje şi mecanisme) din Reghin, la origine un mic atelier de reparaţii a locomotivelor pentru transporturi forestiere; pe lîngă o serie de utilaje care permit mecanizarea, într-un grad înalt, a operaţiunilor de exploatare, transport şi depozitare a lemnului, aici se produc, pentru prima dată în ţară, diverse utilaje şi instalaţii necesare fabricilor de prelucrare a lemnului (placaj, furnir etc.), procurate pînă acum din import.

În subramura materialului rulant auto se remarcă Uzinele de reparaţii auto (U.R.A.) din Tîrgu Mureş, la origine (1948) un mic atelier de reparaţii de autovehicule, azi o importantă unitate republicană profilată pe reparaţia autobuzelor şi autospecialelor şi pe fabricarea pieselor de schimb auto (discuri de ambreiaj, filtre de aer, cilindri motor, ventilatoare axiale ş.a.); în perspectivă se află introducerea lucrărilor de recondiţionare a dinamurilor şi electromotoarelor pentru toate uzinele de reparaţii auto din ţară. O contribuţie însemnată la producţia pieselor de schimb pentru autovehicule, precum şi pentru tractoare şi material rulant feroviar o aduce şi întreprinderea de stat locală „Republica" din Reghin, care cooperează cu marile uzine constructoare de autovehicule din Braşov, Bucureşti, Colibaşi şi cu Uzina de vagoane din Arad; printre altele, aici se produc pompe (pentru autoturisme, autocamioane, tractoare şi motociclete), lanţuri antiderapante, cricuri ş.a.

Utilaje pentru industria materialelor de construcţie se realizează într-o secţie nouă din întreprinderea „Republica" din Reghin, unde se produce echipament pentru liniile tehnologice ale fabricilor de cărămizi şi ţigle. Industria locală din Luduş produce unele utilaje pentru industria materialelor de construcţii refractare şi maşini pentru fabricarea dalelor de beton. În cooperativa „Prestarea" din Sighişoara se confecţionează prese pentru cărămizi.

Subramura tehnico-medicală dispune de o unitate republicană de dimensiuni mai mici, la Sighişoara, unde se fabrică seringi.

O gamă foarte variată de articole metalice de larg consum se realizează în unitățile mai mărunte ale industriei de stat locale și ale celei cooperatiste-meșteșugărești, de exemplu arzătoare de gaz (la Sighișoara), sobe de încălzit electrice și cu petrol (Reghin), sobe de încălzit cu rumeguș (Luduș), lacăte de toate tipurile (Reghin), feronerie metalică pentru mobilă (Tîrgu Mureș), mobilier metalic (Tîrgu Mureș și Luduș), aparate pentru încălzit apa (Reghin), foarfeci pentru tăiat pomi și viță de vie (Sighișoara) ș.a.

Dinamica viguroasă a industriei construcțiilor de mașini și de prelucrare a metalelor din județul Mureș marchează o creștere a producției față de nivelul anului 1950 (100%) cu 2 300% în 1965 și 5 500% în 1970, pînă în 1975 prevăzîndu-se o creștere de 9 800%.

Industria chimică, ramură cu mare pondere în județul Mureș, este reprezentată prin două puternice întreprinderi republicane — combinatele chimice din Tîrnăveni și Tîrgu Mureș — care împreună realizează 13,1% din valoarea producției industriale totale a județului Mureș.

Combinatul chimic din Tîrnăveni — una din cele mai mari și totodată mai vechi cetăți ale chimiei românești (fig. 34) — succesor al unei fabrici de carbid înființată în 1918, a cunoscut o largă dezvoltare în anii socialismului, diversificîndu-și și amplificîndu-și considerabil producția, care la al 50-lea an de existență (1968) era de 85 de ori mai mare decît în 1918; producția din 1938 s-a realizat în numai două săptămîni din 1968, fiind exportată în proporție de peste 60% în 30 de țări. Produsul tradițional și totodată principal, carbidul, se fabrică numai aici în România, într-o cantitate care asigură întreg necesarul economiei naționale, furnizînd și importante excedente pentru export (în 15 țări). În afară de carbid aici se mai produc: bicromat de sodiu, oxid de zinc, sodă caustică, clor lichid, sulfat de sodiu anhidru, sulfat de sodiu farmaceutic, alaun de amoniu, sulfat de aluminiu, hipoclorit de sodiu, clorură de calciu calcinată, acid clorhidric, acid sulfuric, policlorură de vinil, oxigen tehnic. Pe lîngă produsele chimice din profilul esențial al combinatului, aici se mai produc și unele materiale de construcție,

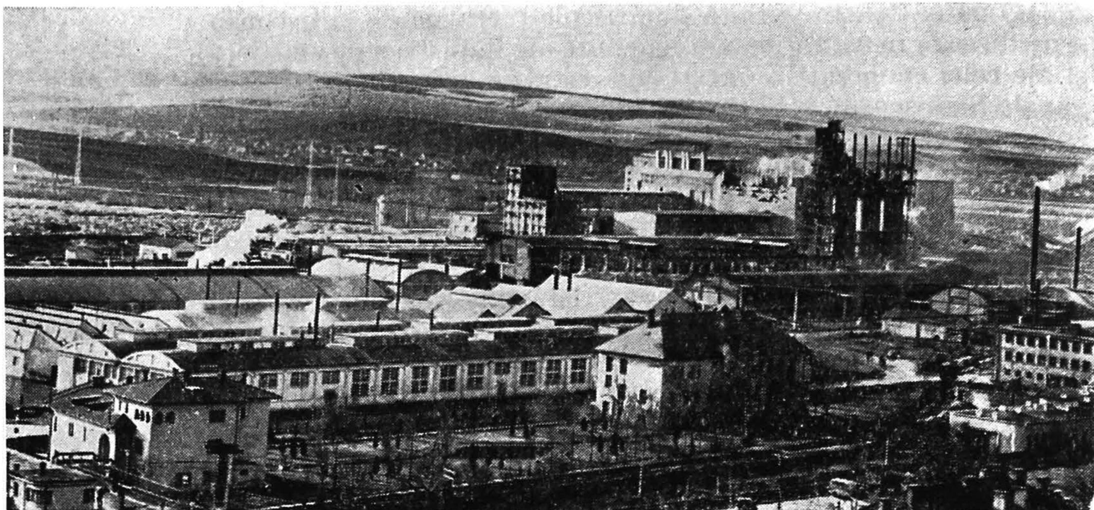

Fig. 34. — Combinatul chimic Tîrnăveni. Vedere parţială.

ca : plăci de faianţă, produse din gresie antiacidă (plăci de pavaj, cărămizi antiacide, tuburi de canalizare antiacide etc.) şi var ; de asemenea, piese de schimb pentru utilaje tehnologice din industria chimică. Pentru dezvoltarea combinatului, în perioada cincinalului 1966—1970 s-au învestit peste 300 milioane lei, realizîndu-se o serie de obiective (cuptorul nr. 5 de carbid, instalaţia de bicromat de sodiu, prima unitate de acest fel din ţară ; inst alaţia de oxid de zinc ş.a.).

Combinatul de îngrăşăminte azotoase ,,Azomureş'' din Tîrgu Mureş, creaţie cu totul nouă a industrializării socialiste, intrat în funcţiune în iunie 1966, produce amoniac, acid azotic, azotat de amoniu îngrăşămînt ; mai produce oxigen tehnic şi hîrtie fotosensibilă (aproximativ 1 000 de sortimente şi tipodimensiuni, pentru uz tehnic, artistic etc. acoperind 90% din necesarul ţării), precum şi piese de schimb pentru utilaje tehnologice din industria chimică. Producţia de îngrăşăminte chimice obţinută în capacităţile existente reprezintă peste 1/4 din producţia de îngrăşăminte azotoase a României, putînd asigura un spor de recoltă de 1 100 000—1 500 000 tone grîu sau 1 200 000

— 2 000 000 tone porumb; o parte însemnată din îngrăşămintele produse aici se exportă. În cincinalul 1971—1975 combinatul se va lărgi cu noi secţii — azot V, secţia de îngrăşăminte complexe, o fabrică de argon etc.

Industria materialelor de construcţie, favorizată de rezerve imense de roci utile (andezit, argilă, nisip etc.), îşi realizează 1/2 din producţie în sectorul de stat republican şi aprope 1/2 în cel local. Subramura *extractivă* cuprinde: cariere de andezit la Stînceni (în defileul Mureşului) şi la Ilieşti (lîngă Sovata); extracţii de materiale detritice mobile (bolovăniş, pietriş, nisip, balast) în valea Mureşului (la Deda-Bistra, Deda, Ruşii Munţi, Aluniş, Brîncoveneşti, Suseni, Gorneşti, Ungheni, Vidrasău, Sînpaul, Luduş), în valea Arieşului inferior (Hădăreni), în valea Nirajului (Eremitu), în valea Tîrnavei Mici (Sîngeorgiu de Pădure); cariere de argilă, aferente fabricilor de cărămidă şi ţiglă. Subramura *prelucrativă* este reprezentată, în principal, prin producţia materialelor de construcţie ceramice — cărămizi şi ţigle — realizate în 10 fabrici, dintre care 4 republicane, cu profil complex (cărămidă, blocuri ceramice, ţiglă) localizate la Tîrgu Mureş (2), Sighişoara şi Tîrnăveni; 6 fabrici de cărămidă, aparţinînd industriei locale, sînt localizate la Suseni, Tîrgu Mureş, Dîmbău, Viforoasa, Valea şi Sărmaşu. Cu o producţie de aproximativ 220 milioane bucăţi cărămizi şi aproximativ 74 milioane bucăţi ţigle (1970), judeţul Mureş deţine primul loc pe ţară. Industria locală produce prefabricate de beton la Ungheni, Luduş (inclusiv produse din fibrobeton), Fîntînele, Gorneşti şi Gurghiu; terasit pentru construcţii la Ungheni; mozaic şi plăci de mozaic la Luduş; var la Tîrgu Mureş, Ungheni şi Sighişoara; teracotă la Tîrgu Mureş şi Tîrnăveni.

Industria lemnului — exploatare şi prelucrare — este avantajată de prezenţa unor bogate resurse forestiere concentrate în zona montană şi a deaurilor înalte din jumătatea estică a judeţului Mureş[15]. În trecut, valorificarea masei lemnoase prin industrializare se făcea într-un grad foarte scăzut, subramura

[15] Indicaţii mai precise asupra acestor resurse sînt date în subcapitolul *Pădurile. Vînatul şi pescuitul.*

prelucrativă fiind reprezentată doar prin cîteva fabrici de cherestea şi o serie de mici ateliere de prelucrare, slab înzestrate tehnic, care lucrau de obicei numai pentru nevoile populaţiei locale, (mobilier, binale, butoaie, căruţe ş.a.). În anii socialismului a crescut mult ponderea produselor finite cu un grad superior de prelucrare a masei lemnoase. Producţia globală a crescut faţă de nivelul anului 1950 cu 600% în 1965 şi cu 900% în 1970, prevăzîndu-se o creştere de 1 000% pentru 1975. În 1970, în structura de ansamblu a producţiei pe ramură, exploatările forestiere participau valoric cu 13,2%, iar prelucrarea lemnului cu 86,8%. În acelaşi timp, 75,7% din valoarea producţiei revenea industriei de stat republicane, 13,9% industriei de stat locale şi 10,4% industriei cooperatiste-meşteşugăreşti.

Principalul cadru organizatoric în care sînt reunite într-un proces tehnico-economic unitar cele două subramuri fundamentale ale industriei lemnului — exploatare şi prelucrare — este *Combinatul de exploatare şi industrializare a lemnului* (C.E.I.L.), o puternică întreprindere republicană cu sediul în Tîrgu Mureş şi cu raza de activitate pe întreg teritoriul judeţului Mureş; el concentrează 3/4 din valoarea producţiei pe ramură, înglobînd în întregime exploatările forestiere şi cea mai mare parte (62%) din industria de prelucrare a lemnului. Pe ansamblul combinatului, ponderea valorică a exploatărilor forestiere este de 17,5%, iar a prelucrării lemnului de 82,5%. În componenţa combinatului intră cinci mari unităţi: una este profilată numai pe exploatări forestiere — U.E.L. (Unitatea de exploatarea lemnului) Reghin; două au profil mixt, de exploatare şi prelucrare — U.E.I.L. (Unitatea de exploatare şi industrializare a lemnului) Sovata şi U.E.I.L. Lunca Bradului; două sînt profilate numai pe prelucrarea lemnului — fabrica de mobilă UPROFIL „23 August'' din Tîrgu Mureş şi Cmplexul de prelucrare a lemnului (C.P.L.) din Reghin; aceste ultime două unităţi au ponderea cea mai mare în cadrul combinatului (împreună, circa 70% din valoarea producţiei globale).

Exploatările forestiere, executate de unităţile din Reghin, Sovata şi Lunca Bradului, sînt repartizate în jumătatea estică a judeţului, unde, în legătură cu condiţiile de relief (munţi,

dealuri înalte) şi de climă (nuanţe mai răcoroase şi mai umede), sînt concentrate principalele masive păduroase de conifere (răşinoase) şi foioase. Masa lemnoasă exploatată anual însumează un volum brut total de aproximativ 1 milion metri cubi, din care circa 80% lemn de lucru şi 20% lemn de foc; pe esenţe, în 1970, răşinoasele reprezentau 35%, iar foioasele 65%, respectiv, fagul 54,5%, cvercineele (gorun, stejar) 3,3%, diverse specii tari (carpen, ulm, paltin ş.a.) 6,4%, diverse specii moi (plop etc.) 0,8%. Proporţiile lemnului de lucru au înregistrat 95,5% la răşinoase, 80% la fag, 60% la cvercinee, 38% la diverse specii tari, 65% la diverse specii moi. Din operaţiunile de exploatare rezultă diverse sortimente de lemn de lucru: buşteni pentru gater şi furnir, lemn pentru celuloză şi pastă mecanică, traverse de cale ferată, lemn pentru diverse prelucrări industriale (pentru plăci aglomerate şi fibrolemnoase, lăzi, doage, distilare etc.), lemn pentru construcţii, lemn de mină, stîlpi pentru telecomunicaţii, lemn pentru mangalizare etc.

Pentru viitor se prevede o anumită micşorare a volumului de masă lemnoasă exploatată (cu 8,2% în 1975 faţă de 1970), în schimb, prin creşterea gradului de valorificare a masei lemnoase, valoarea producţiei va spori (cu 7% în 1975 faţă de 1970).

Prin prelucrarea lemnului în cadrul combinatului se obţin diverse produse semifinite (28%) şi finite (72%). Cel mai important produs semifinit îl reprezintă *cheresteaua* realizată în fabricile din cadrul C.P.L. Reghin (48,7% din volumul total), U.E.I.L. Lunca Bradului (29,3%) şi U.E.I.L. Sovata (22%) (fig. 35). Din volumul total de cherestea obţinut în 1970 (aproape 200 000 m³), ponderea cea mai mare (54,5%) o deţine cheresteaua de răşinoase, urmată de cea de fag (38,8%), de cvercinee (1,6%) şi alte specii de foioase (5,1%); un sortiment special îl constituie cheresteaua de rezonanţă şi de claviatură pentru instrumente muzicale (circa 1 200 m³). Alt produs semifinit îl reprezintă *plăcile aglomerate* din lemn (P.A.L.), care se fabrică (peste 30 000 m³), într-o secţie a Cmplexului de prelucrare a lemnului din Reghin.

Produsele finite sînt reprezentate, în principal, prin *mobilă, instrumente muzicale şi articole sportive*. Mobila se produce la UPROFIL „23 August" din Tîrgu Mureş — cea mai mare

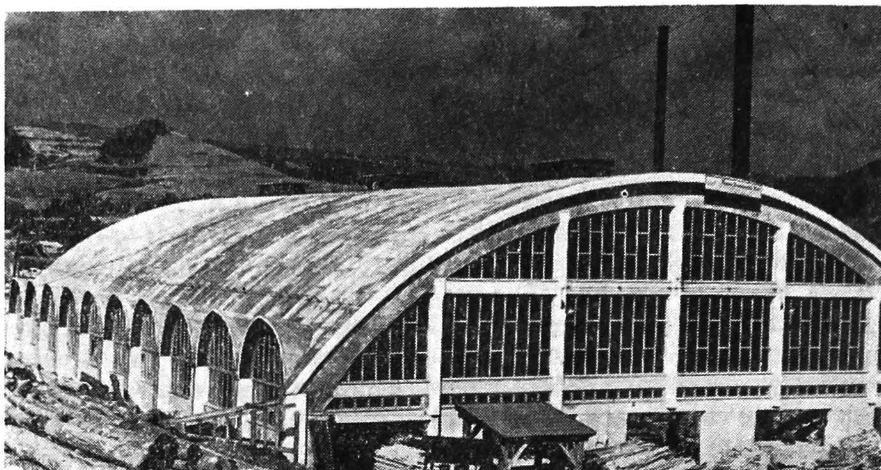

Fig. 35. — Hala de debitare a buştenilor la U.E.I.L. Sovata.

fabrică de mobilă din ţară, unde la fiecare patru minute iese o garnitură de mobilă fină, ceea ce înseamnă circa 130 000 de garnituri pe an (dormitoare, camere combinate, camere de zi, sufragerii, camere pentru tineret şi copii etc.). Aproape întreaga producţie (97%) este destinată exportului. Faţă de anul 1950 producţia a crescut cu 840% în 1965 şi cu 1 088% în 1970.

Instrumente muzicale se produc într-una din modernele secţii ale Complexului de prelucrare a lemnului (C.P.L.) din Reghin; în 1970 aici s-au produs aproximativ 51 000 de instrumente de 77 tipuri (viori, viole, violoncele, contrabasuri, chitare, mandoline, xilofoane, ţambale etc.), 40% din producţie fiind exportată în 10 ţări. Într-o altă secţie modernă a C.P.L. Reghin se fabrică — numai aici în România — ambarcaţiuni (70 de tipuri — caiace, canoe, schifuri, veliere, bărci de agrement ş.a.) şi articole sportive (93 de tipuri — schi, săniuţe, aparate de gimnastică ş.a.).

În afară de unităţile de industrializare a lemnului din cadrul C.E.I.L. Mureş, o gamă largă de produse finite de lemn se realizează şi în unităţile industriei de stat locale şi cooperatiste — meşteşugăreşti; primul loc, ca pondere, îl deţine mobila

(inclusiv mobilier sanitar, şcolar, de laborator, de birou, de bibliotecă etc.) realizată în 4 întreprinderi locale („ILEFOR" şi „Prodcomplex" din Tîrgu Mureş, „Lemeta" din Sighişoara şi I.I.L. din Luduş) şi în 10 întreprinderi cooperatiste, dintre care unele sînt profilate numai în prelucrarea lemnului (de ex. cooperativa „Lemn-mobilă" din Tîrgu Mureş, „Arta-mobilă" din Tîrgu Mureş şi „Tehnolemn" din Tîrnăveni).

Industria sticlei şi a ceramicii fine (porțelan, faianță) — îşi realizează producţia în cea mai mare parte (93,5 %) în sectorul de stat republican; pe subramuri, ponderea cea mai mare (valoric circa 74 %) o deţine industria sticlei, ceramica fină participînd cu 26 %.

Subramura *sticlei* este reprezentată prin două mari unităţi republicane — Fabrica de geamuri din Tîrnăveni şi Fabrica de sticlă din cadrul Complexului de sticlă şi faianţă din Sighişoara — şi o unitate din cadrul întreprinderii locale „Prodcomplex" din Tîrgu Mureş.

Fabrica de geamuri din Tîrnăveni a cunoscut o amplă dezvoltare în anii construcţiei socialiste, mai ales în perioada cincinalului 1966—1970, cînd, pentru lărgirea şi modernizarea ei, au fost investiţi 180 milioane lei, ceea ce a dus la dublarea producţiei globale. În 1970 fabrica producea sortimente variate de geamuri: trase (cel mai important sortiment, însumînd 11,3 milioane m² în echivalent 2 mm grosime, sau 7,2 milioane m² suprafaţă efectivă), şlefuite, laminate, turnate, armate, ornament, glisante; mai produce oglinzi cristal, produse din sticlă pentru construcţii (dale Nevada, ţigle Marsilia, pavele rotalith, placaje din sticlă colorată ş.a.), sticlărie suflată (peste 38 milioane bucăţi — în majoritate butelii pentru vin), bazalt topit şi recristalizat.

Fabrica de sticlă din Sighişoara, intrată în funcţie în 1961, este profilată pe producţia de sticlărie de ambalaj, realizînd diferite sortimente de butelii (de bere, vin, băuturi spirtoase, răcoritoare, ulei, lapte etc. — 95 milioane de bucăţi) şi borcane pentru conserve (34 milioane de bucăţi). O parte însemnată din produse pleacă în export.

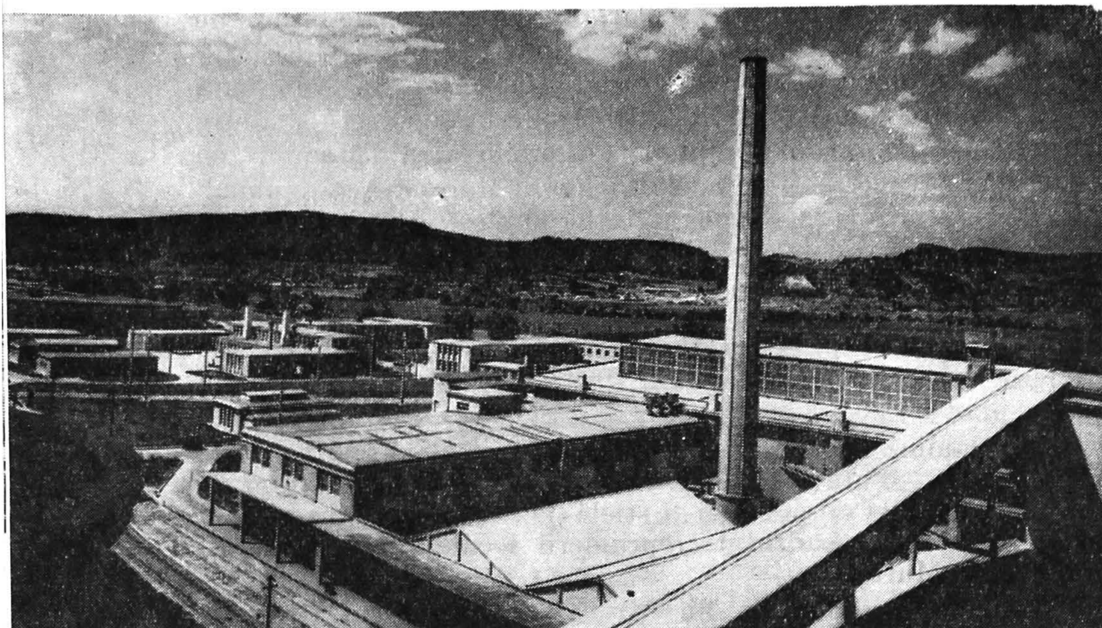

Fig. 36. — Complexul industrial de faianţă şi sticlă din Sighişoara (foto C.P.C.S.).

La secţia de sticlărie din cadrul întreprinderii locale „Prod-complex" din Tîrgu Mureş se produce sticlărie de ambalaj (aproximativ 12 milioane borcane pentru conserve şi butelii), sticlărie ornamentală (între altele, se remarcă sortimentul „Rubin" de sticlă roşie şlefuită).

Producţia de ceramică fină se realizează, în principal, în Fabrica de faianţă din cadrul Complexului industrial de sticlă şi faianţă din Sighişoara (fig. 36), secţie pusă în funcţie în 1957 şi profilată pe articole de menaj (farfurii, ceşti, servicii de cafea, ceai etc.) şi obiecte ornamentale (bibelouri, vaze de flori ş.a.). Numărul sortimentelor a crescut de la 20 în 1957 la 800 în 1971. În perioada 1966—1970 capacitatea a crescut cu circa 50%; în 1970 producţia a însumat un volum de aproape 30 milioane de bucăţi. Calitatea produselor a înregistrat o continuă îmbunătăţire, ceea ce a făcut să fie tot mai solicitate pe piaţa externă. Astfel, în 1971, 1/3 din cantitatea produselor

se exporta în 12 țări din 4 continente, exportul dublîndu-se față de 1970. Trebuie subliniat faptul că fabrica este excepțional de rentabilă (investițiile inițiale au fost amortizate în numai 2 ani etc.).

Industria textilă și a confecțiilor textile (valoric, 77% republicană, 3% locală și 20% cooperatistă) are ca centru principal și totodată mai vechi orașul Sighișoara, unde se realizează 1/2 din producția județului, în principal, în 4 unități republicane — fabrici de țesături de mătase, bumbac și lînă (însumînd peste 11 000 000 m² țesături) și o fabrică de confecții („Tîrnava'', înființată în 1962 și mărită considerabil în 1968) specializată în producția de cămăși bărbătești, destinată în mare parte exportului (peste un milion bucăți, în 10 țări). La fabrica de confecții „Mureșul'' din Tîrgu Mureș se confecționează diverse sortimente de haine din fibre sintetice (haine sport etc.). Într-un mare număr de unități mai mărunte ale cooperației meșteșugărești se produc confecții de diferite tipuri (costume, lenjerie etc.), iar în unele sate (Morăreni, Rușii Munți, Gurghiu ș.a.) sînt remarcabile produsele de artă populară (țesături, cusături etc.) foarte apreciate și la export. La Ghindari și Albești funcționează topitorii de in, iar la Luduș o topitorie de cînepă (întreprinderi republicane).

Industria pielăriei, blănăriei și încălțămintei, cu vechi tradiții meșteșugărești, este reprezentată, în principal (81% valoric, în 1970), prin două mari unități republicane : 1) *Fabrica de pielărie și mănuși* din Tîrgu Mureș — una din cele mai mari și moderne din Europa, care, în structura nouă (din 1968), cuprinde o tăbăcărie minerală (care prelucrează piei brute de porcine, ovine și caprine) și o secție de confecționat mănuși de piele (peste 1 600 000 de perechi, în peste 300 de sortimente) a căror calitate superioară le face foarte solicitate la export (în 1970 au fost exportate 667 000 de perechi în 13 țări, între care U.R.S.S., Canada, Suedia, Norvegia, Finlanda ș.a.); tot aici se mai produc mănuși de protecție și haine de piele; 2) *Întreprinderea de produse și materiale sportive* (*I.P.M.S.*) din Reghin — lărgită și modernizată în ultimii ani — este pro-

filată pe producţia de încălţăminte de piele (peste 800 000 de perechi în 1970) pentru diverse utilităţi sportive. În unităţile mai mărunte ale cooperaţiei meşteşugăreşti, răspîndite în toate oraşele şi în numeroase sate, se execută încălţăminte (peste 200 000 de perechi confecţii în 1970) şi articole de marochinărie. Articole artizanale de piele şi blană (pieptare, cojocele, şerpare etc.), cu remarcabil gust artistic, se confecţionează în multe sate (din zona Gurghiului, a Reghinului etc.).

Industria alimentară — una din ramurile cu pondere mare şi cu importante baze de materii prime în judeţul Mureş — aparţine în proporţie de aproape 95% sectorului de stat (71,4% republican şi 23,3% local); producţia este diversificată în mai multe subramuri: morărit şi panificaţie (23% valoric), zahăr (17,4%), produse lactate (6,5%), carne (24,5%), conserve (6,6%), vin şi băuturi alcoolice (5,6%) ş.a.

Unităţi mai importante de *morărit şi panificaţie* (aparţinînd industriei locale) se găsesc în oraşele judeţului (inclusiv 3 fabrici noi de pîine construite la Tîrgu Mureş, Sighişoara şi Tîrnăveni). Biscuiţi (aproape 6 000 000 kg) se produc la Tîrgu Mureş. *Zahăr* (aproape 100 000 000 kg) se produce în fabricile din Tîrgu Mureş (mai veche, lărgită şi modernizată) şi Luduş (înfiinţată în 1960), aprovizionate 50% cu sfeclă din judeţul Mureş (fig. 37). Principalele centre ale industriei *produselor lactate* (lapte de consum, unt, brînzeturi, produse proaspete etc.) sînt oraşele Tîrgu Mureş, Sighişoara şi Luduş (fabrică nouă, din 1969, de lapte praf şi unt); în 1970 capacitatea de industrializare a laptelui a ajuns de trei ori mai mare decît în 1965. Unităţi mai însemnate în subramura *cărnii* (abatoare şi secţii de prelucrare) sînt amplasate la Tîrgu Mureş, Sighişoara, Reghin, Luduş, Tîrnăveni şi Gorneşti. La Tîrgu Mureş funcţionează o mare fabrică de conserve (de carne, legume şi fructe). Subramura *vinului* (vinificaţie, recondiţionare, îmbuteliere) şi a *băuturilor alcoolice* (din spirt rafinat etc.) are unităţi mai importante la Tîrgu Mureş, Sighişoara, Tîrnăveni, Luduş şi Reghin; la acestea se adaugă numeroase unităţi mărunte săteşti, aparţinînd I.A.S.-urilor, C.A.P.-urilor şi producătorilor individuali; o cramă de vinificaţie modernă şi de mare capacitate (130 de

Fig. 37. — Fabrica de zahăr din Tîrgu Mureș (foto Carol Szász).

vagoane) există la Băgaciu. *Oțet* (peste 700 000 litri) se fabrică la Tîrgu Mureș și Sighișoara. La Tîrgu Mureș funcționează un mare antrepozit frigorific pentru carne, brînzeturi etc. La Reghin a început de curînd construcția unui mare complex de industrie alimentară cuprinzînd o fabrică de bere, o fabrică de lapte praf, un abator pentru tăiat și prelucrat carne de pasăre, un depozit pentru legume și fructe.

Industria poligrafică dispune de două unități — la Tîrgu Mureș și Sighișoara — în care se execută diferite tipărituri (ziare, broșuri, imprimate etc.).

Valea Mureșului a devenit o puternică axă industrială (Luduș, Iernut, Tîrgu Mureș, Reghin, Lunca Bradului etc.) care concentrează aproximativ 65% (valoric) din producția industrială a județului, 18% fiind grupată în valea Tîrnavei Mici (Tîrnăveni, Fîntînele, Sovata ș.a.) iar 9% în valea Tîrnavei Mari (Sighișoara, Albești). Cel mai mare centru industrial al

judeţului Mureş este oraşul Tîrgu Mureş (circa 38% pondere valorică din producţia industrială globală a judeţului), urmat de Tîrnăveni (circa 12%), Sighişoara (peste 8%), Reghin (aproape 7%), Luduş (circa 3,5%), Sovata (0,8%) etc.

Agricultura

Varietatea condiţiilor naturale (de relief, de climă, de soluri, de vegetaţie etc.) din cuprinsul judeţului Mureş, diferenţiate în cîteva complexe mezolandşaftice (Cîmpia Transilvaniei, Podişul Tîrnavelor, dealurile înalte subcarpatice, munţii vulcanici) şi în numeroase complexe microlandşaftice (de luncă, de terase, de versanţi cu diferite înclinări şi expoziţii etc.), favorizează dezvoltarea unei producţii agricole multilaterale şi de productivitate ridicată. Deşi agricultura are vechi tradiţii aici, totuşi adevăratele premise pentru valorificarea integrală şi intensivă a acestor condiţii naturale în producţia agricolă au fost create abia în anii construcţiei socialiste.

La sfîrşitul anului 1971 agricultura socialistă din judeţul Mureş deţinea 94,6% din suprafaţa agricolă, fiind reprezentată prin 6 I.A.S.-uri (totalizînd 82 de ferme de stat), 169 C.A.P.-uri şi 8 I.M.A.-uri cu 29 S.M.A.-uri. A progresat rapid mecanizarea agriculturii : numărul tractoarelor fizice a crescut de la 7 în 1948, la 173 în 1950, la 2 370 în 1965, la 3 035 în 1971 etc. în timp ce suprafaţa arabilă ce revine la un tractor a scăzut de la 1 392 ha în 1950, la 81 ha în 1971; în acelaşi timp a sporit şi numărul semănătorilor mecanice de la 19 în 1950, la 1 411 în 1971, cel al combinelor pentru păioase de la 179 în 1960, la 1180 în 1971 etc. Suprafaţa agricolă pe care s-au aplicat îngrăşăminte chimice a crescut la 110 798 ha în 1965 şi la 175 892 ha în 1969. Suprafaţa agricolă amenajată pentru irigaţii s-a extins de la 1 468 ha în 1965, la 4 441 ha în 1969, urmînd să crească cu încă 8 000 ha pînă în 1975; principalele terenuri irigate[16] sînt situate în luncile Mureşului (comunele : Cheţani 641 ha, Bogata 282 ha, Sînpaul 268 ha, Ungheni 243 ha etc.), Nirajului

[16] Conform datelor din 1969.

(Crăciunești 75 ha etc.), Tîrnavei Mici (Gănești 170 ha, Adămuș 156 ha etc.) și Tîrnavei Mari (Daneș 204 ha, Sighișoara 111 ha ș.a.). În perioada 1966—1970 s-au executat lucrări de desecare pe terenuri cu exces de umiditate însumînd peste 7 500 ha (în luncile Mureșului, Comlodului (Lechința), Tîrnavei Mici etc.), la care se vor adăuga încă 5 900 ha pînă în 1975, paralel cu extinderea lucrărilor antierozionale pe versanți cu încă 6 000 ha pînă în 1975, aducîndu-se astfel în circuitul agricol aproximativ 12 000 ha terenuri neproductive sau slab productive. Agricultura județului beneficiază și de sprijinul unor unități de cercetare științifică, cum sînt Stațiunea experimentală fitotehnică de la Sîngeorgiu de Mureș și Stațiunea experimentală zootehnică de la Tîrgu Mureș, la care se adaugă și Complexul porcin de selecție și testare de la Gornești — primul în țară de acest fel (1968) și unul din cele mai mari și moderne din Europa.

Mărimea și structura fondului funciar pe categorii de folosințe. În anul 1971[17] suprafața totală de 669 600 ha a județului Mureș era alcătuită din 245 190 ha (36,6%) arabil, 92 737 ha (13,8%) pășuni, 54 038 ha (8,4%) fînețe, 6 919 ha (1,03%) vii, pepiniere viticole și hameiști, 10 329 ha (1,54%) livezi și pepiniere pomicole, 205 267 ha (30,7%) fond forestier și 52 644 ha (7,8%) alte terenuri (ape, drumuri, construcții, terenuri neproductive etc.); suprafața agricolă însuma, așadar, 411 340 ha (61,4%). În ultimele două decenii s-au extins suprafețele cu folosințe de mare randament (viticultură, pomicultură, hameicultură) de la 7 586 ha (1,13%) în 1950, la 17 248 ha (2,57%) în 1971.

În cuprinsul județului, pe comune, suprafața agricolă varia (1969) între 16,6 și 94,2%, procente mai ridicate — peste 80% — înregistrîndu-se în zona deluroasă mai joasă și slab împădurită din jumătatea vestică a județului (Cîmpia Transilvaniei și Podișul jos al Tîrnavelor), în timp ce în zona dealurilor înalte din

[17] În perioada 1966—1970, în medie anuală, categoriile de folosințe au înregistrat următoarele valori: suprafața agricolă 412 006 ha (61,5%), arabil 249 322 ha (37,2%), pășuni 92,231 ha (13,7%), fînețe 53 709 ha (8%), vii, pepiniere viticole și hameiști 7 057 ha (1,05%), livezi și pepiniere pomicole 9 690 ha (1,45%), fond forestier 202 719 ha (30,3%), alte terenuri 54 874 ha (8,2%).

jumătatea lui estică (Podişul înalt al Tîrnavelor şi Subcarpaţi) înregistrează 40—80%, scăzînd la sub 40% şi chiar la sub 20% în comunele din zona montană masiv împădurită. Suprafeţele arabile (fig. 38) sînt mai frecvente (60—75%) în Cîmpia Transilvaniei. Pajiştile naturale (păşuni şi fîneţe) au o frecvenţă mai mare (peste 30%) în zona dealurilor înalte şi a munţilor din jumătatea estică a judeţului. Suprafeţele viticole sînt mai frecvente în zona dealurilor Tîrnavelor din sudul judeţului (Zagăr 8,9%, Bălăuşeri 5,9%, Tîrnăveni 4,2%, Băgaciu 4,1%, Nadeş 4,1%, Viişoara 3,3% etc.), iar cele pomicole în zona dealurilor înalte din est (Batoş 10,7%, Reghin 8,2%, Neaua 7,5%, Apold 4,3%, Măgherani 4% etc.).

Profilul structural de bază al producţiei agricole din judeţul Mureş este mixt, vegetal-animal, cu un relativ echilibru de pondere între cele două ramuri fundamentale (în 1968 producţia vegetală participa—valoric — cu 55,6%, iar cea animală cu 44,4%; în 1969 proporţiile s-au inversat: 47,1% la producţia vegetală şi 52,9% la cea animală; în 1972 producţia vegetală — 56,3% — depăşea iarăşi pe cea animală — 44,7%).

Producţia vegetală este reprezentată, pe de o parte, prin producţia pajiştilor naturale, folosite ca păşuni şi fîneţe, însumînd 144 479 ha (35,2% din suprafaţa agricolă a judeţului), iar pe de altă parte prin producţia plantelor cultivate care ocupă 263 153 ha (64,2% din suprafaţa agricolă) (fig. 39).

În cadrul producţiei *plantelor cultivate*, ponderea predominantă o au culturile de cîmp (în arabil) care în 1969 ocupau 245 861 ha (93,4%), ponderi mai mici deţinînd pomicultura cu 10 100 ha (3,8%), viticultura cu 6 773 ha (2,6%) şi hameicultura cu 419 ha (hameişti pe rod).

În cadrul *culturilor de cîmp*, după procentul deţinut (1969) din suprafaţa arabilă cultivată, primul loc îl ocupă cerealele pentru boabe (61,7%), urmate de plantele de nutreţ (21,2%), plantele tehnice (8,5%), cartofi şi legume (6,9%) şi leguminoase pentru boabe (1,2%).

În cadrul culturilor de *cereale pentru boabe* (151 680 ha, 187 743 tone în 1969; în condiţiile climatice excepţional de favorabile ale anului 1971 s-au obţinut 364 207 tone cereale boabe), ponderea principală o deţine porumbul (47,4% din supra-

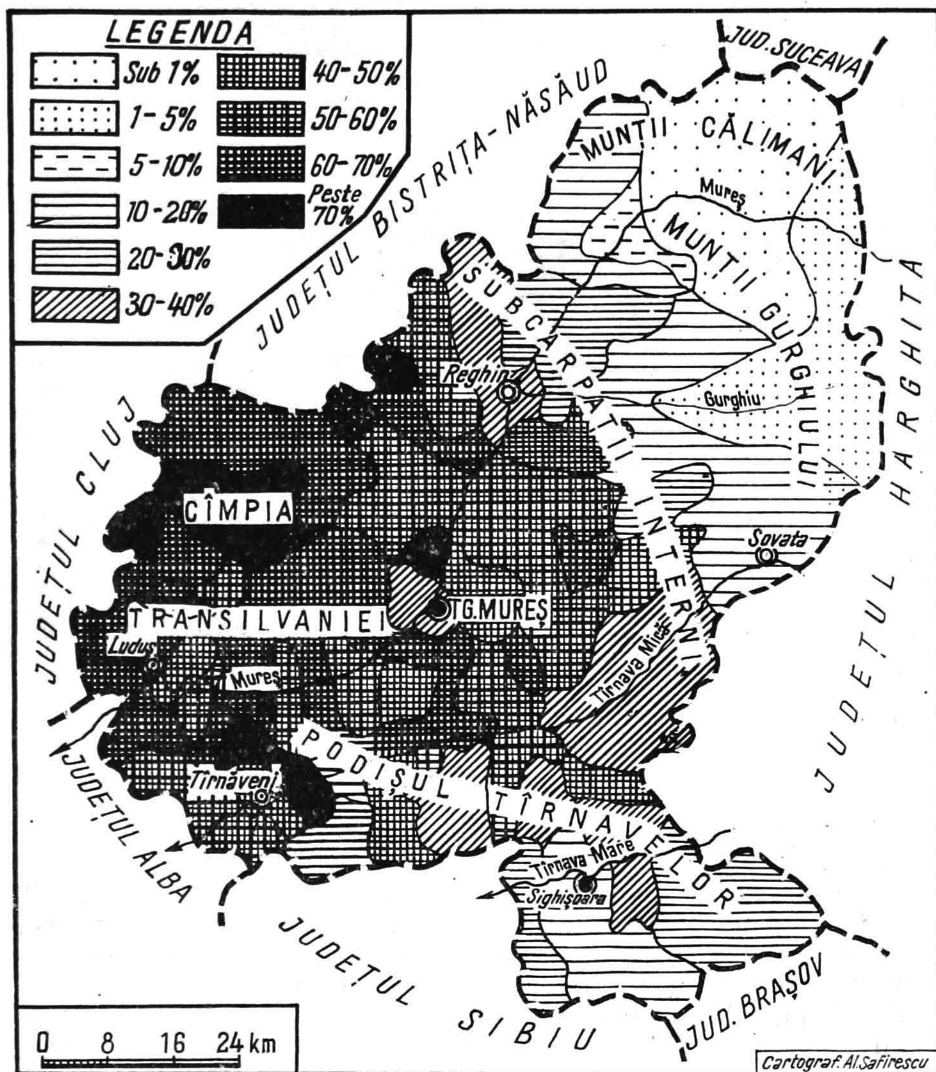

Fig. 38. — Suprafața arabilă — frecvența în % din suprafața totală a comunelor în 1969.

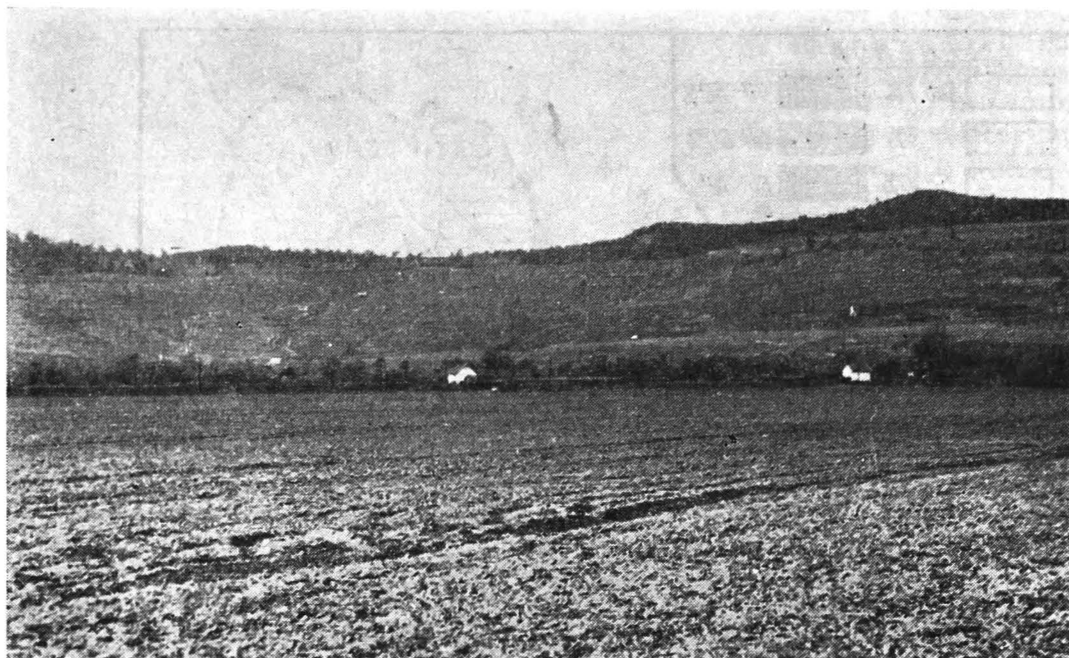

Fig. 39. — Folosinţe agricole în valea Tîrnavei Mari, pe teritoriul comunei Daneş : în prim plan lunca arabilă cultivată cu sfeclă de zahăr, cereale, cartofi etc ; în planul al doilea versantul nordic (cu expoziţie sudică) cultivat cu viţă de vie (viile Seleuşului) (foto I. Şoneriu).

faţa cerealieră) şi grîul (40,9%), ponderi mai mici avînd orzul (4,1%), ovăzul (4,2%) şi secara (0,07%).

Cultura *porumbului* (71 898 ha, 89 334 tone în 1969 ; 188 919 tone în 1971) este generalizată pe întreg teritoriul judeţului (cu excepţia a 3 comune montane — Răstoliţa, Lunca Bradului şi Stînceni), cu o frecvenţă de 16,5—55,3% din suprafaţa arabilă cultivată, predominînd frecvenţele de 20—40% (la 83 de comune) ; frecvenţele mai ridicate — peste 30% — caracterizează mai ales jumătatea vestică, mai călduroasă, a judeţului (Cîmpia Transilvaniei şi Podişul jos al Tîrnavelor) ; în jumătatea estică, mai răcoroasă, se cultivă cu destul succes soiuri timpurii.

Cultura grîului (62 029 ha, 76 171 tone în 1969 ; 140 286 tone în 1971) este, de asemenea, generalizată pe întreg județul (cu excepția comunelor montane amintite), cu o frecvență ce oscilează între 10,9 și 33% din suprafața arabilă cultivată, predominînd frecvențele de 20–30% (71 de comune).

Orzul (11 215 ha, 16 235 tone în 1969 ; 28 097 tone în 1971) se cultivă în aproape toate comunele, cu o frecvență mai mare — peste 5% — în Podișul Tîrnavelor și în jurul orașului Tîrgu Mureș. *Ovăzul* (6 416 ha, 5 877 tone în 1969 ; 6 567 tone în 1971) se cultivă mai mult (peste 5% din suprafața arabilă) în partea estică, mai răcoroasă, a județului (dealurile înalte subcarpatice și zona muntoasă). *Secara* (117 ha, 121 tone în 1969 ; 338 tone în 1971) se cultivă pe suprafețe foarte mici în cîteva comune (Ernei, Bahnea etc.).

Plantele de nutreț (52 044 ha, 373 000 tone), generalizate pe întreg județul, înregistrează frecvențe mai ridicate — peste 20% din suprafața arabilă — în zonele agricole preorășenești, cu o zootehnie mai intensivă, din jurul orașelor Tîrgu Mureș, Reghin și Sighișoara.

Plantele tehnice (21 109 ha) sînt reprezentate prin sfecla de zahăr, tutun, cînepă pentru fuior, in pentru fuior, in pentru ulei, mac, sorg, plante medicinale și aromate. *Sfecla de zahăr* ocupa în 1969 o suprafață de 15 422 ha cu care deținea primul loc între județele țării ; volumul producției, foarte fluctuabil de la un an la altul în funcție de condițiile climatice, în 1969 a totalizat 187 266 tone, în timp ce în 1965 se ridica la 316 811 tone, iar în 1971 la 303 768 tone. Cu excepția a 9 comune din zona montană și premontană, se cultivă în toate comunele județului (fig. 40) cu o frecvență mai mare (5–15% din suprafața arabilă)în Cîmpia Transilvaniei și în văile cu lunci aluvionare, foarte fertile, ale Mureșului, Nirajului și Tîrnavei Mici. Producția este destinată fabricilor de zahăr de la Tîrgu Mureș și Luduș. *Tutunul* (2 709 ha, 1 216 tone) se cultivă în 52 de comune situate, în majoritate, în jumătatea vestică — mai călduroasă — a județului, în special în Cîmpia Transilvaniei (Rîciu 124 ha, Pănet 110 ha, Sărmașu 95 ha, Band 85 ha etc.). *Cînepa pentru fuior* (1 912 ha, 2 701 tone) se cultivă în 3/4 din numărul comunelor, principala zonă de

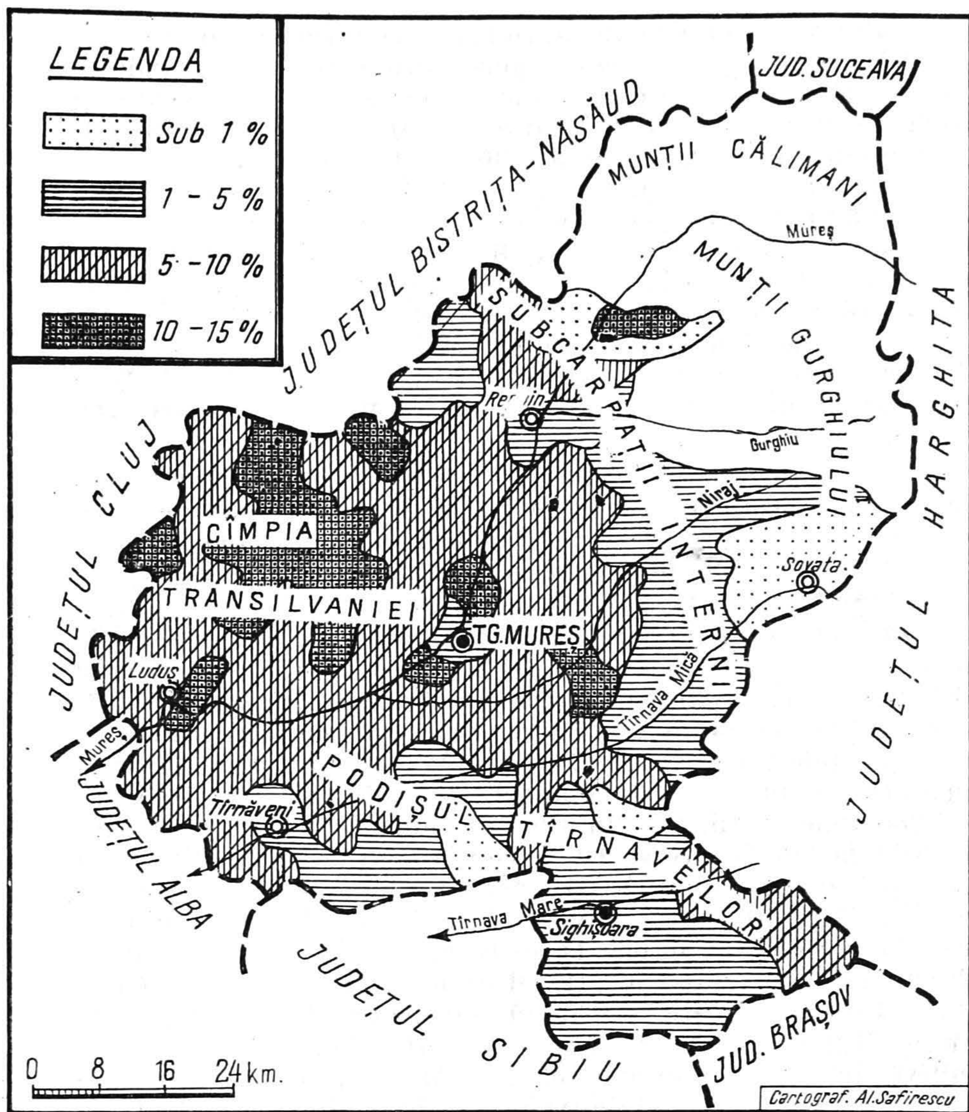

Fig. 40. – Culturile de sfeclă de zahăr – frecvența în % din suprafața arabilă cultivată a comunelor, 1969.

cultură conturîndu-se în extremitatea vestică, mai călduroasă, a județului, în jurul orașului Luduș (unde există o întreprindere de prelucrare a tulpinilor de cînepă). *Inul pentru fuior* (1 817 ha, 2 499 tone) se cultivă în 29 de comune din jumătatea estică, mai răcoroasă, a județului, unde sînt amplasate și două topitorii, la Ghindari și Albești. *Inul pentru ulei* (292 ha) se cultivă la Reghin, Ceuașu de Cîmpie, Hodoșa, Suplac., *macul* (135 ha) la Batoș, Lunca, Glodeni, Breaza etc., iar *sorgul* pentru mături (290 ha) în partea estică a județului (la Acățari, Sîngeorgiu de Pădure, Ghindari etc.). *Plante medicinale și aromatice* (46 ha) se semnalează la Adămuș, Crăiești.

Cartofii (10 962 ha, 57 000 tone în 1969 ; 121 593 tone în 1971) se cultivă în toate comunele județului, principala zonă de cultură conturîndu-se în jumătatea lui estică, mai răcoroasă (Podișul înalt al Tîrnavelor, Subcarpați, văile montane), unde înregistrează o frecvență de 5—10% și peste 10% din suprafața arabilă. Cartofii timpurii (1 738 ha) se cultivă mai mult în zonele agricole preorășenești, alături de legume.

Culturile de *legume* (6 115 ha, 26 862 tone în 1969 ; 56 085 tone în 1971) se întîlnesc în proporții variabile în toate comunele județului, principalele culturi (2,5—10% și peste 10% din suprafața arabilă) fiind concentrate în văile largi, cu soluri aluviale de luncă, ale Mureșului, Nirajului și Tîrnavelor, unde se practică pe scară largă irigațiile. Speciile termofile (pătlăgelele roșii, ardeii) sînt răspîndite mai mult în jumătatea vestică, mai călduroasă, a județului, în timp ce speciile cu exigențe termice mai reduse (rădăcinoasele comestibile, castraveții, ceapa) predomină în jumătatea estică, mai răcoroasă și mai umedă. Producția de legume se valorifică, în parte, la fabrica de conserve din Tîrgu Mureș.

Leguminoasele pentru boabe (3 152 ha, 1 733 tone în 1969 ; 3 030 tone în 1971) sînt reprezentate prin soia (2 486 ha, 1 200 tone), mazăre (336 ha, 131 tone) și fasole (329 ha, 407 tone, incluzînd și producția culturilor intercalate) ; specia cea mai importantă — *soia* — se cultivă în 30 de comune, majoritatea situate în partea vestică a județului, îndeosebi în Cîmpia Transilvaniei (Rîciu 333 ha, Zau de Cîmpie 245 ha, Ceuașu de Cîmpie 247 ha, Miheșu de Cîmpie 150 ha etc.).

Viticultura este o ramură de importanţă principală a producţiei vegetale a judeţului Mureş, avînd o contribuţie substanţială şi la comerţul exterior al României, prin cantităţile însemnate de vinuri de calitate superioară furnizate exportului. Fondul viticol al judeţului totalizează (anul 1969) 6 773 ha, incluzînd 5 447 ha vii pe rod (din care : 4 216 ha vii altoite şi indigene, 1 231 ha vii hibride), 48 ha pepiniere viticole şi 13 ha plantaţii portaltoi. Producţia viilor pe rod însumează 10 678 tone struguri ; în 1965, în condiţii climatice mai favorabile, pe o suprafaţă totală de 4 834 ha s-au obţinut 19 880 tone struguri ; în 1971, pe 5 771 ha s-au obţinut 9 465 tone. Repartiţia fondului viticol în cadrul judeţului prezintă o pronunţată neuniformitate, în legătură evidentă cu variaţiile condiţiilor ecologice pedoclimatice. Cu excepţia a 6 comune din zona montană, viţa de vie se cultivă în toate comunele judeţului cu o frecvenţă mai ridicată (1—9% din suprafaţa totală) la 47 de comune grupate, în majoritate, în jumătatea vestică, mai călduroasă, a judeţului.

Principalele culturi sînt concentrate în partea sud-vestică a judeţului, în Podişul Tîrnavelor, mai precis în sectorul deluros cuprins între Tîrnava Mică şi Tîrnava Mare, unde se conturează o importantă zonă viticolă, caracterizată prin frecvenţe, productivităţi şi producţii superioare ; această zonă, de fapt, face parte din puternica podgorie a Tîrnavelor, care se extinde şi în judeţele vecine — Sibiu şi Alba. Aici sînt renumite podgoriile de la Băgaciu (233 ha), Zagăr (323 ha), Bălăuşeri cu Agrişteu, Senereuş şi Filitelnic (405 ha), Nadeş cu Ţigmandru şi Măgheruş (281 ha), Daneş cu Seleuş (189 ha), Bahnea cu Gogan (220 ha), Mica cu Deaj (165 ha), Suplac cu Idrifaia (131 ha). ş.a. La Băgaciu funcţionează o unitate de vinificaţie (cramă) modernă şi de mare capacitate (130 de vagoane anual).

În anii din urmă suprafeţele viticole au sporit simţitor prin plantaţii noi, în terase, făcute la Zagăr, Laslău, Idrifaia etc. ; în perioada 1971—1975 se vor adăuga încă aproape 400 ha vie. Producţia de struguri este destinată în principal vinificaţiei, cultivîndu-se *Fetească albă*, *Riesling italian*, *Pinot gris*, *Fetească de Ardeal*, *Neuburger*, *Muscat ottonel*, *Traminer* etc.

Pomicultura constituie, de asemenea, o ramură de importanţă principală a producţiei vegetale din judeţul Mureş, fur-

nizînd, ca și viticultura, cantități însemnate de produse (fructe) la export. Fondul pomicol al județului cuprinde (în 1969) 10 100 ha livezi și pepiniere pomicole (din care 7 046 livezi pe rod și 89 ha pepiniere pomicole) și un efectiv total de pomi fructiferi cifrat la peste 3 221 000 de bucăți, din care în masiv (livezi) peste 1 971 000 de bucăți (61%), iar răsleți circa 1 250 000 de bucăți (39%); din efectivul total, pomii pe rod însumează peste 2 203 000 bucăți (68,4%), iar pomii tineri peste 1 017 000 (31,6%). În compoziția pe specii, pe primul loc stau prunii (47,4%), urmați de meri (33,3%), peri (5,2%), vișini (4,7%), nuci (2,7%), cireși (2,5%), piersici (1,5%), duzi (0,9%) caiși și zarzări (0,7%) și gutui (0,4%).

Pomicultura este generalizată pe întreg cuprinsul județului însă în proporții variabile, condiționate de factori naturali, soicial-economici, tradiții locale etc. Principalele centre pomicole sînt situate în zona dealurilor înalte din jumătatea estică a județului: Batoș (1 139 ha livezi, cu un efectiv de circa 300 000 de pomi, 50% pe rod, 77,7% meri, predominant—60%—soiul *Ionathan*), Reghin (418 ha, circa 100 000 de pomi, 50% meri), Apold (545 ha cu peste 70 000 de pomi, 54% meri de 23 de soiuri, 43% pruni etc.), Daneș (277 ha, cu masivul principal, de 154 ha, la Criș), Nadeș (143 ha), Zagăr (160 ha), Cund (170 ha), Laslău (103 ha), Neaua (310 ha, cu masivul principal, de 155 ha, la Vădaș), Sîngeorgiu de Pădure (205 ha, cu masivul principal la Bezid), Ghindari (175 ha), Măgherani (393 ha), Brîncovenești (244 ha), Aluniș (130 ha), Deda (155 ha), Vătava (149 ha), Lunca (151 ha) ș.a. În Cîmpia Transilvaniei sînt remarcabile livezile din comunele Pănet (213 ha, cu masivul principal, de 131 ha, la Berghia) și Band (153 ha).

Producția de fructe (circa 30 000 tone, în 1969) este destinată, în bună parte, exportului (în Cehoslovacia, R.D.G., R. F.G. etc.).

În perioada 1971—1975 suprafața cultivată cu pomi fructiferi va crește cu încă 800 ha.

O cultură foarte rentabilă, practicată de multe decenii, în condiții pedoclimatice speciale, în împrejurimile orașului Sighișoara (numai aici în țară) este aceea a *hameiului*; în 1969, de pe 419 ha hameiști pe rod (251 ha la Sighișoara, 168 ha la

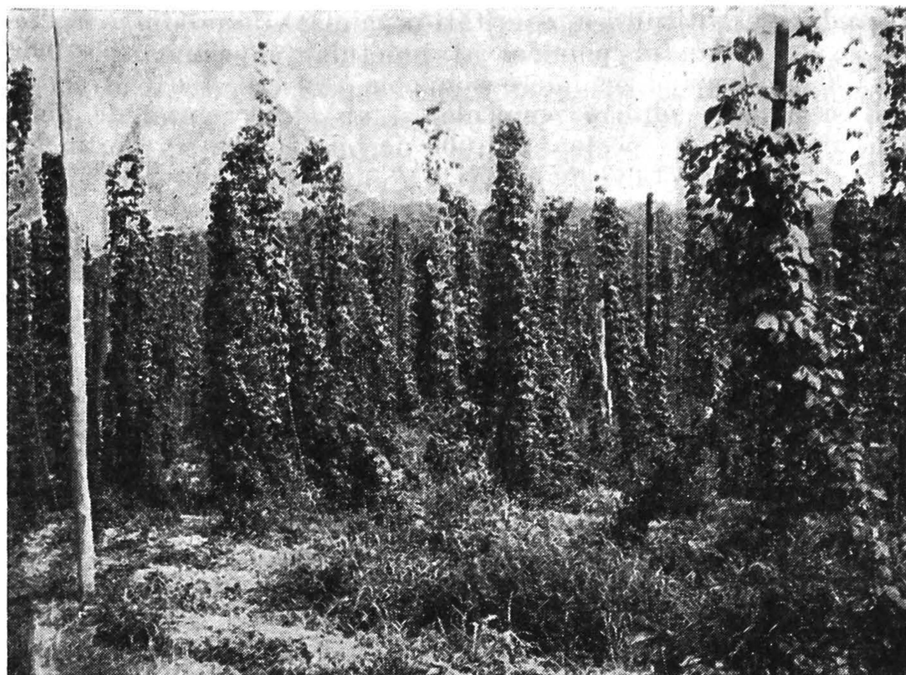

Fig. 41. — Cultură de hamei în valea Tîrnavei Mari, între Sighişoara şi Daneş (foto I. Şoneriu).

Saschiz) s-au recoltat circa 250 000 kg conuri verzi destinate industriei berii; pînă în 1975 suprafaţa cultivată cu hamei va creşte, aici, cu încă 920 ha (fig. 41).

Producţia animală. Dezvoltarea producţiei animale este favorizată, într-un grad ridicat, de disponibilitatea unei bogate şi variate baze furajere, alcătuită, pe de o parte, de pajiştile naturale—păşuni şi fîneţe — (144 479 ha în 1969), iar pe de altă parte de furajele provenite din culturi, incluzînd plantele de nutreţ (peste 52 000 ha în ogor propriu, aproape 20 000 ha sub plantă protectoare, peste 8 800 ha intercalate etc.), la care se adaugă o parte însemnată din cerealele boabe (porumb, orz, ovăz) împreună cu produsele lor accesorii (coceni, paie etc.), o parte însemnată din cartofi ş.a.

La începutul anului 1970 *efectivul de animale* din judeţul Mureş se cifra la 182 943 de bovine (din care: 76 273 de vaci şi bivoliţe), 171 524 de porcine, 342 380 de ovine, 18 182 de cabaline, 8 387 de caprine, 1 833 729 de păsări, 40 510 familii de albine. Pînă la începutul anului 1972 efectivele au crescut la 189 800 de bovine (din care 77 800 de vaci şi bivoliţe), 233 500 de porcine, 351 100 de ovine etc.

La bovine, judeţul Mureş se numără printre primele judeţe ale ţării atît în ce priveşte efectivul (locul 6 la începutul anului 1970), cît şi densitatea medie la 100 ha agricol (locul 4 cu 46,6 capete)[18]. În cadrul judeţului, bovinele au o răspîndire generalizată pe întreg teritoriul lui, dar neuniform (fig. 42); o zonă de concentrare mai accentuată a efectivelor, cu densităţi mai mari (50—100 de capete la 100 ha agricol), se conturează în partea centrală a judeţului, coincizînd aproximativ cu zona agricolă preorăşenească constituită în jurul oraşului Tîrgu Mureş pe o rază de 20—25 km şi incluzînd circa 15 comune, zonă profilată şi în producţie de lapte de vacă (pe lîngă legume şi alte produse agricole proaspete). În judeţ au fost create cîteva unităţi zootehnice socialiste moderne în ramura bovinelor, în fruntea cărora stă Staţiunea experimentală zootehnică de la Tîrgu Mureş, profilată, în principal, pe cercetări în selecţia şi ameliorarea taurinelor (în special, rasa *Bălţată românească*); trebuie menţionate, apoi, centrul pentru creşterea tăuraşilor de prăsilă de la Tîrnăveni, îngrăşătoria de viţei de la Iernut, îngrăşătoria de tineret taurin de la Cuci, complexele pentru creşterea vacilor de lapte de la Găleşti şi Ghindari ş.a. Se prevede ca pînă în 1975 efectivul total de bovine să ajungă la 254 000 de capete, din care 119 000 vaci şi juninci.

Producţia de lapte de bovine (1 246 800 000 de litri în 1971) este destinată, în cea mai mare parte, industrializării în judeţ (la Tîrgu Mureş, Sighişoara, Luduş).

La *porcine*, judeţul Mureş deţinea la începutul anului 1970 locul 12 atît la efective, cît şi la densitatea medie la 100 ha

[18] La începutul anului 1972 judeţul Mureş deţinea locul 7 la efective şi locul 9 la densitate (cu 48,2 capete la 100 ha agricol).

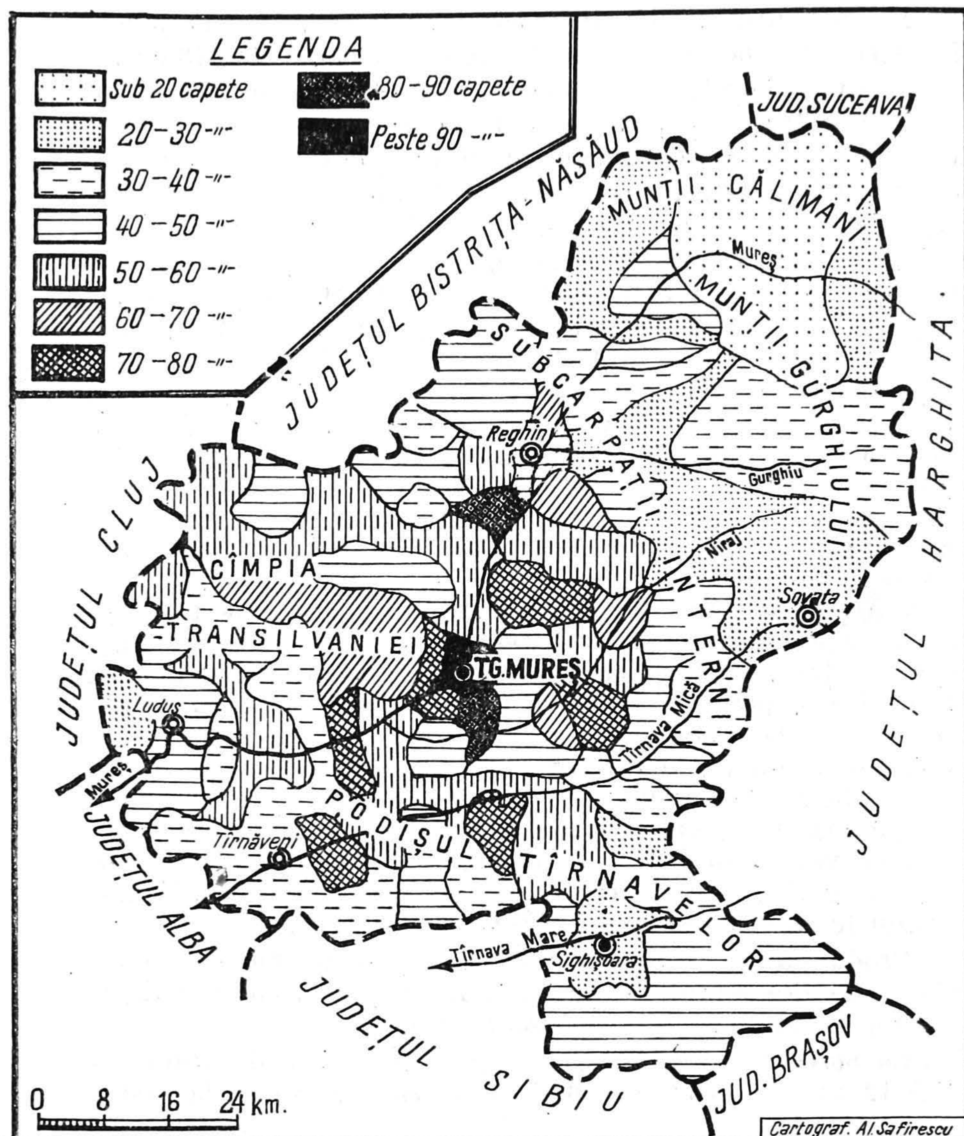

Fig. 42. — Densitatea bovinelor la 100 ha agricol (arabil + pășune + fînețe) la 1. I. 1970.

arabil (69 de capete)[19]. În răspîndirea inegală a porcinelor în cuprinsul judeţului se remarcă, în primul rînd, o zonă de mare concentrare suprapusă pe culoarul Mureşului între Reghin şi Luduş, cu centrele de la Gorneşti, Reghin, Iernut, Luduş-Gheja, Sîncraiu de Mureş ş.a. Deosebit de important este Complexul porcin de selecţie şi testare de la Gorneşti (dat în funcţiune în 1968), o adevărată uzină vie, de unde anual pleacă peste 24 000 de porci spre abator şi spre unităţile de creştere şi îngrăşare din I.A.S.-uri şi C.A.P.-uri; aici se cresc porcine din rasele cele mai productive — *Landrace*, *Marele alb*, *Cornwall*, *Wessex*, *Pietrain*, *Durrock*, *Hampshire*. În cadrul complexului funcţionează o secţie de industrializarea cărnii de porc (abator şi atelier de preparate de carne). O altă unitate importantă (dată în folosinţă în 1971) este Complexul intercooperatist de îngrăşare a porcinelor de la Luduş-Gheja (anual circa 30 000 de porci). În judeţ mai există încă opt asociaţii intercooperatiste cu ferme specializate în creşterea şi îngrăşarea porcinelor (sistem de organizare introdus în 1970), la Band, Agrişteu, Coroisînmartin, Cucerdea, Găneşti, Iernut, Roşiori, Şăuşa, Şăulia.

Producţia de carne de porc (greutate vie) a însumat, în 1969, 18 500 000 kg, pentru perioada 1965—1969 revenind o producţie medie anuală de circa 20 000 000 kg. Se prevede ca pînă în 1975 efectivul total de porcine să ajungă la 250 000 de capete.

Creşterea *ovinelor* este a treia ramură de importanţă principală a zootehniei din judeţul Mureş, generalizată în toate comunele judeţului, însă în proporţii variabile (fig. 43). Cea mai importantă zonă de creştere a ovinelor (ca efective şi densităţi) se conturează în partea estică a judeţului, în regiunea dealurilor înalte subcarpatice şi a reliefului montan, unde pajiştele naturale au o mare extensiune; aici densităţile oscilează între 100 şi 200 de capete la 100 ha agricol (de exemplu Vătava 176, Deda 192, Brîncoveneşti 141, Hodac 166, Batoş 100 etc.). Din efectivul total de 342 380 de ovine (la începutul anului 1970), 123 004 (35%) sînt cu lînă fină şi semifină. Pro-

[19] La începutul anului 1972 deţinea locul 13 atît la efective, cît şi la densitate (95,2 capete la 100 ha agricol).

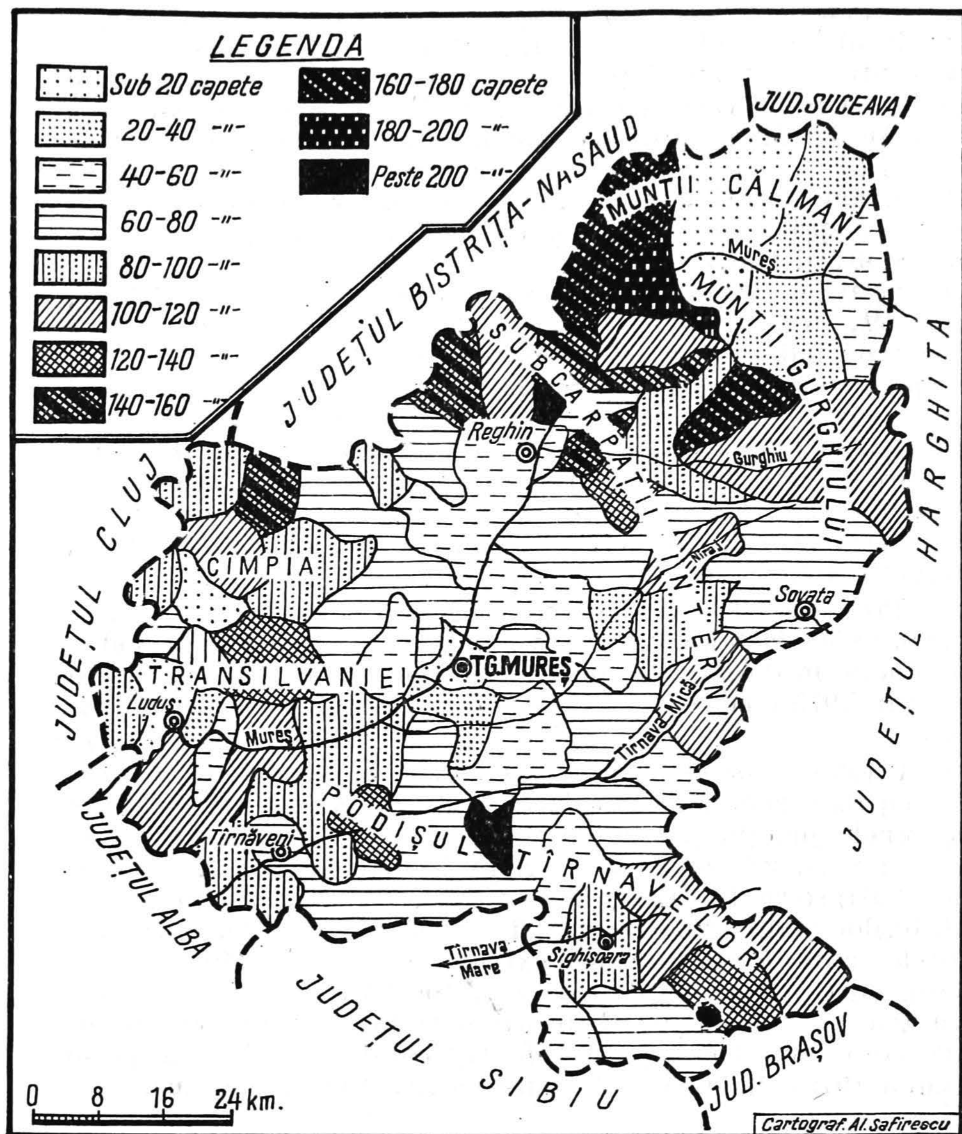

Fig. 43. — Densitatea ovinelor la 100 ha agricol (arabil + pășune + fînețe) la 1. I. 1970.

ducția de lînă a crescut de la 483 000 kg în 1965 la 636 000 kg în 1969. Dintre unitățile noi, în construcție, în subramura creșterii ovinelor menționăm complexul intercooperatist de îngrășarea mieilor de la pășunea Mociar — Reghin, unde vor fi crescuți anual circa 30 000 de miei.

Cabalinele, al căror rol s-a micșorat pe măsura extinderii mecanizării agriculturii, sînt încă răspîndite în toate comunele județului, dar cu efective mici (la majoritatea comunelor înregistrînd sub 300 de capete), excepție făcînd doar cîteva localități din zona montană (Ibănești cu 11 320 de capete, Gurghiu cu 601, Hodac cu 530). *Caprinele* sînt, de asemenea, răspîndite în aproape toate comunele, în efective mici, care doar la 7 comune depășesc 300 de capete (Deda, Bahnea, Vătava etc.).

O mare dezvoltare a luat în ultimii ani *avicultura* : efectivul total de păsări a crescut de la circa 1 400 000 în 1963 la aproape 1 900 000 în 1969, iar producția de ouă a sporit de la circa 133 milioane bucăți în 1965 la circa 169 milioane în 1969. La jumătate din numărul comunelor efectivele depășesc 10 000, iar densitățile 300 de păsări la 100 ha agricol. Efectivele și densitățile cele mai mari se întîlnesc în zona agricolă preorășenească din jurul orașului Tîrgu Mureș, unde se află două mari unități de tip industrial create în cincinalul trecut : Combinatul avicol de la Ungheni și I.A.S. — avicolă Tîrgu Mureș.

Efective însemnate de păsări sînt concentrate și în zonele agricole preorășenești ale altor orașe din județul Mureș (Sighișoara, mai ales), precum și în regiunea cerealieră a Cîmpiei Transilvaniei.

Piscicultura a cunoscut, de asemenea, o dezvoltare remarcabilă, fiind specializată în două direcții : creșterea crapului în zona Cîmpiei Transilvaniei și creșterea păstrăvului în zona montană.

Creșterea crapului, gospodărită de Întreprinderea piscicolă de stat de la Zau de Cîmpie, se face în șapte iazuri însumînd 324 ha luciu de apă, amenajate în lungul văii Pîrîului de Cîmpie (sau valea Ludușului) pe intervalul cuprins de la Tăureni (în avale) pînă în amunte de Zau de Cîmpie, la confluența pîrîului Șesu din valea Șăuliei ; la acestea se adaugă o pepinieră piscicolă

cu o suprafaţă de 27 ha compartimentată în patru eleştee sistematice pentru creşterea puieţilor de crap. Producţia anuală de crap a iazurilor este de aproximativ 2 000 kg/ha, totalizînd circa 700 000 kg. În perspectivă se prevede amenajarea a 25 ha eleştee între Tăureni şi Zau de Cîmpie, iar în avale de Tăureni a încă unui iaz de 12 ha.

Un fapt vrednic de menţionat este introducerea pisciculturii şi în sectorul C.A.P. din zonă; recent a fost înfiinţată o fermă piscicolă intercooperatistă la care participă C.A.P.-urile din Şăulia, Răzoare şi Pogăceaua şi care a întreprins amenajarea în valea Şăuliei a trei iazuri piscicole cu o suprafaţă de 80 ha în care se vor produce 1 600 kg crap la ha, ceea ce înseamnă o producţie globală anuală de aproape 130 000 kg. În felul acesta, iazurile piscicole devin tot mai mult un element caracteristic al peisajului rural din această parte a judeţului.

Creşterea păstrăvului, gospodărită de organele silvice, este legată de apele reci de munte din partea estică a judeţului. Păstrăvării amenajate există pe valea Nirajului la Cîmpu Cetăţii (cu o producţie anuală de circa 10 000 kg destinate consumului) şi pe valea Gurghiului, la Lăpuşna, pentru reproducţie şi populare a apelor de munte. În raza ocolului silvic Sovata s-au amenajat bazine cu păstrăvi pentru pescuitul sportiv (unul pe valea Sebeşului şi unul în apropierea cabanei Bucin).

O subramură nouă a zootehniei din judeţul Mureş este creşterea *animalelor de blană* organizată de Staţiunea experimentală zootehnică din Tîrgu Mureş, care dispune de ferme amplasate în pădurea Livezeni, unde se produc, prin selecţie şi ameliorare, blănuri valoroase de nurci şi vulpi.

Zonele de producţie agricolă (vezi harta economică). Diferitele ramuri şi subramuri ale producţiei agricole vegetale şi animale — analizate mai sus — se îmbină în diverse moduri pe cuprinsul judeţului Mureş, rezultînd zone agricole complexe, cu profiluri structurale deosebite, după cum urmează:

1) *Zona de cultură a cerealelor (în principal, porumb și grîu) și a sfeclei de zahăr, asociată cu creșterea animalelor (în principal, bovine, porcine și ovine)*, extinsă în partea vestică a județului, include circa 30 de comune din Cîmpia Transilvaniei, Podișul jos al Tîrnavelor (sectorul deluros dintre Mureș și Tîrnava Mică) și culoarul Mureșului între Ungheni și Chețani. Deși cu o pondere mai mică, de subramuri secundare, sînt totuși remarcabile și culturile de orz, soia, cînepă, tutun, legume (mai ales pe lunca Mureșului), cartofi, viță de vie (Band, Valea Largă, Iernut ș.a.) și pomi fructiferi (Band, Sărmașu, Ogra ș.a.), precum și avicultura, piscicultura (Zau de Cîmpie) și apicultura (fig. 44).

2) *Zona de cultură a cerealelor (în principal, porumb și grîu) a sfeclei de zahăr și a cartofului, asociată cu creșterea animalelor (în principal, bovine, porcine și ovine)*, extinsă în partea central-nordică a județului, include circa 30 de comune de la marginea estică a Cîmpiei Transilvaniei (Dealurile Mădărașului), din culoarul Mureșului între Reghin și Ungheni și din bazinul inferior și mijlociu al Nirajului. Dintre subramurile secundare, mai notabile, sînt de menționat culturile de orz, ovăz, soia, tutun, legume (mai ales în luncile Mureșului și Nirajului), viță de vie (Crăciunești, Acățari etc.), pomi fructiferi (Batoș, Reghin etc.), precum și avicultura (Ungheni, Tîrgu Mureș, Sîncraiu de Mureș, ș.a.) și apicultura.

3) *Zona de cultură a cerealelor (în principal, porumb și grîu), a viței de vie și a cartofului, asociată cu creșterea animalelor (în principal, bovine, ovine și porcine)*, situată în partea sudică a județului, include circa 15 comune din Podișul Tîrnavelor (sectorul deluros dintre cele două Tîrnave, împreună cu valea Tîrnavei Mici între Fîntînele și Adămuș). Dintre subramurile secundare mai remarcabile sînt culturile de orz, tutun, legume (în lunca Tîrnavei Mici), pomi fructiferi (Zagăr, Nadeș, Suplac, Bahnea, Daneș etc.), precum și avicultura (Zagăr, Bălăușeri, Gănești etc.).

Fig. 44. — Peisaj agricol din Cîmpia Transilvaniei în raza comunei Miheşu de Cîmpie : culturi de tutun (în primul plan), cereale (planul de mijloc), pomi fructiferi şi viţă de vie (ultimul plan, pe culmea domoală a dealului) (foto I. Şoneriu).

4) *Zona de cultură a cerealelor* (*în principal, grîu şi porumb*) *şi a cartofului, asociată cu creşterea animalelor* (*în principal, bovine, ovine şi porcine*) cuprinde 25 de comune din regiunea dealurilor înalte din partea estică a judeţului (Subcarpaţii interni şi Podişul înalt al Tîrnavelor). Dintre subramurile secundare sînt de remarcat culturile de orz, in, sfeclă de zahăr (Aluniş, Vînători etc.), legume (în luncile ıîurilor principale), pomi fructiferi (Apold, Măgherani, Ghindari, Neaua, Aluniş, Vătava ş.a.) şi hamei (Sighişoara, Saschiz), precum şi avicultura (Sighişoara etc.) şi apicultura.

5) *Zona de creştere a animalelor* (*în principal, ovine şi bovine*) *pe baza pajiştilor montane* se suprapune pe relieful muntos vulcanic (munţii Călimani şi Gurghiu) din extremitatea nord-estică a judeţului, incluzînd — integral sau parţial —

12 comune. Dintre subramurile secundare remarcăm culturile de cartofi și ovăz (în văile principale).

În cadrul unora din zonele indicate mai sus, în jurul orașelor, se practică *producții agricole preorășenești* (legume, lapte, ouă, păsări etc); cea mai importantă zonă agricolă preorășenească se conturează în jurul orașului Tîrgu Mureș, pe o rază de 20—25 km, cuprinzînd circa 15 comune.

Pădurile, vînatul și pescuitul

Fondul forestier al județului însumează o suprafață de peste 205 000 ha, din care 195 130 ha păduri. Aproximativ 95% din păduri au funcțiunea de producție și protecție, iar 5% de protecție cu rol deosebit (protecția solului contra eroziunii, protecția faunei cinegetice, rezervații științifice ale Academiei, monumente ale naturii etc.). Pădurile în regim de codru predomină (85,7%) față de cele în regim de crîng și conversiuni (4,3%). În structura pe specii, la suprafețe, rășinoasele participă cu 32,1%, fagul cu 34,1%, cvercineele (gorun, stejar) cu 7,7%, diversele esențe tari (carpen, ulm, paltin etc.) cu 18,2%, diversele esențe moi cu 2,3%.

Principalele resurse forestiere sînt concentrate în jumătatea estică a județului, în zona montană (munții Călimani și Gurghiu), și în zona dealurilor subcarpatice și în Podișul înalt al Tîrnavelor. În zona montană frecvența pădurilor înregistrează 50—70% din suprafața totală a comunelor (depășind 70% la Ibănești și Lunca Bradului); în zona dealurilor înalte înregistrează 20—50%, scăzînd la sub 20% și chiar la sub 10% în Podișul jos al Tîrnavelor și în Dealurile Mădărașului, pentru ca în Cîmpia Transilvaniei să înregistreze sub 5%. Structura pe specii a pădurilor prezintă de asemenea variații însemnate de la o zonă naturală la alta și chiar în cadrul aceleiași zone, după cum se poate vedea și din tabelul de mai jos (proporții

procentuale din suprafaţa împădurită):

Zona naturală	Ocolul silvic	Răşinoase %	Fag %	Cvercinee (gorun, stejar) %	Diverse sp. tari (carpen etc.) %	Diverse sp. moi %
Munte	Lunca Bradului	82,6	18,1	—	—	—
	Răstoliţa	56,7	40,4	—	2,2	0,8
	Gurghiu	50,0	40,0	5,0	4,0	1,8
	Sovata	24,0	67,0	3,5	3,2	2,3
Dealuri înalte	Sîngeorgiu de Pădure	2,3	51,5	16,5	25,9	3,8
	Sighişoara	1,9	34,5	31,3	27,0	2,9
	Reghin	2,0	12,2	47,0	30,4	6,6
Dealuri joase	Tg. Mureş	—	—	37,3	60,7	2,3
	Tîrnăveni	0,8	1,2	39,9	57,4	5,7
	Luduş	—	—	36,3	60,0	4,3

După reorganizarea socialistă a gospodăririi silvice au fost prevăzute pentru împădurire arborete tinere incomplet regenerate, parchete exploatate şi neregenerate, terenuri degradate şi neproductive etc. Numai în perioada 1965—1969 au fost efectuate lucrări de împădurire însumînd o suprafaţă de 6 198 ha (din care 4 585 ha răşinoase şi 1 615 ha foioase). În general, orientarea gospodăririi silvice în viitor vizează îndeplinirea într-un grad cît mai înalt a celor două funcţiuni esenţiale ale pădurilor — de protecţie şi de producţie de masă lemnoasă. Masa lemnoasă (circa 1 milion m³ anual) obţinută prin operaţiunile de cultură silvică este predată spre exploatare unităţilor industriale din cadrul Combinatului de exploatare şi industrializare a lemnului Mureş.

În afară de produsul principal — lemnul — fondul forestier al judeţului Mureş furnizează şi o serie de produse accesorii, care nu sînt neglijabile. Astfel, în 1970 s-au recoltat circa 770 000 kg fructe de pădure (zmeură, afine, mure, măceşe, coarne, fragi ş.a.), din care circa 290 000 kg au fost exportate (mai mult în ţările vestice). Centre de prelucrare şi valorificare a fructelor de pădure funcţionează la Răstoliţa, Sovata şi Reghin. Se mai recoltează răşină (peste 80 000 kg.), miere de albine, seminţe forestiere, plante medicinale ş.a.

Resursele de vînat sînt organizate teritorial în 66 de fonduri de vînătoare; în zona montană se vînează urşi, cerbi, mistreţi, căprioare, rîşi etc., în zona deluroasă iepuri, mistreţi, căprioare etc.; vulpi şi pisici sălbatice se vînează în toate fondurile de vînătoare, potîrnichi şi raţe sălbatice mai ales în Cîmpia Transilvaniei, fazani lîngă Tîrgu Mureş etc.

Resursele naturale de peşte sînt organizate în 17 fonduri de pescuit; în apele de munte se pescuieşte păstrăv (indigen şi curcubeu) şi lipan, iar în apele de dealuri, mreană, clean, scobar, plătică etc.

CĂILE DE COMUNICAŢIE ŞI TRANSPORTURILE

În prezent, structura reţelei de transporturi din judeţul Mureş include 4 categorii — rutiere, feroviare, aeriene şi speciale — la care se adaugă telecomunicaţiile.

Transporturile feroviare sînt deservite de o reţea de linii ferate cu o lungime totală de 482 km, din care 329 km linie normală şi 153 km linie îngustă; densitatea medie a reţelei feroviare este de 72 km la 100 km². În distribuiţa teritorială a căilor ferate se observă o strînsă legătură cu configuraţia geomorfologică în sensul că, cu mici excepţii (la traversarea unor interfluvii), ele urmăresc numai văile principale; astfel, culoarul larg al Mureşului canalizează cea mai importantă arteră feroviară a judeţului — linia Războieni — Deda, din care, în limitele judeţului Mureş, pe intervalul Cheţani — Deda, se cuprind 100 km. Importanţa acestei linii ferate (construită în 3 etape: Războieni — Tîrgu Mureş în 1871, Tîrgu Mureş — Reghin în 1886 şi Reghin — Deda în 1905; mai departe, Deda — Gheorgheni în 1909) este multiplă:

Fig. 45. — Căi de comunicaţie în defileul Mureşului: cale ferată pe malul stîng (sudic) al rîului, şosea asfaltată pe malul drept (nordic) (foto I. Şoneriu).

străbate judeţul pe o distanţă mare şi aproximativ pe la mijloc, prinzînd, în acest fel, mai mult de jumătate din teritoriul judeţului în zona sa de gravitaţie; leagă direct o serie de centre industriale — Luduş, Iernut, Tîrgu Mureş, Reghin etc. — într-o adevărată axă industrială; trece prin oraşul de reşedinţă administrativă a judeţului, Tîrgu Mureş; mijloceşte legătura cu magistralele feroviare Braşov — Sighişoara — Teiuş — Războieni — Cluj — Oradea şi Braşov — Ciceu — Deda — Dej — Baia Mare — Satu Mare, aceasta din urmă traversînd judeţul Mureş pe o distanţă de 50 km, între Stînceni şi Rîpa de Jos, pe intervalul Stînceni — Deda (40 km) urmînd defileul Mureşului (fig. 45). Pe linia Războieni — Deda se efectuează un trafic considerabil de călători, mărfuri, incluzînd, pe de o parte, aprovizionări cu materii prime, utilaje, materiale etc. pentru nevoile

industriei, precum şi mărfuri de consum pentru populaţia din judeţ; pe de altă parte, expedieri de mărfuri industriale şi agricole din judeţ; de asemenea, un însemnat tranzit de mărfuri între estul şi vestul Transilvaniei. La Luduş, cu linia Războieni — Deda face joncţiunea calea ferată normală, care, venind dinspre Lechinţa (jud. Bistriţa-Năsăud), străbate judeţul Mureş pe o distanţă de 45 km (începînd de la Sărmăşel-Gară), deservind importanta zonă agricolă a Cîmpiei Transilvaniei. La Cristeşti (la 5 km de Tîrgu Mureş) fac joncţiunea două linii ferate înguste: una străbate zona agricolă a Cîmpiei Transilvaniei, bifurcîndu-se la Band într-o ramură care merge pînă la Miheşu de Cîmpie (intervalul Tîrgu Mureş — Miheşu de Cîmpie = 55 km), unde face joncţiunea cu linia Luduş — Lechinţa — Măgheruş, şi altă ramură care merge la Lechinţa, ieşind din judeţ la Crăieşti (intervalul Tîrgu Mureş — Crăieşti = 50 km); cealaltă linie îngustă, cu o lungime totală de 82 km (din care 77 km în cadrul judeţului), străbate în lung valea inferioară şi mijlocie a Nirajului pînă la Eremitu, de unde trece în valea superioară a Tîrnavei Mici, la Sovata şi Praid, unde face joncţiunea cu linia ferată normală eşalonată în lungul Tîrnavei Mici pînă la Blaj (113 km, din care aproape 80 km în judeţul Mureş, pe intervalul Sovata — Corneşti), deservind împreună zona forestieră de pe latura vestică a Munţilor Gurghiu, precum şi zona agricolă complexă din dealurile Nirajului şi ale Tîrnavelor. Dealtfel, zona forestieră a munţilor Gurghiu şi Căliman beneficiază de o serie de linii înguste forestiere, dintre care unele au fost desfiinţate după viiturile din 1970, fiind înlocuite cu drumuri forestiere. În fine, colţul sud-estic al judeţului, pe o distanţă de aproape 50 km, este străbătut de magistrala feroviară Braşov — Sighişoara — Teiuş.

În 1969, traficul feroviar de mărfuri din judeţul Mureş a însumat la expedieri circa 2 900 000 tone (din care: peste 610 000 tone produse din lemn, peste 615 000 tone materiale de construcţie, aproape 700 000 tone produse ale industriei uşoare şi chimice, 163 000 tone produse alimentare etc.), iar la sosiri peste 3 200 000 tone (din care: 120 000 tone cărbuni, 144 000 tone produse petroliere, 234 000 tone minereuri,

760 000 tone sfeclă de zahăr, 344 000 tone materiale de construcţie etc.).

Transporturile *rutiere* sînt deservite de o reţea de drumuri clasate cu o lungime totală de 2 176 km, revenind o densitate medie generală de 32,4 km la 100 km². Pe categorii (conform clasificării din 1. I. 1970), drumurile naţionale însumează 365 km, cele judeţene 746 km, iar cele comunale 1 065 km. Drumurile modernizate totalizează[20] o lungime de 626 km (din care 333 km naţionale, 281 km judeţene şi 12 km comunale), revenind o densitate medie de 9,4 km la 100 km².

Cea mai importantă arteră rutieră din judeţul Mureş este drumul naţional nr. 15 Turda—Tîrgu Mureş—Reghin—Topliţa—Borsec—Bistricioara, care străbate judeţul, pe o distanţă de 148 km, pe intervalul Hădăreni—Ciubotani, dublînd calea ferată Războieni—Deda şi segmentul Deda—Topliţa din magistrala feroviară Braşov—Ciceu—Deda—Dej; în acest fel, amplifică şi mai mult potenţialul de transporturi al văii Mureşului, încadrînd şi mai organic judeţul Mureş în contextul unor comunicaţii cu rază mai largă, care leagă Transilvania de Moldova. Cu acest drum joncţionează alte 4 drumuri naţionale: drumul nr. 14 A Mediaş—Tîrnăveni—Iernut (27 km în judeţul Mureş), drumul nr. 13 Braşov—Sighişoara—Tîrgu Mureş (82 km în judeţul Mureş), drumul nr. 16 Apahida—Reghin (44 km în jud. Mureş, nemodernizat numai pe tronsonul Sărmăşel Gară-vest Satu Nou, şi drumul nr. 15 A Bistriţa—Reghin (18 km în jud. Mureş). Foarte important este şi drumul naţional nr. 13, care este şi traseul rutier cel mai scurt spre capitala ţării (Tîrgu Mureş—Bucureşti, 350 km); cu el joncţionează drumul naţional 14 Sibiu—Mediaş—Sighişoara şi drumul naţional 13 A Bălăuşeri — Sovata — Odorheiu Secuiesc—Miercurea -Ciuc (38 km în judeţul Mureş). Importanţa drumurilor naţionale 15 şi 13 iese şi mai bine în evidenţă dacă ţinem cont că ele reprezintă în acelaşi timp şi tronsoane din

---

[20] Pînă la sfîrşitul anului 1972 s-au mai modernizat încă aproximativ 100 km de drumuri, majoritatea judeţene, crescînd în mod corespunzător şi densitatea lor la aproape 11 km la 100 km².

drumul european E-15 Constanța—Hamburg (drumul național 13 integral, iar drumul național 15 pe intervalul Tg. Mureș—ieșirea din județ la Hădăreni). Dintre drumurile județene modernizate remarcăm: Blaj—Tîrnăveni—Bălăușeri pe valea Tîrnavei Mici; Ungheni—Acățari pe valea Nirajului inferior; Luduș—Sărmășel-Gară; Tîrgu Mureș — Band — Iernut și Tîrgu Mureș — Rîciu — Satu Nou în Cîmpia Transilvaniei; Reghin — Lăpușna pe valea Gurghiului ș.a.

Paralel cu extinderea modernizării drumurilor de toate categoriile, a sporit și parcul de autovehicule; numai în intervalul 1965—1969 numărul autovehiculelor pentru transporturile de mărfuri a crescut de la 2 216 la 3 211, iar al autobuzelor și microbuzelor de la 290 la 430. Orașul Tîrgu Mureș este sediul unei întreprinderi de transporturi auto de călători cu rază teritorială foarte largă, depășind mult limitele județului; de oraș sînt legate direct peste 50 de linii de autobuze, unele depășind 100 km lungime (la Brașov, Făgăraș, Sibiu, Deva, Gheorgheni etc.).

O linie aeriană leagă orașul Tîrgu Mureș cu capitala țării și cu orașul Cluj, beneficiind de un aeroport nou, modern amenajat, amplasat în lunca largă a Mureșului lîngă satul Vidrasău, la 12 km spre vest de oraș.

Transporturile speciale sînt reprezentate de liniile electrice de înaltă tensiune care racordează termocentralele de la Iernut și Fîntînele la sistemul energetic național, precum și de liniile de tensiune mijlocie și joasă care distribuie curentul electric în localitățile județului; de asemenea, de conductele care transportă gazul metan de la punctele de extracție la locurile de destinație în interiorul județului sau în afara lui (conductele magistrale).

În ceea ce privește telecomunicațiile, trebuie menționat că în curînd orașul de reședință a județului — Tîrgu Mureș — va beneficia de comunicații telefonice interurbane automate deservite de modernul palat P.T.T.R., dat recent în folosință.

MS

OBIECTIVELE TURISTICE

După cum se ştie, potenţialul turistic al unui teritoriu este definit, pe de o parte, de frecvenţa şi varietatea obiectivelor de interes turistic, iar pe de altă parte, de cantitatea şi calitatea dotărilor auxiliare activităţii turistice (căi de comunicaţie, baze de cazare şi alimentaţie etc.). Se poate aprecia că sub ambele aspecte judeţul Mureş are o situaţie favorabilă. Astfel, judeţul concentrează în limitele sale numeroase obiective naturalistice (plante şi animale ocrotite ca monumente ale naturii, rezervaţii naturale de arbori şi pajişti, stînci spectaculoase, lacuri ş.a.), economice (industriale, agricole şi forestiere), istorice (rezervaţii arheologice, monumente de arhitectură, monumente evocatoare de bătălii ş.a.), etnografice (tipuri de case ţărăneşti, port popular, ceramică, mobilier casnic, covoare şi alte ţesături etc.), folclorice (obiceiuri, jocuri, cîntece, muzică populară etc.), culturale (muzee, biblioteci documentare, instituţii de învăţămînt ş.a.), balneoclimaterice, cinegetice, sportive (sporturi nautice, pescuit sportiv etc.) ş.a.; aceste diverse elemente sînt asociate în felurite moduri, pe fondul unor peisaje geografice variate, care şi prin ele însile pot suscita interesul turiştilor. Ca urmare, putem spune că pe teritoriul judeţului Mureş nu există porţiuni lipsite de interes turistic.

În ceea ce priveşte dotările auxiliare activităţii turistice, în primul rînd remarcăm o reţea destul de cuprinzătoare de căi de acces — linii ferate şi şosele modernizate — distribuite de aşa manieră pe teritoriul judeţului, încît, în general, nu rămîn porţiuni mai importante izolate de fluxul turistic.

În ansamblu, ţinînd seama, pe de o parte, de multitudinea şi varietatea obiectivelor turistice, iar pe de altă parte de gradul de deservire cu mijloace auxiliare acestei activităţi, se poate

apreciа că județul Mureș are un potențial turistic relativ ridicat, apropiindu-se tot mai mult de județele cu potențial turistic superior (Brașov, Prahova ș.a.).

Totodată, luînd în considerare ambele aspecte, putem distinge, pe teritoriul județului Mureș, următoarele zone turistice:

Culoarul Mureșului (pe intervalul Luduș și Deda), prin dimensiunile sale (100 km lungime, 5—10 km lărgime) și prin densitatea mare a obiectivelor turistice de diferite categorii, eșalonate în lungul unor artere importante de comunicații (linia ferată Războieni—Deda, drumul național Turda—Toplița), se conturează ca o zonă turistică destul de bine individualizată. Fondul geografic al acestei zone îl constituie valea frumos terasată a Mureșului cu meandrele rîului desfășurate larg în lunca fertilă tapisată cu culturi prospere de legume, cereale, sfeclă de zahăr și cartofi ș.a.; cu salba de localități — orașe și sate mari — înșirate de o parte și de alta a Mureșului, cu alternanțe de monumente istorice (biserici, castele etc.) și construcții industriale. O călătorie turistică de-a lungul acestui culoar, admițînd alternativa penetrației (cu automobilul etc.) dinspre avale spre amunte, se desfășoară, obișnuit, în trei etape: într-o primă etapă, cuprinzînd intervalul Luduș—Tîrgu Mureș (40 km), succesiv ni se oferă privirii culturile irigate de legume, întinse pe sute de hectare între Chețani și Luduș; orășelul Luduș cu cartierul vechi înghesuit pe malul drept, mai înalt, al Mureșului și cu cartierul nou, dominat de silueta masivă a Fabricii de zahăr, relaxat în voie în lunca largă din stînga rîului; popasul și campingul „Dealul salcîmilor" de la ieșirea din Luduș; casele noi din satul Cuci, reconstruit, după inundațiile catastrofale din mai 1970, mai departe de rîu; termocentrala dintre Cuci și Iernut, feeric luminată noaptea; marele sat Iernut (peste 6 000 de locuitori) cu semne de trecere la oraș (liceu, blocuri de locuit, mici unități industriale și comerciale etc.), cu o biserică în stil neoromanic și cu un castel feudal din secolul al XVII-lea. În fața Iernutului, pe malul opus al Mureșului, se profilează dealul pleșuv al Sîngeorgiului, martorul unor sîngeroase lupte, purtate pe pantele și vîrfurile lui (faimoasele cote 409, 495 și 463) în toamna anului 1944 de către trupele române (Divizia a 9-a infanterie din Armata a 4-a) împotriva

cotropitorilor hitlerişti; luptele pentru cucerirea dealului Sîngeorgiu — punct cheie în operaţiunile pentru eliberarea Transilvaniei de nord — au durat 7 zile (22—29 sept.), cerînd sacrificii mari din partea ostaşilor români care au înscris aici o pagină de eroism legendar în istoria patriei. Memoria celor 11 000 de militari români căzuţi în aceste lupte este cinstită printr-un măreţ monument (obelisc) amplasat pe o terasă din dreapta Mureşului, între satele Sf. Gheorghe şi Oarba de Mureş; monumentul este vizibil de la mare distanţă şi accesibil prin trecerea cu bacul peste Mureş, la Iernut. Urmînd mai departe şoseaua de pe stînga Mureşului, întîlnim în cale satele Cipău (cu o necropolă tumulară, din prima epocă a fierului), Ogra, Sînpaul (cu un castel feudal), Vidrasău (fînaţe cu floră interesantă), Ungheni (cu instalaţiile Combinatului avicol şi ale Întreprinderii de prefabricate din beton) şi Cristeşti (cu urmele unui castru roman — sediul unităţii *Ala I Bosporanorum miliaria*); peste Mureş, pe o terasă, este amplasat satul Moreşti, cu o importantă rezervaţie arheologică, conţinînd suprapuneri de mai multe culturi pînă în epoca prefeudală.

Ajungem astfel la periferia sud-vestică a oraşului Tîrgu Mureş, unde ne întîmpină impresionantul peisaj industrial al Combinatului de îngrăşăminte azotoase, avanpostul puternicei zone industriale care se întinde pe o distanţă de 3 km, pînă în zona gării feroviare. În cadrul oraşului se pot distinge cîteva microzone de interes turistic deosebit, cum sînt: cartierul central (incluzînd Piaţa Trandafirilor, împreună cu pieţele şi străzile adiacente), unde sînt concentrate principalele obiective istorice şi culturale ale oraşului (fig. 46), precum şi hoteluri („Transilvania", noul hotel turistic O.N.T. ş.a.) şi unităţi de alimentaţie publică; malul Mureşului, cu baze pentru sporturi nautice, ştrand modern, case de odihnă, camping etc.; platoul Corneşti, principala zonă verde a oraşului, cu pădure de gorun, grădină zoologică, teatru de vară etc. şi cu o frumoasă vedere panoramică asupra văii Mureşului.

În a doua etapă, Tîrgu Mureş—Reghin (30 km), urmînd acelaşi drum modernizat de pe malul stîng al Mureşului, întîlnim succesiv satele Sîngeorgiu de Mureş (cu instalaţii balneare), Dumbrăvioara (cu castel baroc din secolul al XVIII-lea),

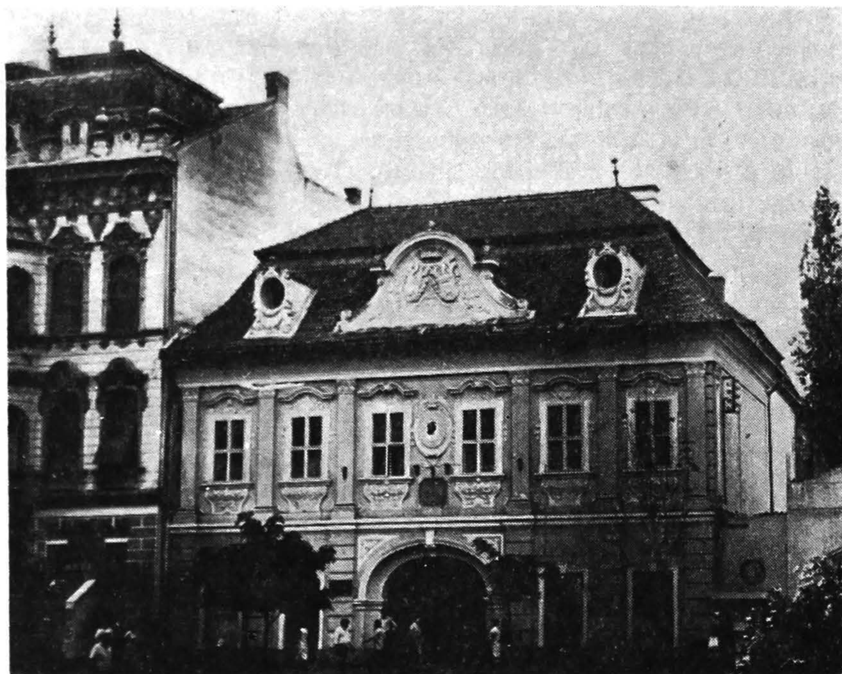

Fig. 46. — Casă în stil baroc (secolul al XVIII-lea) din centrul orașului Tîrgu Mureș (foto I. Șoneriu).

Gornești (de asemenea, cu castel baroc din secolul al XVIII-lea și cu instalațiile Complexului porcin de selecție și testație), Petelea, apoi intrăm în orașul Reghin, desfășurat în amfiteatru pe versantul terasat din dreapta Mureșului. Aici, principalele obiective de interes turistic (muzeul etnografic cu o valoroasă colecție regională, biserici vechi ș.a.), precum și bazele de cazare și alimentație publică (restaurantul „Regun" ș.a.) sînt grupate în cartierul central, de pe terasa Mureșului, de unde se deschide și o perspectivă largă asupra peisajului industrial din lunca de pe malul stîng al Mureșului (cartierul Iernuțeni) cu clădirile Complexului de prelucrare a lemnului ș.a.

În a 3-a etapă, Reghin—Deda (22 km), urmînd șoseaua asfaltată de pe malul drept al Mureșului, după ce trecem de

Fig. 47. — Grup folcloric românesc din satul Filea (valea superioară a Mureșului).

Suseni (cu fabrică de cărămidă), ajungem la Brîncoveneşti, sat mare, cunoscut prin castelul său medieval (construit între 1537 şi 1555, în stil gotic şi renascentist), prin urmele unui castru roman şi prin manifestarea folclorică ,,Tîrgul cireşelor'' organizată în prima duminică din iulie şi la care participă mai multe sate din jur. Începînd de aici străbatem o importantă zonă etnografică — folclorică (satele Vălenii de Mureş, Maioreşti, Morăreni, Pietriş, iar peste Mureş, Ruşii-Munţi, Filea etc.), în care admirăm portul popular (fig. 47), casele cu pridvor, porţile de lemn sculptat ş.a.; între timp, peste Mureş, reţin atenţia băile sărate de la Ideciu de Jos. Nodul feroviar de la Deda interesează, fără îndoială, şi traficul turistic.

În amunte de Deda, valea Mureşului se îngustează luînd aspect de *defileu* tăiat în andezitul munţilor vulcanici Călimani (spre nord) şi Gurghiu (spre sud). Aici natura oferă tablouri de un pitoresc deosebit, la realizarea căruia contribuie deopotrivă apa murmurîndă a Mureşului, stîncile violete de andezit cu forme curioase de turnuri (fig. 48) şi ziduri, care ies din verdele întunecat al pădurilor de molid sau din galben-albul pîlcurilor de mesteceni; pajiştile proaspete pe care pasc oi şi vaci roşii de munte, casele construite din piatră şi lemn, în stilul specific al acestei zone montane, completează pitorescul peisajului geografic. Cîteva unităţi industriale — Fabrica de cherestea de la Lunca Bradului, cariera de andezit de la Stînceni, exploatările forestiere ş.a. — dau un puls dinamic vieţii din defileul Mureşului. Vînătoarea de urşi, cerbi, rîşi, mistreţi ş.a., împreună cu pescuitul de păstrăvi şi lipani în apele reci de munte amplifică interesul turiştilor pentru această zonă. Cîteva cabane (la Gălăoaia, Sălard, Stînceni, Neagra) asigură condiţii bune de cazare. O serie de drumuri şi linii ferate forestiere facilitează accesul în interiorul munţilor. În fine, linia ferată şi şoseaua asfaltată care însoţesc îndeaproape cursul Mureşului racordează acest defileu la curentul circulaţiei turistice naţionale şi internaţionale.

Valea Mureşului, pe lîngă interesul turistic propriu, oferă numeroase baze de pătrundere, prin drumuri şi linii ferate laterale, în zone turistice învecinate. O astfel de bază — foarte importantă — este oraşul Reghin, loc de răscruce între patru zone turistice: bazinul Gurghiului, Subcarpaţii din stînga Mureşului (bazinul Chiherului împreună cu bazinele superioare ale Nirajului şi Tîrnavei Mici), Subcarpaţii din dreapta Mureşului (dealurile Reghinului şi Batoşului) şi Cîmpia Transilvaniei.

Bazinul Gurghiului concentrează pe un spaţiu relativ restrîns numeroase obiective de interes turistic: păduri masive de conifere şi foioase, care adăpostesc o bogată faună cinegetică (terenuri renumite de vînătoare în zona Lăpuşna); monumente ale naturii vegetale (poiana narciselor de lîngă Gurghiu; parcul dendrologic de la Gurghiu—vechi de peste 200 de ani şi cuprinzînd circa 200 de specii, multe exotice; stejarii seculari de la Mociar, tot din apropierea Gurghiului; laleaua pestriţă — plantă rară

Fig. 48. — Peisaj din defileul Mureşului dintre Topliţa şi Deda. Se observă stîncile spectaculoase de andezit ridicate deasupra vegetaţiei forestiere de conifere.

Fig. 49. — Sculptură în lemn la o poartă secuiască din satul Miercurea Nirajului (foto I. Ş o n e r i u).

ocrotită, întîlnită prin poieni); izvoarele sărate de la Jabeniţa; castelul de la Gurghiu (din secolul al XVIII-lea, care adăposteşte un liceu silvic şi un muzeu de vînătoare); un valoros tezaur etnografic (arhitectură şi sculptură în lemn, port popular foarte original etc.) şi folcloric (jocuri şi cîntece populare, obiceiuri ş.a.), frumos sintetizat şi cu ocazia unei sărbători tradiţionale — „Tîrgul fetelor" — organizate în fiecare an, în prima duminică din mai, la Gurghiu (fig. 50). Accesul în

Fig. 50. — Fluieraşii din Hodac (zona etnografică a Gurghiului).

bazinul Gurghiului se face pe un drum judeţean modernizat (Reghin—Lăpuşna).

Drumul judeţean Reghin — Chiheru de Jos — Eremitu — Sovata, în întregime modernizat, ne introduce în zona turistică a Subcarpaţilor interni din stînga Mureşului, unde, pe fondul unui peisaj geografic complex — de dealuri înalte acoperite de păduri de foioase, păşuni şi fîneţe, livezi, culturi de cereale, cartof şi in — sînt răspîndite sate româneşti (bazinul Chiherului) şi secuieşti (bazinele superioare ale Nirajului şi Tîrnavei Mici) cu remarcabile tradiţii etnografice şi folclorice (fig. 49). Băile sărate de la Sovata, fauna cinegetică şi piscicolă (păstrăvăria de la Cîmpu Cetăţii) măresc interesul turistic al acestei zone. Afară de

drumul amintit, accesul în această zonă se poate face şi dinspre Tîrgu Mures (linia ferată îngustă de pe valea Nirajului, drumul judeţean modernizat Tîrgu Mureş—Miercurea Nirajului) şi dinspre Tîrnăveni şi Sighişoara (drumul naţional modernizat şi calea ferată normală de pe valea Tîrnavei Mici, în amunte de Bălăuşeri).

Două drumuri asfaltate (Reghin—Batoş, Reghin—Lunca) şi segmentul de linie ferată Deda—Rîpa de Jos ne introduc în zona turistică a Subcarpaţilor din dreapta Mureşului, remarcabilă prin cîteva centre etnografice-folclorice (Vătava, Săcalu de Pădure, Luieriu, Logig ş.a.), prin peisajele pomicole neobişnuit de extinse (Batoş, Reghin etc.).

În sfîrşit, tot de la Reghin, drumul naţional nr. 16 (modernizat aproape total) ne introduce în zona turistică a Cîmpiei Transilvaniei, care poate fi atacată şi din alte puncte ale culoarului Mureşului : de la Tîrgu Mureş pe şoseaua judeţeană modernizată pînă la joncţiunea cu drumul naţional nr. 16 (Reghin—Sărmăşel-Gară) la nord de Sîngeorgiu de Cîmpie ; tot de la Tîrgu Mureş pe şoseaua judeţeană modernizată pînă aproape de Şăulia, însoţită îndeaproape de calea ferată îngustă Tîrgu Mureş—Cristeşti—Band—Miheşu de Cîmpie ; de la Iernut pe drumul judeţean modernizat pînă la Band ; de la Luduş pe drumul judeţean modernizat pînă la Sărmăşel-Gară, dublat de o cale ferată normală. Fondul geografic al zonei Cîmpiei Transilvaniei se caracterizează printr-un peisaj odihnitor de dealuri domoale îmbrăcate pînă la culmi cu culturi agricole (cereale, sfeclă de zahăr, tutun, soia, cînepă ş.a.) presărate pe alocuri cu pîlcuri mici de vegetaţie forestieră ; adăpostite între pomi fructiferi stau căsuţe cochete deschise prin cerdacuri de lemn pe care atîrnă, expuse la soare, foi de tutun sau păpuşi de porumb (fig. 51). Pe acest fond agreabil se înscriu elemente etnografice (bisericuţe de lemn, port popular, împletituri din papură etc.) şi folclorice (Chimitelnic, Ceuaşu de Cîmpie, Grebenişu de Cîmpie ş.a.). Iazurile piscicole de la Zau de Cîmpie, pescuitul sportiv (lacul de la Fărăgău etc.), vînatul de raţe sălbatice (de pe lacuri), potîrnichi şi iepuri oferă atracţii în plus pentru turişti.

Din culoarul Mureşului spre sud, se desprind 4 drumuri principale (D.N. 13 Tîrgu Mureş—Sighişoara—Braşov, D.N.14 A

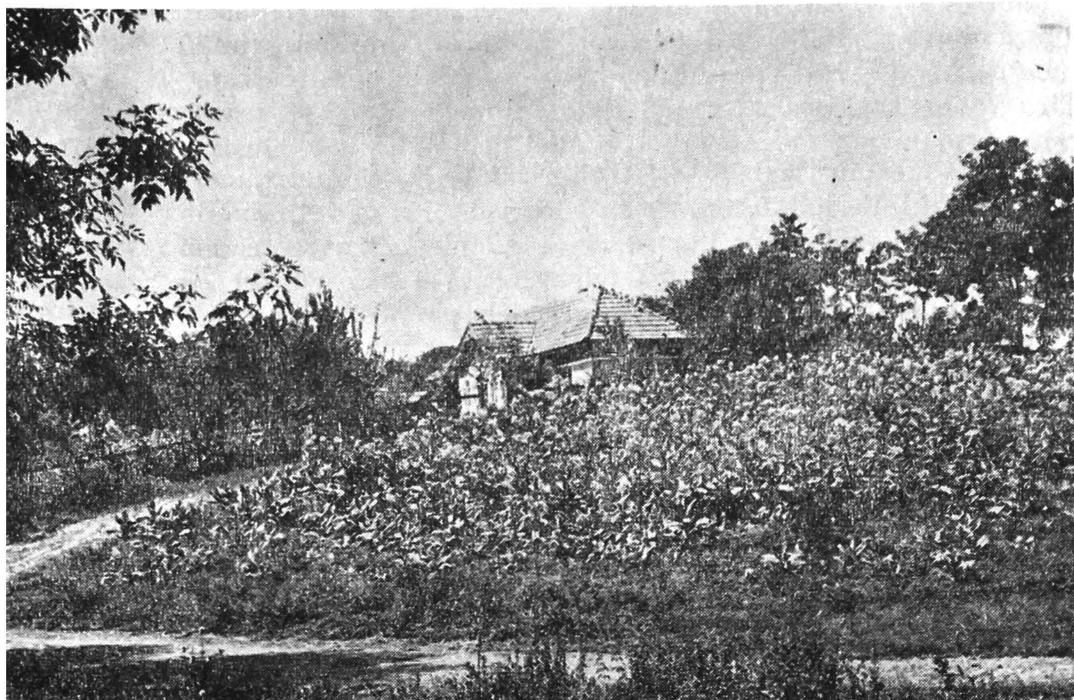

Fig. 51. — Pitorescul unei gospodării — încadrată de pomi fructiferi, salcîmi şi cultură de tutun — de la marginea satului Miheşu de Cîmpie, din Cîmpia Transilvaniei (foto I. Şoneriu).

Mediaş — Tîrnăveni — Iernut, drumul judeţean modernizat Ungheni—Acăţari şi drumul judeţean parţial modernizat Ungheni—Cerghid—Mica) care mijlocesc accesul cu autovehicule în altă zonă turistică importantă — Podişul Tîrnavelor — care ocupă toată partea sudică a judeţului. Ceea ce atrage mai întîi atenţia aici este complexitatea rar întîlnită a peisajului geografic: dealuri înalte (500—700 m), intens fragmentate, îmbrăcate cu păduri de foioase (predominant gorunul, spre est frecvent şi fagul), pajişti (fîneţe şi păşuni), livezi, vii, lanuri de cereale (porumb, grîu, orz), culturi de cartofi şi plante furajere etc; aceste trăsături sînt mai pregnant realizate la sud de Tîrnava

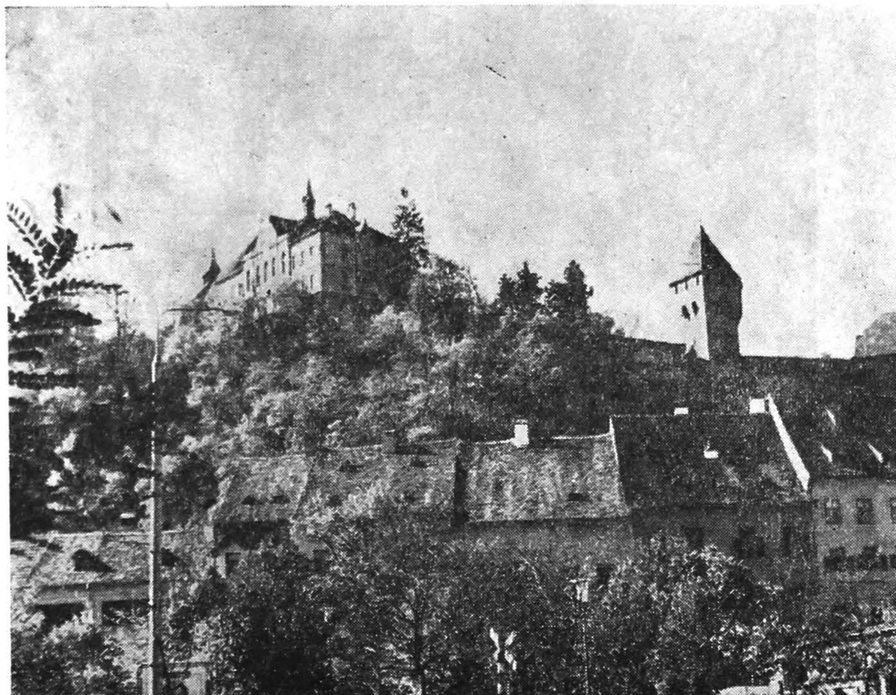

Fig. 52. — Ansamblu arhitectonic de pe latura estică a cetății Sighișoara. În prim plan case din secolul al XVIII-lea mascate parțial de vegetație arborescentă, în planul al doilea turnul breslei cositorarilor și clădirea în stil neogotic (de pe la 1900) a unui liceu (foto I. Şoneriu).

Mică (în sectorul interfluviului major dintre cele două Tîrnave, precum și la sud de Tîrnava Mare), unde este caracteristică și o mare frecvență a monumentelor arhitectonice medievale, impresionante prin soliditate și durabilitate (construite din gresie concreționară) dar și prin sobrietate. Așa sînt bisericile fortificate, cu incinte de ziduri și turnuri — așa-numitele „biserici-cetăți" — întîlnite în numeroase sate locuite de români și sași (Archita, Apold, Seleuș ș.a.); apoi, ruinele de cetăți țărănești (Saschiz) și ansamblul de fortificații (ziduri, turnuri, bastioane) ale cetății Sighișoarei (oraș-cetate sau burg), unic în România prin gradul de conservare și de spectaculozitate (fig. 52, 53 și 54); această cetate adăpostește în interiorul ei

Fig. 53. — Turnul breslei frînghierilor (secolul al XV-lea) din cetatea Sighişoara (foto Cl. Spitzer).

şi alte vestigii medievale — biserici în stil gotic, case vechi de sute de ani (fig. 55), curţi întunecoase, străzi înguste şi piezişe, pavate cu lespezi de gresie ş.a.

Fig. 54. — Turnul breslei croitorilor de pe latura vestică a cetății Sighișoarei (foto I. Ș o n e r i u).

Fig. 56. — Ansamblul folcloric din valea Tîrnavei Mici. Remarcabilă este estetica sobră a portului de pe Tîrnave.

Istoria bogată în fapte a acestor locuri este consemnată într-o valoroasă colecţie muzeistică adăpostită în renumitul turn cu ceas; de asemenea în cîteva monumente evocatoare de bătălii (între care şi monumentul de la Albeşti al poetului Petöfi căzut în luptă aici în iulie 1849), în urme arheologice (castrul roman de pe „Podmoale" şi aşezarea dacă de pe Dealul Turcului — ambele pe terasele Tîrnavei din avale de Sighişoara) etc.

Elementele etnografice şi folclorice româneşti (portul de Tîrnave cu nota de sobrietate şi solemnitate a cromatismului alb-negru, doinele melodioase de pe Tîrnave ş.a.), săseşti (portul popular şi tipurile de case din zona Saschizului etc.) şi secuieşti (porţi de lemn sculptat şi costume populare din zona Chendu etc.) sporesc în plus atracţia turistică a zonei Tîrnavelor (fig. 56). Principala bază turistică din această zonă — atît sub aspectul inventarului de obiective turistice, cît şi al mijloacelor auxiliare (de comunicaţii, cazare şi alimentaţie) — este oraşul municipiu Sighişoara (fig.57)

Fig. 55. — Case vechi din cetatea Sighișoarei (foto C.P.C.S.).

Fig. 57. — Harta obiectivelor turistice (după I. Ş o n e r i u).

1. Rezervații arheologice; *2.* muzee de diverse tipuri (istorice, etnografice, paleontologice, de artă etc.); *3.* bibliotecă documentară accesibilă turiștilor; *4.* centru folcloric; *5.* baze sportive mai importante; *6.* grădină zoologică; *7.* cetate orășenească medievală; *8.* biserică-cetate sătească medievală (păstrată integral sau fragmentar); *9.* castel (frecvent în stil renascentist și baroc); *10.* ruine de cetate țărănească medievală; *11.* arhitectură bisericească, mai monumentală, în stil gotic; *12.* arhitectură bisericească, mai monumentală, în stil baroc; *13.* arhitectură bisericească mai monumentală, în stil neobizantin; *14.* biserică de lemn, de interes artistic; *15.* clădiri orășenești de valoare istorică și artistică deosebită; *16.* case din lemn și piatră, de deosebit interes artistic-etnografic, în zona montană; *17.* monument comemorativ istorico-militar; *18.* ceramică (olărit) de interes etnografic; *19.* stațiune balneară; *20.* izvoare cloro-sodice utilizabile terapeutic; *21.* cabană turistică; *22.* cabană vînătorească; *23.* camping; *24.* baze piscicole (iazuri, bazine, lacuri) cu producție vandabilă sau cu pescuit sportiv; *25.* parc dendrologic cu arbori exotici; *26.* rezervație naturală de stejari seculari; *27.* rezervație naturală de plante (flori) rare, ocrotite; *28.* rezervație naturală de fînețe cu floră interesantă; *29.* stînci de andezit spectaculoase; *30.* defileu; *31.* crater vulcanic; *32.* peisaj forestier montan (cu predominarea coniferelor); *33.* peisaj pomicol; *34.* peisaj viticol; *35.* peisaj hameicol; *36.* peisaj industrial; *37.* cale ferată normală; *38.* cale ferată îngustă; *39.* drum modernizat.

Bibliografie

BOTEA I., PANĂ I. (1965), *Din august pînă în mai*, Edit. militară, Bucureşti.

CĂLINESCU R. şi colab. (1969) *Biogeografia României*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti.

CIUPAGEA D., PAUCA M., ICHIM T. (1970), *Geologia Depresiunii Transilvaniei*, Edit. Acad. R.S.R., Bucureşti.

CUCU V. (1970), *Oraşele României*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti.

DAICOVICIU C., PASCU ŞT., CHERESTEŞIU V., MORARIU T. (1960), *Din istoria Transilvaniei*, Edit. Acad. R.P.R., Bucureşti.

DUBOWY E. (1957), *Sighişoara, un oraş medieval*, Edit. tehnică, Bucureşti.

GÎRBACEA V., BELOZEROV V. (1963), *Depresiunea Deda—Porceşti*, Probl. geogr. vol. IX.

HOSSU O., IZSÁK ST., FUCS S.,DRAGOMAN P., FLOREA R. (1968), *Din Cîmpia Transilvaniei în Carpaţii Orientali*, Edit. meridiane, Bucureşti.

MAC I. (1972), *Subcarpaţii transilvăneni dintre Mureş şi Olt. Studiu de geomorfologie*, Edit. Academiei R.S. România.

MARTINIUC C. (1946), *Problema unei regiuni subcarpatice şi a unităţilor geomorfologice învecinate, pe rama de vest a munţilor Harghita—Perşani*, Rev. geogr, nr. 4.

MERUŢIU V. (1929), *Judeţele din Ardeal şi Maramureş pînă în Banat*, Cluj.

MIHĂILESCU V. (1927), *O hartă a principalelor tipuri de aşezări rurale din România*, Bul. Soc. geogr., vol. XLVI.

— (1963), *Carpaţii sud-estici de pe teritoriul R. P. Române*,. Edit. ştiinţifică, Bucureşti.

— (1966), *Dealurile şi cîmpiile României*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti.

MORARIU T. (1958), *Raionarea fizico-geografică a Cîmpiei Trasilvaniei*, Studia Univ. „Babeş-Bolyai", an. III., nr. 5, Cluj.

MORARIU T., SAVU A. (1959), *Fragmentarea medie a reliefului R. P. Române*, Probl. geogr., vol. IV.

MORARIU T. (1961), *Podișul Tîrnavelor. Caracterizare și raionare fizico-geografică*, Studia Univ. „Babeș-Bolyai", Series II, fasc. 1, Geologia—Geographia (Separatum), Cluj.

OPRESCU G. (1956), *Bisericile cetăți din Transilvania*, Edit. Acad. R.P.R., București.

PASCU ȘT. (1954), *Meșteșugurile din Transilvania pînă în secolul al XVI-lea*, Edit. Acad. R.P.R., București.

POP E., SĂLĂGEAN I. (1960), *Monumente ale naturii din România*, Edit. meridiane, București.

REZMERIȚA I., CSÜRÖS ST., SPIRCHEZ Z. (1968), *Vegetația, ecologia și potențialul productiv pe versanții din Podișul Transilvaniei*, Edit. Acad. R.S.R., București.

SOMEȘAN L. (1932), *Urme glaciare în Munții Călimanului*, Bul. S.R.G., t I.

SZABO M. (1971), *Reghin (Mic îndreptar turistic)*, Edit. Stadion, București.

ȘONERIU I. (1969), *Orașul Sighișoara*, Com. geogr., vol. VIII.

TUFESCU V. (1966), *Subcarpații*, Edit. științifică, București.

UJVÁRI I. (1972), *Geografia apelor din România*, Edit. științifică, București.

VANCEA A. (1960), *Neogenul din Bazinul Transilvaniei*, Edit. Acad. R.P.R., București.

* * * (1970, 1971, 1972), *Anuarul statistic al R.S.R.*, D.C.S., București.

* * * (1965), *Bazinul Mureșului*, St. hidrol., t. VI, Comitetul de Stat al apelor, București.

* * * (1961), Clima R. P. Române (I. II), C.S.A., Inst. meteorologic, București.

* * * (1960), *Harta geobotanică a României*, 1 : 500 000, Acad. R.P.R., București.

* * * (1970), *Harta solurilor Republicii Socialiste România*, Com. Stat Geol., București.

* * * (1970), *Județul Mureș. Compendiu turistic*, editat de Comitetul județean pentru cultură și artă ș.a., Tg. Mureș.

* * * (1942), *Monografia județului Tîrnava Mare*, Sighișoara.

* * * (1960), *Monografia geografică a R.P.R.*, vol. I *Geografia fizică*, Edit. Acad. R.P.R., București.

* * * (1930), *Recensămîntul general al populației României din* 29. XII. 1930.

* * * (1956), *Recensămîntul populației din 21 februarie* 1956, D.C.S., București.

* * * (1968—1971), *Steaua Roșie* (ziar), organ al Comitetului județean Mureș al P.C,R. și al Consiliului popular al județului Mureș.

* * * (1966), *Tîrgu Mureș. Mic îndreptar turistic*,Edit. meridiane, București.

Cuprinsul

Redactor SILVIA DINESCU
Tehnoredactor MARILENA DAMASCHINOPOL

---

*Bun de tipar 7.06.1973. Tiraj 3400. Hîrtie tipar înalt ilustrații, format 16/61 × 86 de 80 G/m². Coli de tipar 11. Planșe 8. C. Z. pentru biblioteci mari
C. Z. pentru biblioteci mici } 91(498.5)*

---

*Întreprinderea poligrafică Informația,
str. Brezoianu nr. 23—25, București.*

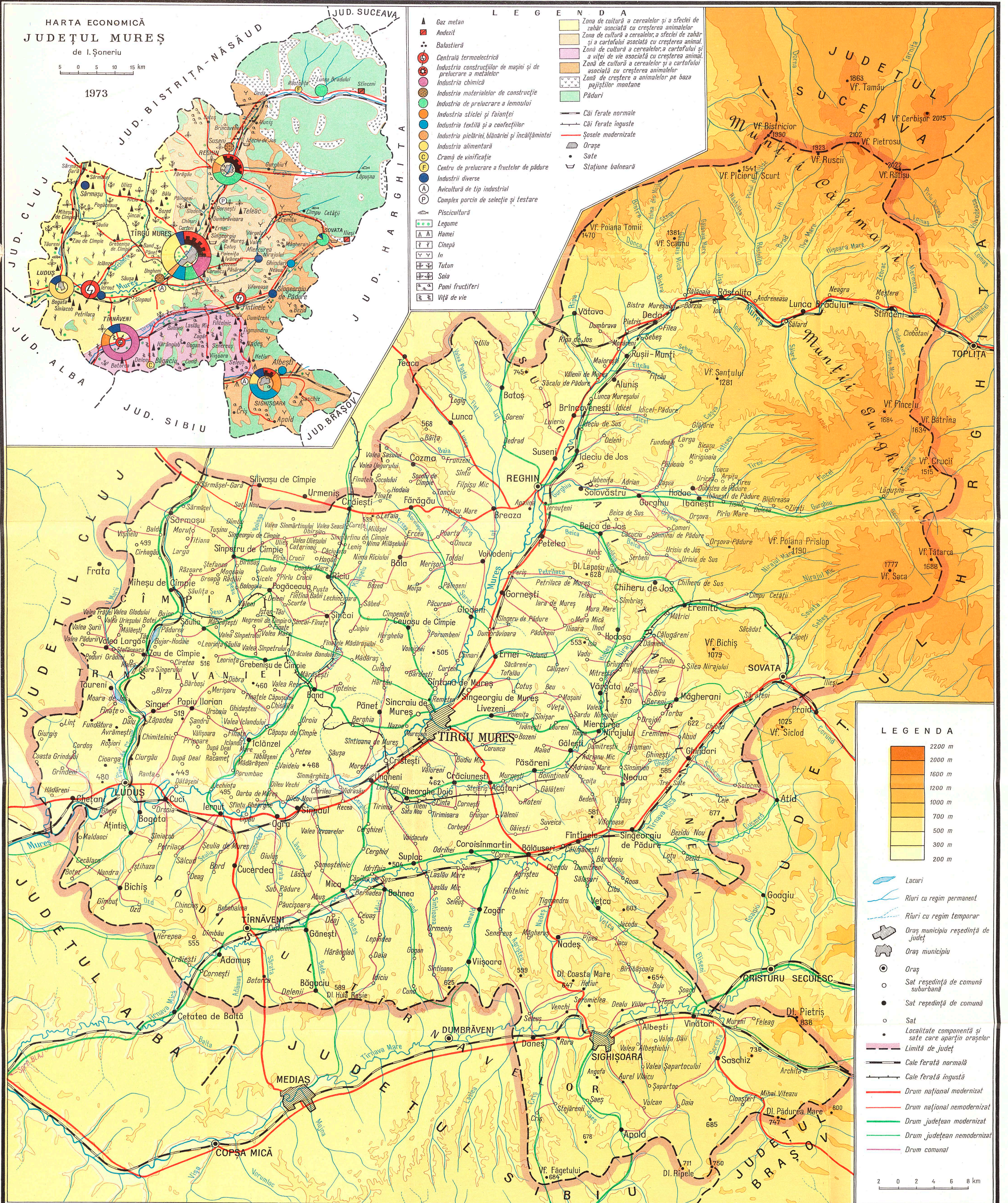
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

I. P. I. c. 598

ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
INSTITUTUL DE GEOGRAFIE

JUDEȚUL MUREȘ

Autori: I. Șoneriu, I. Mac

Cartograf: Virgiliu Nițu
Imprim. Atel. Inst. Geologic

ADDENDA

Pe parcursul procesului de tipărire a lucrării au survenit unele schimbări în organizarea activității economice din cuprinsul județului. Astfel, în locul Combinatului de exploatare și industrializare a lemnului (C.E.I.L.) Mureș s-au constituit trei întreprinderi independente : Întreprinderea de prelucrare a lemnului (I.P.L.) „23 August" din Tîrgu Mureș (fost U.P.R.O.F.I.L. „23 August"), profilată în producția de mobilă ; Întreprinderea de prelucrare a lemnului (I.P.L.) din Reghin (fost C.P.L. Reghin) profilată în producția de cherestea, plăci aglomerate, instrumente muzicale, ambarcațiuni și articole sportive ; Întreprinderea forestieră de exploatare și transporturi (I.F.E.T.) Reghin cu unități la Lunca Bradului (exploatare și fabrică de cherestea, fost U.E.I.L. Lunca Bradului), Sovata (exploatare și fabrică de cherestea, fost U.E.I.L. Sovata), Gurghiu (exploatare).

De asemenea, Întreprinderea pentru reparații de utilaje și mecanisme (I.R.U.M.) Reghin s-a reorganizat în Grupul de uzine pentru producția de utilaje și piese de schimb (G.U.P.U.P.S.) Reghin.

În același timp la Tîrgu Mureș a fost terminată noua clădire a Teatrului de Stat și a fost dat în folosință noul hotel turistic (hotelul „Grand").

